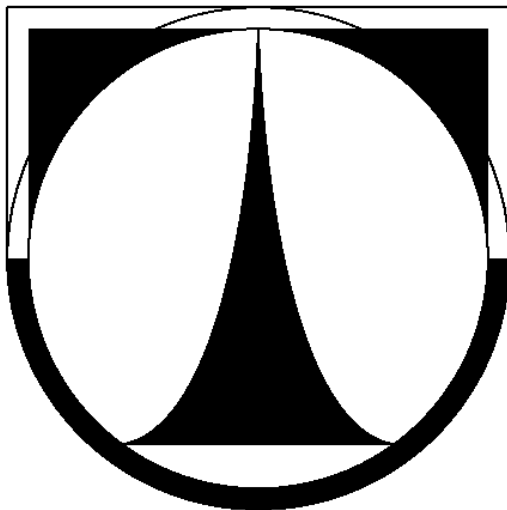

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Miloslav Mrkva

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: N6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Cyklický vývoj v české ekonomice a analýza hlavních determinant v letech 1993 – 2009

Cyclical Development in the Czech Economy and Analysis of the Main Determinants in the Years 1993 – 2009

DP-EF-KEK-2011-40

Bc. Miloslav Mrkva

Vedoucí práce: **Ing. Iva Nedomlelová, PhD.**

Konzultant: **Ing. Dagmar Scholzeová, Český statistický úřad**

Počet stran: **126**

Počet příloh: **6**

Datum odevzdání **6. 5. 2011**

Zadání diplomové práce

Poděkování

Rád bych na tomto místě upřímně poděkoval své vedoucí diplomové práce, **Ing. Ivě Nedomlelové, PhD.**, za čas, který mi věnovala v průběhu příprav a rovněž za vstřícný, milý a odborný přístup.

Poděkování patří také **Ing. Dagmar Scholzeové** z Českého statistického úřadu v Liberci a **Ing. Miloslavu Chladovi, PhD.**, z Českého statistického úřadu v Plzni za pomoc při získání potřebných dat a informací pro zpracování analýzy hospodářského cyklu.

V neposlední řadě děkuji své rodině a kamarádům za trpělivost a podporu, kterou mi v průběhu studia věnovali.

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 6. května 2011

Miloslav Mrkva

ANOTACE

Diplomová práce analyzuje výkonnost české ekonomiky v letech 1993 – 2009. Práce se soustředí zejména na fluktuace reálného produktu kolem svého potenciálu a definuje křivku hospodářského cyklu spolu s jeho jednotlivými fázemi. Analýza je zaměřena zvláště na příčiny a důsledky cyklických výkyvů, které způsobují makroekonomickou nerovnováhu. V první části práce jsou stanoveny hlavní hypotézy, ve druhé jsou uvedeny teoreticko-ekonomické přístupy k problematice hospodářského cyklu, ve třetí je sestrojena křivka hospodářského cyklu a provedena analýza hlavních determinant. Ve čtvrté části je provedeno zhodnocení dopadů finanční krize na českou ekonomiku a v samotném závěru práce je provedena verifikace hlavních hypotéz spolu s návrhy hospodářsko-politických opatření.

KLÍČOVÁ SLOVA

hospodářský cyklus, hrubý domácí produkt, potenciální produkt, recese, expanze, dno, tempo růstu, determinanty, hospodářská politika

ANNOTATION

This Diploma Thesis carries out an analytic examination of Czech economy efficiency in the years 1993 – 2009, focussing on real product fluctuation round its potential predominantly and defining the business cycle curve together with business cycle successive phases. The analysis is mainly directed at causes and consequences of cyclic fluctuations that give cause for macroeconomic imbalance. In the first part of the Diploma Thesis there are the fundamental hypotheses formulated, in the second part there are theoretical economic attitudes towards business cycle problems brought up, in the third part there is a business cycle curve designed and an analysis of the main determinants accomplished. In the fourth part of the Diploma Thesis there is evaluation of financial crisis impacts on Czech economy carried out and in the final part there is verification of the fundamental hypotheses together with suggestions of some economic-political measures presented.

KEYWORDS

business cycle, gross domestic product, potential product, recession, expansion, through, growth rate, determinants, economic policy

Obsah

Seznam obrázků.....	10
Seznam tabulek.....	12
Seznam použitých zkratk, značek a symbolů	13
Úvod	14
1. Stanovení cílů práce, formulace hypotéz a volba metody zpracování	17
2. Teoreticko-ekonomické přístupy k problematice hospodářského cyklu	19
2.1 Hospodářský cyklus.....	19
2.2 Cyklický vývoj ekonomiky	23
2.2.1 Hospodářský cyklus a faktor času	25
2.2.2 Stručná historie hospodářských cyklů z celosvětového měřítka	26
2.2.3 Důsledky hospodářských cyklů	27
2.2.4 Proticyklická politika.....	28
2.3 Teorie hospodářského cyklu z ekonomického pohledu.....	30
2.3.1 Předkeynesiánské teorie	30
2.3.2 Keynesiánské teorie.....	32
2.3.3 Teorie nové konzervativní ekonomie	34
2.3.4 Teorie reálného hospodářského cyklu	34
2.4 Makroekonomická analýza hospodářského cyklu	37
2.4.1 Základní ukazatele ekonomické výkonnosti.....	38
2.5 Metody výpočtu HDP	43
2.5.1 Problémy při měření HDP	45
3. Analýza cyklického vývoje v České republice v letech 1993 – 2009	47
3.1 Analýza hospodářského cyklu České republiky	48
3.1.1 Období před vznikem samostatné České republiky 1989 – 1992	51
3.1.2 Fáze č. 1: Expanze 1993 – 1996	55
3.1.3 Fáze č. 2: Recese 1997 – 1999	62
3.1.3 Fáze č. 3: Expanze 2000 – 2008	68
3.1.4 Fáze č. 4: Recese 2009 –	77
4. Zhodnocení dopadů finanční (hospodářské) krize na českou ekonomiku.....	78
4.1 Příčiny vzniku krize.....	78
4.2 Analýza dopadů finanční krize na českou ekonomiku	81

4.2.1 Příčina č. 1 – Silný vnější poptávkový šok	82
4.2.2 Příčina č. 2 – Nedůvěra finančního segmentu – zvýšení ochrany proti riziku	85
4.2.3 Příčina č. 3 – Snížení důvěry a očekávání spotřebitelů, výrobců a investorů	88
4.2.4 Negativní faktory krize a výše uvedené příčiny se dále projeví:.....	90
5. Návrhy hospodářsko-politických opatření	97
6. Verifikace hypotéz a formulace závěrů	102
6.1 Verifikace hypotézy č. 1	102
6.2 Verifikace hypotézy č. 2	109
Závěr	114
Seznam použité literatury	117
Citace	117
Bibliografie	118
Internetové zdroje	118
Ostatní zdroje	119
Seznam příloh	120

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Křivka hospodářského cyklu.....	21
Obrázek 2 – Vývoj reálného produktu	22
Obrázek 3 – Zjednodušený makroekonomický koloběh	43
Obrázek 4 – Křivka hospodářského cyklu ČR v letech 1993 – 2009.....	48
Obrázek 5 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1990 – 1992.....	54
Obrázek 6 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1993 – 1996.....	59
Obrázek 7 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1997 – 1999.....	64
Obrázek 8 – Podíl výdajů na tvorbě produktu v letech 1996 – 1999	65
Obrázek 9 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 2000 – 2008.....	71
Obrázek 10 – Podíl výdajů na tvorbě produktu v letech 2000 – 2008	73
Obrázek 11 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 2006 – 2009.....	82
Obrázek 12 – Vývoj exportu a importu v letech 2006 – 2009	83
Obrázek 13 – Podíl celkového exportu na celkovém HDP v letech 2006 – 2009.....	84
Obrázek 14 – Podíl celkového zahraničního obchodu v letech 2006 – 2009 dle zemí	84
Obrázek 15 – Zahraniční obchod s vybranými zeměmi (export) v letech 2006 – 2009.....	85
Obrázek 16 – Vývoj průměrné úrokové sazby (hypoindexu) v letech 2006 – 2009	86
Obrázek 17 – Počet poskytnutých hypotéčních úvěrů dle subjektů 2006 – 2009	87
Obrázek 18 – Objem poskytnutých hypotéčních úvěrů dle subjektů 2006 – 2009	87
Obrázek 19 – Salda indikátorů důvěry v letech 2006 – 2009.....	89
Obrázek 20 – Souhrnný indikátor důvěry v letech 2006 – 2009	90
Obrázek 21 – Vývoj počtu zaměstnaných a nezaměstnaných osob v letech 2006 – 2009..	90
Obrázek 22 – Průměrný počet zaměstnaných a nezaměstnaných v letech 2006 – 2009.....	91
Obrázek 23 – Vládní a státní dluh v letech 2006 – 2009.....	92
Obrázek 24 – Vývoj tempa růstu reálného produktu v letech 2006 – 2009	93
Obrázek 25 – Podíl výdajů na tvorbě produktu v letech 2000 – 2010	94
Obrázek 26 – Index průmyslové produkce v letech 2006 – 2010	95
Obrázek 27 – Vývoj ceny ropy Brent (USD/barel) a pšenice (USD/tuna) 2006 – 2009.....	96
Obrázek 28 – Produkční mezera v letech 1993 – 2010	104
Obrázek 29 – Verifikace tvrzení Okunova zákona v letech 1993 - 2009.....	106
Obrázek 30 – Odchylka od Okunova zákona v letech 1993 – 2009	106

Obrázek 31 – Verifikace závislosti míry nezaměstnanosti a souhrnné produktivity práce	107
Obrázek 32 – Podíl exportu na HDP v letech 2006 – 2009.....	110
Obrázek 33 – Magický čtyřúhelník - verifikace opatření hospodářské politiky 2006 – 2010	112

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Kompozitní ukazatele a jejich složky	24
Tabulka 2 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1990 – 1992	54
Tabulka 3 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1993 – 1996	58
Tabulka 4 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1997 – 1999	64
Tabulka 5 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 2000 – 2008	70
Tabulka 6 – Podíl celkového exportu na HDP 2006 – 2009	83
Tabulka 7 – Vládní a státní dluh v letech 2006 – 2009	92
Tabulka 8 – Výpočet platnosti Okunova zákona v letech 1993 – 2010	105
Tabulka 9 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v letech 2006 – 2010	112

Seznam použitých zkratek, značek a symbolů

AD	agregátní poptávka
AS	agregátní nabídka
b.c.	běžné ceny
C	spotřeba domácností
CB	Centrální banka
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
FED	Federální rezervní systém (centrální banka USA)
G	spotřeba vlády
HDP	hrubý domácí produkt
HND	hrubý národní důchod
HNP	hrubý národní produkt
I	investice
k	koeficient závislosti
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
MMF	Mezinárodní měnový fond
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
NERV	Národní ekonomická rada vlády
NX	čistý export
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
s.c.	stálé ceny
SR	Slovenská republika
u	nezaměstnanost
u*	skutečná nezaměstnanost
USA	Spojené státy americké
Y	produkt
Y*	potenciální produkt

Úvod

Česká republika patří mezi mladé evropské státy¹, vyznačující se vyspělým národním hospodářstvím. Hlavním cílem diplomové práce je předně analýza výkonnosti české ekonomiky v letech 1993 – 2009 a dále pak definování jednotlivých endogenních a exogenních příčin a důsledků cyklických výkyvů, vedoucích k fluktuacím reálného produktu kolem svého potenciálu.

Historie hospodářského cyklu České republiky je relativně krátká, a přesto české hospodářství ovlivnila řada podstatných změn. Po roce 1989 byla transformována centrálně plánovaná ekonomika na ekonomiku tržní a v roce 1993 došlo k rozdělení Československé federativní republiky a vznikla samostatná Česká republika.

Aktuálním globálním problémem, který ovlivnil vývoj produktu všech ekonomik, byla americká finanční (hospodářská) krize z konce léta roku 2007. Dopady této krize jsou všeobecně pokládány za velmi dramatické a často jsou srovnávány s Velkou depresí z 30. let 20. století.

Jelikož tyto problémy do značné míry ovlivnily české ekonomické prostředí a potažmo i prostředí podnikatelského subjektu autora této práce, rozhodl se autor pro lepší pochopení jednotlivých determinant zahrnout k hospodářskému cyklu podrobnou analýzu základních příčin vzniku krize a její tak dramatické dopady na reálnou ekonomiku, které prohloubily makroekonomickou nerovnováhu.

Velká deprese z 30. let 20. století vedla k dramatickému propadu cen akcií a způsobila úpadek všech světových ekonomik. Tempo růstu produktu se značně zpomalilo, vzrostla nezaměstnanost a došlo k celosvětovému ekonomickému kolapsu. Velká deprese byla následně několikaletým předmětem zkoumání napříč všemi ekonomickými doktrínami a teoriemi, které později dokázaly definovat příčiny a důsledky této krize. Součástí bádání předních světových ekonomů byl samozřejmě i návrh řešení krize a byly specifikovány

¹ Vznik samostatného českého státu je datován k 1. 1. 1993.

dílčí kroky, vedoucí ke zmírnění jejích dopadů. Byly vytvořeny podrobné evidence národních účtů, stanoveny základní mikroekonomické a makroekonomické ukazatele, prostřednictvím kterých je možné měřit výkonnost hospodářství a určit předběžný ekonomický vývoj. Podrobná analýza cyklických výkyvů navíc umožnila vytvoření koncepce odpovídající hospodářské politiky, která měla obdobné šoky s dostatečným předstihem predikovat a nejlépe je zcela utlumit.

Široká veřejnost si klade v současné době celou řadu otázek, proč v dnešní moderní ekonomice mohlo dojít k tak hlubokému hospodářskému poklesu. Z jakého důvodu nebyly použity veškeré nástroje, které jsou k dispozici a díky nimž mohla být krize dostatečně předvídána? Proč nebylo využito značného potenciálu novodobých informačních technologií, zakládajících se na několika zetta² bajtech výpočetního výkonu všech celosvětových serverů pro zpracování odpovídající predikce?

Diplomová práce je určena ekonomům a široké veřejnosti, respektive komukoliv, kdo chce získat ucelený přehled o cyklickém vývoji produktu České republiky, jeho hlavních determinant a příčinách a důsledcích finanční (hospodářské) krize, která v roce 2009 těžce postihla českou ekonomiku.

V první části práce je proveden rozbor jednotlivých teorií hospodářského cyklu spolu s metodami jeho měření a základní terminologií. V druhé části práce je zpracována analýza hospodářského cyklu České republiky v letech 1993 – 2009, jsou definovány jednotlivé fáze cyklu a příčiny a důsledky, které ovlivnily fluktuace reálného produktu kolem potenciálního.

Důležitou součástí práce je rovněž analýza příčin finanční krize, která v roce 2007 postihla USA a následně se transformovala v krizi hospodářskou a globální. Jsou zkoumány

² 1 zetta bajt = 1 triliarda bajtů (10^{21}); dle interní analýzy spol. Hewlett Packard se celkový výpočetní výkon všech serverů na celém světě pohybuje okolo 100 zetta bajtů; dle predikce růstu výpočetního výkonu by během 5 let měl tento výkon vzrůst na 1 yotta bajt = 1 kvadrilion bajtů (10^{24}); dle velikosti je možno řadit: mega - giga - peta - exa - zetta - yotta. Zdroj: Interní materiál spol. Hewlett Packard, 2011.

zejména vlivy krize na českou ekonomiku a vládou přijatá hospodářská opatření. V závěru práce je provedena verifikace hlavních hypotéz a návrhy hospodářsko-politických opatření.

1. Stanovení cílů práce, formulace hypotéz a volba metody zpracování

Na samotném začátku příprav zpracování diplomové práce byly stanoveny tyto **hlavní cíle**:

- 1) Zpracování přehledu teoreticko-ekonomických přístupů k problematice hospodářského cyklu, charakteristika ekonomických teorií hospodářského cyklu a definice základních termínů zkoumané problematiky.
- 2) Provedení analýzy cyklického vývoje reálného domácího produktu České republiky, sestrojení křivky hospodářského cyklu a určení jeho dílčích fází s definicí základních příčin a důsledků cyklického vývoje dle jednotlivých etap cyklu.
- 3) Identifikace hlavních spouštěcích mechanismů finanční (hospodářské) krize v USA a analýza jejich dopadů na českou ekonomiku.
- 4) Definování návrhů hospodářsko-politických opatření a nástrojů zmírňujících dopady krize.
- 5) Verifikace základních hypotéz diplomové práce.

Autor práce přijal pro zpracování tyto hypotézy:

- 1) Recese mají negativní vliv na zaměstnanost, která klesá, avšak polovičním tempem než produkt. Vlivem poklesu zaměstnanosti klesá i produktivita práce.
- 2) Současná celosvětová hospodářská krize měla významný vliv na českou ekonomiku, byla způsobena poptávkovým šokem a v České republice se projevila díky její vysoké otevřenosti a bezprostřednímu napojení na zahraniční trhy. Vládou přijatá hospodářská opatření byla dostatečná a zmírnila dopady krize na českou ekonomiku.

Výsledným efektem práce by mělo být naplnění všech výše uvedených cílů a provedení verifikace základních hypotéz.

V práci budou použity následující metody:

- 1) **deskripce**, tedy popis stávajících faktů a skutečností,
- 2) **komparace**, použita zejména při porovnání vývoje jednotlivých ukazatelů,

- 3) **abstrakce**, zjišťující podstatné vlastnosti a vztahy mezi příčinami a důsledky cyklických výkyvů,
- 4) **analýzy**, zkoumání základních ekonomických souvislostí a provedení jejich podrobného rozboru.

2. Teoreticko-ekonomické přístupy k problematice hospodářského cyklu

2.1 Hospodářský cyklus

Ekonomika se počala rozvíjet již v dávné minulosti, aniž by jednotliví účastníci tohoto procesu měli tušení, že vytvářejí jakýsi základ systému hospodářství a hospodaření. Ze zcela primitivních „ekonomických“ činností a návyků se později vytvořil ucelený systém výrobních a hospodářských vztahů v návaznosti na konkrétní subjekt³. **Průmyslová revoluce**, která odstartovala obrovskou ekonomickou expanzi, je pokládána za zlomové a rozhodující období ve vývoji celosvětové ekonomiky. Počátky vývoje teorie hospodářského cyklu jsou datovány právě ke konci 18. století.⁴

Hlavní podstatou teorie hospodářského cyklu je **analýza příčin** cyklického kolísání produktu kolem potenciálu, zkoumání jeho jednotlivých fází a definování endogenních a exogenních mechanismů, které způsobují přechod mezi jednotlivými fázemi cyklu.⁵

Hospodářský cyklus vyjadřuje opakující se dlouhodobé odchylky mezi potenciálním produktem a skutečným produktem národního hospodářství. Samotný průběh hospodářského cyklu v čase znázorňuje, že není možné, aby výkonnost ekonomické aktivity hospodářství byla konstantní s trendem pohybujícím se na úrovni potenciálního produktu. Výkonnost hospodářství se v čase mění, střídají se fáze rychlejšího tempa růstu produktu (expanze) s fázemi hospodářského poklesu (kontrakce). Je však důležité zmínit rozdílnost mezi hospodářským cyklem a strukturálním výkyvem, který oproti dlouhodobému hospodářskému cyklu determinuje restrikcí jednoho odvětví národního hospodářství v expanzi do odvětví jiného, technologicky vyspělejšího a preferovanějšího.⁶

Jednotlivé odchylky hospodářského výkonu od dlouhodobé růstové trajektorie je možné členit **do dvou základních fází**, zachycujících vývoj reálného produktu v čase.

³ Subjektem se rozumí stát, podnik, domácnost atp.

⁴ HLADÍK, R., *Ekonomie*, s. 175

⁵ SOJKA, M.; KONEČNÝ, B., *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, s. 74

⁶ SCHILLER, B. R., *Makroekonomie*, s. 138-139

Jedná se o fáze:

- **kontrakce** – tj. smršťování (pokles) reálného produktu, která je zakončena dolním bodem obratu (sedlo, dno),
- **expanze** – tj. růst reálného produktu, která je zakončena horním bodem obratu (vrchol).⁷

Nejspodnější bod obratu hospodářského cyklu bývá označován jako **dno**⁸. Reálný produkt je v této fázi na nejnižší úrovni a je charakterizován nízkou úrovní spotřebitelské a investiční poptávky, zvýšenou mírou nezaměstnanosti, nevyužitými kapacitami v ekonomice a zápornými nebo velmi nízkými zisky.

Následné oživení ekonomiky, které je spojeno s růstem agregátní poptávky (a zejména s růstem autonomních výdajů⁹) a postupným zvyšováním zaměstnanosti je nazýváno fází **expanze**. Fáze expanze je specifická zejména růstem spotřebitelské a podnikatelské důvěry, dochází k realizaci odložených investičních výdajů, nahrazování opotřeбенého kapitálu a k zapojení nevyužitých kapacit, díky kterým je možné ekonomickou výkonnost zvýšit.¹⁰

Je-li skutečný produkt na maximální možné úrovni, hospodářský cyklus se pohybuje ve fázi nazývané **vrchol**. Kapacity ekonomiky jsou využity plně nebo v některých případech dokonce nadměrně a hospodářství má nedostatek potřebných vstupů pro vytvoření

⁷ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 164

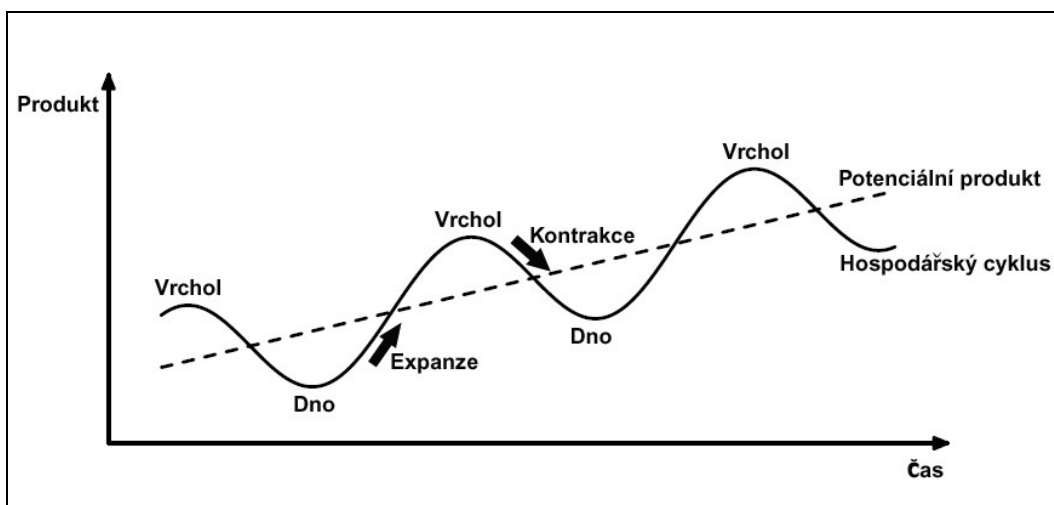
⁸ V ekonomických teoriích jsou tyto fáze označovány také jako: **dno** = sedlo; **expanze** = oživení, konjunktura nebo růst; **kontrakce** = sestupná fáze, pokles, zpomalení, propad, recese nebo deprese. Dále je rozlišováno mezi významem recese a deprese. Recese vyjadřuje pokles reálného produktu, který pokračuje ve dvou po sobě navazujících čtvrtletích, za depresi pokládáme hlubokou a dlouhou recesi. Zdroj: SCHILLER, B. R., Makroekonomie, s. 142

⁹ Mezi autonomní výdaje řadíme v dvousektorové ekonomice autonomní spotřebu a autonomní investice, v třísektorové ekonomice dále transfery a vládní výdaje zboží a služeb a ve čtyřsektorové ekonomice, která se vyznačuje otevřenou ekonomikou se zahraničním obchodem, navíc také autonomní vývozy. Zdroj: MACH, M., Makroekonomie, s. 91

¹⁰ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 24

dodatečné produkce. Díky optimistickému očekávání spotřebitelů a firem rostou investiční výdaje a nabídka zboží firmami. Spotřebitelé svou rostoucí poptávkou zvyšují cenovou hladinu a produkce firem se stává neprodejná a nadbytečná. Přehřátá expanze směřuje k sestupné fázi, známé jako kontrakce.

Kontrakce se vyznačuje významným poklesem agregátní poptávky. Dochází k poklesu spotřebitelské poptávky a k nadprodukcí firem. Díky přebytečné produkci firmy začínají snižovat svou celkovou produkci, omezují výrobu, propouštějí nadbytečné pracovní síly, vzrůstá nezaměstnanost, klesají investiční výdaje a klesá reálný produkt. Nulové nebo dokonce záporné zisky firem způsobují jejich zánik. Oslabení ekonomické aktivity a nevyužitelnost dodatečných kapacit způsobuje pokles poptávky po surovinách a bankovních úvěrech. S růstem nezaměstnanosti rostou vládní výdaje spojené s poskytováním transferů a snižují se vládní příjmy, které jsou vázané na celkovou úroveň zisků firem. Kontrakce se zastaví v nejspodnějším bodu obratu (dno), od kterého se výkonost ekonomiky následně „odrazí“ a začíná nový hospodářský cyklus oživením ekonomiky (jeho expanzí).¹¹

Obrázek 1 – Křivka hospodářského cyklu

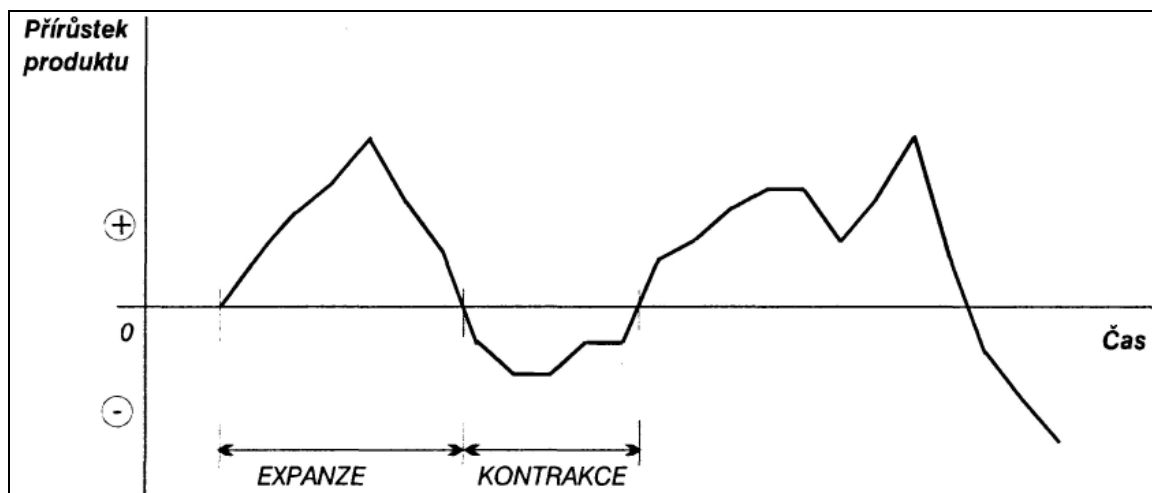
Zdroj: KVASNIČKA, M. *Teorie hospodářského cyklu I., II.*, [online]. 2007. [cit. 2010-02-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.econ.muni.cz/~qasar/>>, vlastní zpracování

Obr. 1 zobrazuje jednotlivé fáze hospodářského cyklu, jejich střídání a body obratu. Křivka hospodářského cyklu (reálného produktu) fluktuuje kolem produktu potenciálního.

¹¹ CZESANÝ, S., *Hospodářský cyklus*, s. 25

Cyklické výkyvy mohou přitom probíhat i nad, nebo častěji pod křivkou potenciálního produktu. Cyklus je období mezi dvěma stejnými body obratu.¹²

Jiné grafické znázornění cyklického vývoje znázorňuje obr. 2. Jedná se o změnu (přírůstek) produktu v daném období oproti předchozímu období. Pro danou fázi je podstatný jeho kladný či záporný směr.

Obrázek 2 – Vývoj reálného produktu

Zdroj: HELÍSEK, M., *Makroekonomie*, s. 166

Pojetí jednotlivých fází cyklu a používaná terminologie vykazují u různých autorů určité odchylky. Za recesi (označována též jako krize) bývá někdy považován pouhý pokles tempa růstu, nikoliv tedy jen absolutní pokles produktu (záporný růst). Zvláště prudká kontrakce bývá nazývána též slump (propad), výrazná expanze jako boom (rozmach).

Autor této práce v dalších částech analýzy **používá jednotné terminologie**:

- **kontrakce** = pokles růstu reálného produktu,
- **recese** = negativní¹³ růst reálného produktu trvající více než dvě čtvrtletí,
- **expanze** = růst reálného produktu,
- **dno** = nejspodnější bod obratu (minimální úroveň produktu),
- **vrchol** = nejvyšší bod obratu (maximální úroveň produktu).

¹² HELÍSEK, M., *Makroekonomie*, s. 165

¹³ nabývající záporných hodnot

2.2 Cyklický vývoj ekonomiky

Jak uvádí Kadeřábková a Ždárek: „*Označení ekonomické fluktuace jako cyklického pohybu je v zásadě založeno na třech jejích charakteristikách – musí jít o změnu výraznou, zasahující celou ekonomiku a dlouhodobou...*“¹⁴

Hospodářské cykly jsou charakterizovány jako opakované sledy výrazných expanzí a recesí celkové ekonomické aktivity, které jsou ohraničeny **body obratu** (dnem a vrcholem). Při určení příslušné fáze cyklu se přihlíží zejména k hloubce, délce trvání a šíři ekonomického poklesu, který je nutno odlišit od krátkodobého ekonomického oslabení. Za recesi je označován pokles reálného produktu trvající alespoň dvě za sebou následující čtvrtletí.¹⁵

Aby bylo možné zpracovat objektivní makroekonomickou analýzu, jsou k dispozici ekonomické ukazatele cyklického chování:

- **předstihové ukazatele** (leading indicators), které umožňují předvídat bodů obratu; jedná se např. o počet přijatých zakázek v odvětvích vyrábějících investiční statky, počet vydaných stavebních povolení, indexy akciových trhů aj.,
- **souběžné ukazatele** (coincident indicators), které definují vztah ke skutečnému bodu obratu a popisují právě probíhající cyklické fáze, jedná se zejména o reálný HDP, míru nezaměstnanosti, ceny výrobků aj.,
- **zpožd'ující ukazatele** (lagging indicators), které zaznamenávají dozrívání určité cyklické fáze a jedná se o mzdy, maloobchodní obrat a spotřebitelské ceny.¹⁶

Ve Spojených státech amerických využívají kompozitních ukazatelů cyklického chování (viz tabulka č. 1) pro přesnější analýzu hospodářského cyklu a bodů obratu. Tuto analýzu zpracovává organizace The Conference Board¹⁷.

¹⁴ KADEŘÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., Makroekonomická analýza, s. 15

¹⁵ Tamtéž, s. 16

¹⁶ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 177

¹⁷ The Conference Board je globální nezávislá výzkumná organizace pracující ve veřejném zájmu. Společnost byla založena v roce 1916 a poskytuje nezávislé hospodářské a obchodní analýzy.

Zdroj: <http://www.conference-board.org/about>, cit. 2011-02-11, vlastní překlad autora

Tabulka 1 – Kompozitní ukazatele a jejich složky

LEADING INDEX (předstihové ukazatele)	
1. Průměrný týdenní počet odpracovaných hodin ve zpracovatelském průmyslu 2. Průměrný týdenní počet nových nároků na čerpání pojištění v nezaměstnanosti 3. Hodnota nových objednávek zpracovatelů na spotřební produkty a materiály 4. Rychlost dodavatelů (podíl zpracovatelů hlásících zpomalení dodávek) 5. Nové objednávky zpracovatelů na (civilní) kapitálové statky 6. Počet stavebních povolení na nové soukromé bytové jednotky 7. Ceny akcií podle indexu Standard's Poor 500 Common Stocks 8. Peněžní zásoba (agregát M2) 9. Rozpětí úrokových sazeb (rozdíl mezi krátkodobými a dlouhodobými úrokovými sazbami) 10. Index spotřebitelských očekávání	
COINCIDENT INDEX (souběžné ukazatele)	
1. Počet pracovníků v nezemědělských sektorech – ve fyzických osobách 2. Čistý osobní důchod (bez transferových plateb) 3. Index průmyslové produkce (pokrývá fyzický output všech fází produkce) 4. Tržby ve zpracovatelském průmyslu a obchodě	
LAGGING INDEX (zpoždující ukazatele)	
1. Průměrná délka trvání nezaměstnanosti 2. Podíl zásob ve zpracovatelském průmyslu 3. Změna nákladů práce na jednotku výstupu ve zpracovatelském průmyslu 4. Průměrná primární bankovní sazba 5. Objem půjček poskytnutých bankami a nefinančními institucemi 6. Podíl spotřebitelských úvěrů na osobním důchodu 7. Změna indexu spotřebitelských cen a služeb	

Zdroj: KADERÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., *Makroekonomická analýza*, s. 18, vlastní zpracování

Kompozitní indikátory představují agregované časové řady, určující předstihový vztah klíčových makroekonomických ukazatelů k růstovým cyklům. Průměrný předstih činí přibližně 6 měsíců. Díky těmto indikátorům je možné odhadnout přibližnou krátkodobou agregátní ekonomickou aktivitu.

Obdobné kompozitní indikátory sestavuje pro své členské země organizace OECD. Pro každou zemi jsou zvoleny mírně odlišné řady pro složky v indexu. Jedná se o ukazatele, které nejčastěji způsobují fluktuace ekonomické aktivity. Vyjadřují očekávání ekonomických subjektů, měří ekonomickou aktivitu v rané fázi výrobního procesu, rychle se přizpůsobují změnám ekonomické aktivity. Kvalita a objektivnost dat vyžaduje široké

statistické pokrytí, funkční mezinárodní propojení a komparace, dostupnost a včasnou publikaci.¹⁸

Z hlediska vztahu průběhu cyklu se ukazatele dále dělí na:

- **procyklické**, které se zvyšují s expanzí a snižují se s recesí,
- **proticyklické**, které klesají s expanzí a snižují se s recesí,
- **acyklické**, které nejsou ovlivněny typem fáze cyklu.

2.2.1 Hospodářský cyklus a faktor času

Fáze růstu a poklesu skutečného produktu okolo potenciálního, které byly definovány v předchozí kapitole, se opakují v čase a jsou jedním z mnoha atributů tržní ekonomiky. Jejich průběh a perioda není většinou identická, úroveň den a vrcholů je závislá na vnitřních a vnějších podmínkách, které ovlivňují skutečný vývoj hospodářství. Díky zkoumání teorie hospodářského cyklu mohou však přední ekonomové zkoumat pravděpodobný vývoj jednotlivých ekonomik a předvídat, jaké fáze s největší pravděpodobností mohou v následujících obdobích probíhat.

Faktor času hraje při analýze cyklu významnou roli. Krátkodobé kolísání reálného produktu v jednotlivých odvětvích je častým jevem běžné ekonomické aktivity a projevuje se zpravidla v několika po sobě jdoucích měsících. Podílí se na něm zejména sezónní události, mezi které řadíme např. vliv počasí v zemědělství nebo stavebnictví, rostoucí poptávku před Vánocemi, vliv dovolených v létě atp.¹⁹

Joseph Kitchin, britský podnikatel a statistik, analyzoval krátkodobé cyklické chování ekonomiky, které se pohybuje v rozpětí 3 – 5 let. **Kitchinovy krátkodobé cykly** jsou ovlivněny pohybem zásob v ekonomice. Na rostoucí spotřebitelskou poptávku firmy reagují zvýšením produkce, najímáním dodatečných kapacit a investováním do kapitálu²⁰.

¹⁸ *Composite Leading for Indicators for Major OECD Non-Member Economies and Recently New OECD Member Countries 2006*. [online]. 2006. [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/35/22/36414874.pdf>>

¹⁹ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 163 - 164

²⁰ Kapitálem se zde rozumí výrobní linky, budovy, technologie atp.

Za určitý čas dojde k nadprodukci, nabídka zásob převyšuje poptávku po nich. Poptávka po produkci firem klesá, ceny produkce klesají a firmy jsou nuceny snižovat svou produkci a výrobní faktory. Informace, které jsou potřebné pro správné rozhodnutí spotřebitelů a firem jsou zpožděny, a proto dochází k výkyvům v pohybu zásob a celého produktu.

Juglarovy střednědobé cykly, které trvají v délce 7 – 11 let, se vyznačují kolísáním investic do strojů a zařízení. K dlouhodobým cyklům patří **Kuznetsovy cykly**, které trvají 15 – 25 let a jsou závislé na růstu populace a nabídce pracovních sil. Mezi dlouhodobé cykly řadíme také **Kondratěvovy cykly** trvající 55 – 60 let, které jsou vyvolané technologickými inovacemi, válkami, objevy nových surovinových nalezišť, globalizací světového trhu, velkými investičními cykly nebo globálními klimatickými změnami.²¹

Mezi další specifické cykly patří například **Forrestovy cykly**, které jsou založené na systémové dynamice a modelování vývoje průmyslových inovací s periodou okolo 200 let. Za zmínku také stojí tzv. **Tofflerovy civilizační vlny**, které se projevují po 1000 – 2000 letech. Jsou určeny zemědělskou revolucí, primární dělbou práce, průmyslovou revolucí a vznikem znalostní ekonomiky.²²

2.2.2 Stručná historie hospodářských cyklů z celosvětového měřítka

Charakteristika recesí a expanzí se v čase proměňuje. V období po roce 1973 (tj. od konce tzv. zlatého věku provázeného vysokým růstem a makroekonomickou stabilitou) do roku 2000 bylo ve 21 vyspělých zemích identifikováno 93 cyklů na základě bodů obratu v úrovni agregátní ekonomické aktivity vyjádřené HDP. Typický průměrný cyklus trval kolem šesti let. Začíná recesí v délce zhruba jednoho roku (průměrný pokles HPD o 3 %), následuje pětiletá expanze (průměrný růst HDP o 3 % ročně). Navzdory počáteční recesi je úroveň ekonomické aktivity o zhruba 14 % vyšší než na jejím počátku. Převážná většina

²¹ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 23

²² NEDOMLELOVÁ, I; KOCOUREK, A., Makroekonomie I., repetitorium pro distanční a kombinované formy studia, s. 126

recesí byla v tomto období mírná až mírně hluboká, méně než desetinu tvořily recese dlouhé a závažné.²³

Z hlediska vývoje složek agregátní poptávky v průběhu hospodářského cyklu jsou rovněž sledovány četné společné charakteristiky. Všechny recese byly provázeny poklesem **fixních investic**. Soukromá spotřeba se snižuje mírně, zatímco spotřeba vlády a čisté vývozy působí proticyklicky. Krátké a mírné recese byly taženy většinou změnami zásob.

Příspěvek změn zásob k recesím se postupně snižoval v návaznosti na uplatňování nových způsobů jejich managementu (např. just-in-time) a využití informačních a komunikačních technologií. Téměř všem recesím předcházely výrazné kontrakce cen akcií. Zpřísnění monetární politiky je považováno za jeden z faktorů vzniku recesí.²⁴

V konkrétním historickém vývoji vykazují jednotlivé fáze cyklu, resp. celé hospodářské cykly, značné rozdíly. Cyklický vývoj nemusí bezpodmínečně probíhat synchronně v jednotlivých zemích.²⁵

2.2.3 Důsledky hospodářských cyklů

Ekonomické důsledky

Nejvýraznějším důsledkem cyklického kolísání ve fázi kontrakce je růst nezaměstnanosti a s tím spojená ztráta produkce (vzniká produkční mezera). Praktickým dopadem nízkého objemu vytvořené produkce je pokles ekonomické úrovně (HDP na obyvatele) a z toho vyplývající pokles životní úrovně. Rostoucí nezaměstnanost s sebou přináší další specifické negativní sociální (psychické zatížení, sociální nepokoje) a ekonomické (ztráta produkce, snížení kvalifikace) důsledky. Kolísání konjunktury způsobuje nestabilitu cenové hladiny a podněcuje inflační růst. Rovněž je ovlivňována platební bilance, zhoršuje se čistý export.²⁶

²³ KADEŘÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., Makroekonomická analýza, s. 19 - 20

²⁴ Tamtéž, s. 20 - 22

²⁵ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 168

²⁶ Tamtéž, s. 175

Politické důsledky

Politické problémy souvisejí s poklesem životní úrovně a z následné radikalizace postižených skupin obyvatelstva.

2.2.4 Proticyklická politika

Cílem proticyklické politiky je omezení cyklického vývoje produktu a projevuje se zejména jako regulace agregátní poptávky. Tato regulační opatření se snaží podpořit vysokou zaměstnanost (snižováním cyklické nezaměstnanosti) a optimální míru inflace (prostřednictvím protiinflační politiky).

Jak uvádí Helísek: „*Jde o regulaci v podobě aktivistické politiky, a to zejména*

- ***fiskální politikou**, v rámci které se mění vládní výdaje (nákupy, transferové platby) a daňové zatížení ekonomických subjektů,*
- ***monetární politikou** v té podobě, kdy centrální banka ovlivňuje množství peněz v ekonomice, tím i úrokovou sazbu a výdaje na ni citlivé, tedy i agregátní poptávku,*
- ***politikou ovlivňující čistý export** prostřednictvím nástrojů, kterými jsou měnové kursy, cla, importní kvóty a další opatření.*“²⁷

Další možnou proticyklickou politikou je přístup ekonomie strany nabídky, jejíž závěry také směřují ke stabilizaci vysoké úrovně produktu při vysoké zaměstnanosti. Prioritně se tento přístup opírá o problém dlouhodobého udržení zdrojů ekonomického růstu ve výrobě, než na vyhlazování krátkodobých cyklických výkyvů produktu.²⁸

Korekce, prováděné v rámci proticyklické politiky, mají často značný efekt zpoždění. Účinnost jednotlivých opatření je třeba nejprve verifikovat na základě správných predikcí budoucího vývoje konkrétních fází hospodářského cyklu (viz tabulka 1).

²⁷ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 176

²⁸ Tamtéž, s. 176

Faktory, které způsobují fluktuace ekonomického výkonu jsou většinou navzájem propojeny. Jedná se především o souhrn různých vlivů, které se dělí na dvě základní kategorie:

- **exogenní vlivy**, vyvolané změnami cen vstupů (např. ropy), fiskální politiky (daní, vládních výdajů), nebo monetární politiky (změny krátkodobých úrokových sazeb),
- **endogenní vlivy**, související např. se změnou očekávání ekonomických subjektů ohledně budoucího ekonomického vývoje.²⁹

Provázanost jednotlivých faktorů a jejich široká rozmanitost ovlivňuje zpracování ekonomických predikcí a ztěžuje předvídání jejího budoucího vývoje.

²⁹ KADEŘÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., Makroekonomická analýza, s. 10

2.3 Teorie hospodářského cyklu z ekonomického pohledu

Hlavním cílem teorie hospodářského cyklu je analyzování příčin a důsledků výkyvů ekonomické aktivity země. Teoretická a metodologická východiska se opírají o souvislosti mezi ekonomickým vývojem a makroekonomickou rovnováhou³⁰. Rámcem zkoumání cyklického vývoje je monitoring kontextů mezi proměnami ekonomického prostředí a charakterem vývoje agregátní nabídky, agregátní poptávky a jejich komponent prostřednictvím indikátorů a ukazatelů. **Strana nabídky** je měřena indikátory hrubého domácího produktu a **strana poptávky** na základě ukazatelů spotřeby domácností, spotřeby vlády, tvorby hrubého fixního kapitálu, importu a exportu.

Rozkolísanost agregátní poptávky nebo nabídky, vedoucí ke kolísání ekonomické aktivity může být způsobeno jednotlivými spíše nahodilými událostmi, které mají často i neekonomický charakter. Jedná se např. o výrazné zvýšení vládních výdajů, přírodní katastrofy, války, prudký nárůst cen výrobních faktorů (např. ropné šoky), velikost ekonomiky s velkým podílem exportu na HDP. V ekonomické teorii se postupem času vytvořily jednotlivé směry zkoumání cyklického vývoje, které budou zkoumány v následujících subkapitolách.

2.3.1 Předkeynesiánské teorie

Začaly se vyvíjet na začátku 20. století. Dle **psychologické teorie** spotřebitelé a firmy na sebe navzájem působí optimistickými či pesimistickými očekáváními, která jsou ve spojení s psychologickými faktory a ovlivňují agregátní poptávku. Ekonomický růst je z velké části podněcován optimismem subjektů na trhu, naopak pesimismus způsobuje ekonomický pokles.

³⁰ Makroekonomická rovnováha: Kombinace cenové hladiny a reálného výstupu, která je slučitelná jak s agregátní poptávkou, tak s agregátní nabídkou. Graficky jde o místo protnutí křivky agregátní nabídky (AS) s křivkou agregátní poptávky (AD). Zdroj: SCHILLER, B. R., Makroekonomie, s. 147

Změnami peněžní zásoby, které vyvolávají poptávkové šoky, se zabírají **měnové teorie cyklu**. Příčiny cyklického vývoje ekonomiky jsou spatřovány ve změnách peněžní zásoby, která způsobuje odchylky přirozené úrokové míry od tržní. Expanze kumuluje vynucené úspory a zvyšování peněžní zásoby. Snížení úrokové míry vyvolá růst spotřeby a investic a expandující poptávka zvyšuje cenovou hladinu. Jelikož v krátkém období mzdy rostou pomaleji než ceny zboží a služeb, důchody domácností při růstu cen klesají a důchody firem, ze kterých jsou financovány investice, se zvyšují. V recesi je produkce firem omezována a jsou redukovány všechny používané vstupy, tedy práce i kapitál. Mezi další příčiny patří zásahy centrální banky, která využívá své restriktivní nebo expanzivní monetární politiky a díky ní sleduje stabilní cenovou hladinu prostřednictvím přizpůsobování úrokových sazeb nebo množství peněžní zásoby v oběhu.

Teorie přeinvestování bere v úvahu chyby v přizpůsobovacích procesech v reálném sektoru ekonomiky. Uvádí, že pokles poptávky po investicích je primární příčinou recese. Nízká úroková míra stimuluje růst investičních prostředků, investice rostou neudržitelným tempem a v případě recese dochází k přebytku investičních prostředků, které mají delší produkční periodu a dochází tak k disproporciálnímu pohybu cen v čase. Dlouhodobá návratnost investic a chyby v investičním rozhodování způsobují fluktuace výnosů a zisků firem. Špatně naplánované investice vedou k jejich ekonomickému úpadku.

Významný rakouský ekonom Joseph Schumpeter sloučil hospodářský cyklus s teorií ekonomického růstu a zkoumal vliv inovací na ekonomiku. Jeho **inovační teorie** byla spojována se zrychleným vývojem a silně expandujícím ekonomickým potenciálem v návaznosti na nové technologické objevy a inovace. Vysoká profitabilita a konkurenční výhoda inovátorských firem v čase je poměrně krátkodobá, jelikož se na trhu objevují následovníci, kteří se snaží imitovat. Neustálé zvyšování celkové produkce snižuje její cenu, a tudíž klesají zisky firem. Díky inovacím rostou úrokové sazby, investiční prostředky a úspory. Jak uvádí Czesaný: „*Pro Schumpetera ne všechno, co se týká recese, je špatné, krize mohou mít očištný vliv, dávají podnět k uplatňování vynálezů a zvyšování produktivity práce. Recese je fáze přizpůsobování a vede ekonomiku do podstatně lepšího*

období. Schumpeter trval na tom, že během recesí slabé a nevýkonné firmy vymizí a pouze silnější a efektivnější přežijí.“³¹

Technologický pokrok, díky kterému je možné vyrobit stejně velké množství produkce při nižším zapojení vstupů³², vede v první fázi ke snížení celkových nákladů firmy. Firma získá dodatečné prostředky, které se snaží vložit do další výroby. V druhé fázi nabídka firmy převažuje nad poptávkou po její produkci. **Teorie podspotřeby** akcentuje jako primární důvod převažující sílu úspor domácností, tzn. že důchod domácností je více přerозdělován na úspory než spotřebu, klesá poptávka po produkci firem a dochází ke kontrakční fázi³³.

2.3.2 Keynesiánské teorie

John Maynard Keynes patřil mezi významné ekonomy své doby a zkoumal chování celkového vývoje ekonomiky v průběhu Velké deprese³⁴. Jeho teorie vychází z předpokladů selhání budoucích očekávání podnikatelů, nestability v soukromých investicích a náhlého selhání mezní efektivity investic. Při zkoumání negativních sil, které způsobily hluboký propad ekonomické aktivity, Keynes došel k závěru, že tržní ekonomika nemůže fungovat pouze na základě samoregulačních tržních mechanismů, nýbrž k udržení pozitivního ekonomického trendu je třeba korigovat vzniklé disproporce prostřednictvím státních zásahů. Fiskální politika, vedoucí ke zvyšování agregátní poptávky, stimuluje zaměstnanost, produkci firem a udržuje požadovanou výkonnost ekonomiky. Czesaný uvádí: „*Malá citlivost investic na změně úrokové sazby a předpoklad relativní nepružnosti cenové hladiny byly hlavním argumentem k tomu, aby Keynes zdůrazňoval potřebu přímé stimulace agregátní poptávky fiskálním stimulem.*“³⁵

³¹ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 13

³² v úvahu bereme zjednodušenou teorii výroby firmy a dva základní vstupy práce a kapitál

³³ dochází k vynucenému omezování výroby, růstu nezaměstnanosti a snižování důchodů domácností a firem

³⁴ Velká deprese – též Světová hospodářská krize je spojována s velkým propadem akcií na americké burze v roce 1929, díky níž se propadly na dno ekonomiky na celém světě a která byla jednou z hlavních příčin druhé světové války

³⁵ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 14

Keynesiánský přístup se tedy zaměřuje na rozkolísanost agregátní poptávky vlivem výkyvů v investičních a spotřebních výdajích, které jsou vyvolány např. pesimistickými očekáváním podniků a domácností, nebo výkyvy bohatství. Důležitou podmínkou zde je, že výpadek těchto výdajů není nahrazen jinými výdaji, což předpokládala předkeynesiánská ekonomie na základě Sayova zákona trhů. Podle tohoto zákona každá nabídka zároveň vytváří odpovídající poptávku (poptávka je vždy stejně velká jako nabízený produkt).³⁶

Teorie akcelérátoru a multiplikátoru je spojována s násobením původních impulzů a efektů ekonomiky. Multiplikátor znázorňuje tempo růstu investic v návaznosti na růst důchodu, při němž dodatečné autonomní investice vedou ke zvýšení agregátní poptávky, zvyšování zaměstnanosti a zvýšení výrobní efektivity. Akcelérátor vyjadřuje vnitřní vztah mezi vývojem produktu a indukovanými³⁷ investicemi. Z principu akcelérátoru je zřejmé, že pokud dojde k poklesu agregátní poptávky, dojde rovněž k poklesu investic. Působením akcelérátoru a multiplikátoru dochází k expanzi ekonomiky a ekonomika směřuje k úrovni potenciálního produktu a plné zaměstnanosti. Pokud dojde např. k růstu produktu, akcelérátor vyvolá nové indukované investice, které v interakci s multiplikačním efektem podnítl další růst produktu. Produkt poroste do doby, kdy je v ekonomice dosaženo potenciálního produktu. Od tohoto bodu následně začne akcelérátor a multiplikátor působit opačně a ekonomika směřuje ke klesající fázi hospodářského cyklu.³⁸

P. A. Samuelson definoval akcelerační princip ve zjednodušené podobě jako vztah mezi objemem vytvářené produkce a stavem kapitálu, potřebného k výrobě daného produktu. Dosahuje-li např. tento poměr hodnoty 2, znamená to, že při výrobě produkce v hodnotě 100 jednotek je potřeba stavu kapitálu ve výši 200 jednotek. Obdobná souvislost platí pro přírůstkové veličiny. Jestliže se zvýší produkt o 10 jednotek, je třeba zvýšit stav fixního kapitálu o 20 jednotek.³⁹

³⁶ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 170 - 171

³⁷ Rozdíl mezi autonomními a indukovanými investicemi spočívá v příčinné závislosti na změně důchodu; autonomní investice jsou nezávislé na výši důchodu, indukované investice jsou naopak výši důchodu ovlivňovány.

³⁸ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 14-16

³⁹ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 172 - 173

2.3.3 Teorie nové konzervativní ekonomie

Mezi teorie, které zkoumají hospodářský cyklus z pohledu množství peněžní zásoby v oběhu, se řadí zejména monetaristická teorie a nová klasická makroekonomie. **Monetaristická teorie** připisuje hlavní úlohu v působení na hospodářský cyklus centrální bance, nikoliv státu. Hlavní příčinou výkyvů jsou neočekávané změny tempa růstu nabídky peněz, způsobující nesoulad mezi očekávanou a skutečnou mírou inflace. Hlavním představitelem a zakladatelem monetarismu byl Milton Friedman. Prostřednictvím Friedmanova modelu mylného vnímání cenové úrovně bylo možné interpretovat krátkodobé výkyvy v ekonomice.

Nová klasická makroekonomie vychází z hypotézy racionálních očekávání a působení dokonalé konkurence v ekonomice. K nerovnováze dochází vlivem vnějších zásahů a jsou odmítány státní zásahy do ekonomiky. Podstatou této teorie je maximální využití všech dostupných informací a racionální očekávání. Podle školy racionálního očekávání neexistuje nedobrovolná nezaměstnanost, protože lidé hledají lépe finančně ohodnocenou práci.

Monetaristický výklad kolísání produktu a přístup založený na hypotéze racionálních očekávání bývá označován jako „rovnovážný hospodářský cyklus“, jelikož na základě specifických interpretací vývoje cenové hladiny jsou trhy práce neustále v rovnováze.⁴⁰

2.3.4 Teorie reálného hospodářského cyklu

Novým směrem v makroekonomii je od 80. let minulého století teorie reálného hospodářského cyklu, zastoupená ekonomy Ch. Plosserem, J. Longem, E. Prescottem aj.

Teorie reálného hospodářského cyklu zkoumá nabídkovou stranu ekonomiky, reálné veličiny a analyzuje ekonomické výkyvy při zachování předpokladů klasického modelu⁴¹, ve kterém jsou ceny a mzdy flexibilní. Cyklické chování způsobují reálné nabídkové šoky,

⁴⁰ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 171

⁴¹ Předpoklady klasického modelu: ekonomika se pohybuje na úrovni potenciálního produktu při plné zaměstnanosti, neexistuje nedobrovolná nezaměstnanost, mzdy a ceny jsou dokonale flexibilní.

zejména technologický pokrok, využívání nových druhů surovin a materiálů a ostatní reálné nabídkové šoky, které jsou způsobeny např. přírodními katastrofami, válkami, růstem cen surovin, druhotnými externalitami atp.

Pokud se např. zvýší ceny výrobních faktorů, dojde v důsledku tohoto šoku k poklesu agregátní nabídky a ke snížení produktu. Toto snížení je determinováno omezením produkce firem, které vede ke snížení poptávky po práci, což vede spolu s vyšší mírou inflace ke snížení reálných mezd. Protože dochází ke snížení důchodů domácností, omezuje se poptávka a snižuje se indukovaná spotřeba, která je přímo závislá na výši celkového důchodu domácností. S klesající poptávkou a klesajícími zisky firem dochází k pozastavení investičních projektů, v důsledku čehož se snižuje množství úvěrů v ekonomice spolu s nabídkou peněz. Snížení spotřeby, investic a peněžní nabídky způsobí pokles agregátní poptávky. Teorie reálného hospodářského cyklu chápe peněžní změny jako důsledek hospodářského cyklu, nikoliv jako jeho příčinu.

Strukturální změny mezi sektory, které mohou být příčinou hospodářského cyklu, vysvětluje **teorie sektorových změn**. Czesaný uvádí: „*Podstatou této teorie je, že recese jsou periodami, které jsou spjaté s většími sektorovými šoky, jež vyžadují sektorové přizpůsobovací procesy strukturálního charakteru.*“⁴²

Teorie politického hospodářského cyklu probíhá v rámci volebního období, ve kterém se vláda snaží zachovat své volební preference prostřednictvím expanzivní hospodářské politiky. Před volbami se zpravidla zvyšují výdaje státního rozpočtu, může dojít ke zvýšení transferů, snížení daní, posílení agregátní poptávky zvýšením vládních nákupů zboží a služeb, snížení nezaměstnanosti nebo případně ke snížení úrokových sazeb. Cílem vlády je její znovuzvolení. Díky zvýšeným vládním výdajům v předvolebním období je vláda nucena provést úsporná opatření (snižování agregátní poptávky) a tudíž po volbách dochází většinou k fiskální restrikci a politický hospodářský cyklus se opakuje do nového volebního období. Teorie vychází z názoru, že rozhodujícími příčinami fluktuace produktu jsou intervencionistické zásahy autorit do měnové a fiskální politiky.⁴³

⁴² CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 18

⁴³ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 171

Působení krátkodobých i dlouhodobých ekonomických šoků definuje **teorie náhodné procházky s trendem**. Příčinou kolísání celkové ekonomické aktivity způsobují dočasné, ale i trvale působící nabídkové šoky. V dlouhém období ekonomická aktivita a výkon ekonomiky roste z toho důvodu, že pozitivní ekonomické šoky jsou výraznější a hodnotově převažují nad šoky negativními. Ch. Beveridge a E. Prescott byli při uplatňování stabilizační hospodářské politiky poměrně skeptičtí. Jejich hlavním argumentem byla teze, že pokud lze jen obtížně odhadnout budoucí vývoj ekonomiky zasahované mixem krátkodobých a dlouhodobých šoků, schází adekvátně spolehlivé kritérium pro systematickou realizaci hospodářské politiky.

Z výše uvedeného přehledu jednotlivých teorií, které zkoumají a analyzují hospodářský cyklus, vyplývá, že kolísání skutečného produktu okolo potenciálního většinou způsobuje více faktorů. Tyto výkyvy jsou důsledkem vnitřních a vnějších příčin, které se podílejí na výkonnosti národního hospodářství. Hlubší zkoumání jednotlivých teorií hospodářského cyklu naznačuje, že vývoj hospodářského cyklu probíhá pokaždé téměř za jiné konstelace faktorů a podmínek, díky kterým není možné pro vysvětlení kolísavosti ekonomické aktivity použít a uplatnit jednu universálně platnou teorii. Tyto teorie však napomáhají ekonomům a široké veřejnosti k rychlejšímu pochopení a orientaci při hodnocení základních faktorů, příčin a pohybů ve výkonech jednotlivých ekonomik.⁴⁴

⁴⁴ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 16-20

2.4 Makroekonomická analýza hospodářského cyklu

Postupně s vývojem teorie hospodářského cyklu bylo nutné měřit, sledovat, analyzovat a vyhodnocovat hlavní ekonomické veličiny. Ekonomové si kladli řadu otázek, které souvisely s **měřením výkonu ekonomiky**. Kolik výstupu se produkuje? Kolik důchodu se generuje? Jaká je cenová hladina a mzdová úroveň? Jaký bude další vývoj ekonomické aktivity?

Velkým podnětem pro podrobné měření ekonomického výkonu byla právě **celosvětová hospodářská krize** z počátku 30. let 20. století, kdy při jejím průběhu ekonomové nebyli schopni definovat přesný rozměr kontrakce ekonomiky vedoucí k silné depresi. Zejména pak nedokázali s přesností určit hlavní příčiny a důsledky této krize. Bylo zřejmé, že dochází k potlačování výroby, omezování investic, propouštění zaměstnanců, zavírání továren a bylo možné velikost tohoto propadu ekonomiky posoudit až v návaznosti na počet nezaměstnaných, který rostl geometrickou řadou. Žádný z amerických ekonomů tehdy nepředpokládal, že dojde k tak velkému ekonomickému propadu, který vyústí v hlubokou depresi. Americká vláda chtěla do hloubky analyzovat příčiny a důsledky této krize a ve spolupráci s ekonomem Simonem Kuznetsem vytvořili systém **účetnictví národního důchodu**, díky kterému bylo možné měřit agregované ekonomické veličiny.⁴⁵

Historie národního účetnictví však sahá daleko do minulosti. Již v 17. století J. Petty a v 18. století francouzský fyziokrat F. Quesnay sestavili tzv. „Ekonomickou tabulku“ (Tableau Economique, 1758).⁴⁶

⁴⁵ SCHILLER, B. R., Makroekonomie, s. 137-141

⁴⁶ KADEŘÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., Makroekonomická analýza, s. 46

2.4.1 Základní ukazatele ekonomické výkonnosti

Hrubý domácí produkt (HDP) a hrubý národní produkt (HNP)

V praxi nejpoužívanějším a nejvýznamnějším makroekonomickým ukazatelem ekonomické aktivity je **hrubý domácí produkt**. Velikost hrubého domácího produktu (HDP na obyvatele) a jeho změna v čase (procentuální růst HDP) poskytují základní informace o ekonomické úrovni a výkonnosti země, kterou ovlivňuje řada vnitřních a vnějších faktorů.

HDP vyjadřuje celkovou hodnotu statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území⁴⁷ bez ohledu na to, zda jsou produkovány občany státu, nebo cizinci. Sledovaným obdobím bývá zpravidla jeden rok⁴⁸. Existence ukazatele HDP umožňuje dlouhodobě zachycovat, vyhodnocovat a srovnávat vývoj hospodářství dané země s ostatními státy světa. Je možné zároveň díky tomuto ukazateli sledovat průměrnou životní úroveň obyvatel dané země, která je matematicky vyjádřena jako podíl celkové hodnoty HDP a celkového počtu obyvatel dané země. „**HDP na hlavu**“⁴⁹ zhruba vypovídá o rozdílné životní úrovni obyvatel v jednotlivých zemích světa, resp. jakou hodnotu zboží a služeb si mohou obyvatelé dané země ze svého důchodu pořídit.

Aby bylo možné ukazatel HDP využít z dlouhodobého hlediska napříč celosvětovým ekonomickým spektrem, je potřeba jeho hodnoty očistit od vlivu změny cenové hladiny, resp. od inflačního růstu cen. Při konstrukci celkové hodnoty HDP se využívají aktuální tržní ceny, které jsou platné ve sledovaném roce. Ceny se ovšem v průběhu času mění, neboť inflace vede zpravidla ke každoročnímu růstu cen. Kdybychom následně porovnávali jednotlivé velikosti HDP bez zohlednění růstu cenové hladiny, komparace by nám podávala zkreslený pohled na celkovou ekonomickou situaci a v případě prudkého nárůstu cenové hladiny by ukazatel mylně informoval o růstu produktu a zvýšení životní úrovně. Z tohoto důvodu v ekonomice rozlišujeme reálný a nominální HDP.

⁴⁷ Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hdp>, cit. 2011-03-15

⁴⁸ pro průběžné vyhodnocování výkonu ekonomiky v čase se používá i kratší období, zpravidla čtvrtletí

⁴⁹ lat. per capita, Zdroj: KADERÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., Makroekonomická analýza, s. 8

Nominální HDP je agregovaná hodnota finálního výstupu měřená v běžných cenách (b.c.), zatímco **reálný HDP** je hodnota výstupu měřená v konstantních cenách (stálé ceny, s.c.). Reálný HDP získáme použitím cenového indexu⁵⁰, díky kterému upravíme tržní hodnotu agregovaného výstupu o vliv změny celkové cenové hladiny.

$$\text{reálný HDP} = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{cenový index}} \quad (1)$$

Při výpočtu postupujeme tak, že zvolíme výchozí základní období⁵¹, spočítáme cenové indexy jednotlivých let a vypočítáme reálný HDP prostřednictvím vzorce (1), kde nominální HDP podělíme cenovým indexem.

Tento postup pro očištění vlivu inflace není však dokonalý. Pokud totiž použijeme pro výpočet cenový index, v podstatě tím zmrazíme relativní a průměrné ceny komodit, které se v reálné tržní ekonomice a v technologickém vývoji mění⁵². Namísto cen v jednom roce se používá **klouzavý index cen**, který vyjadřuje rovněž hodnotu HDP upravenou o působení inflace, ale cenová hladina není již vyjádřena v rovině cen převažujících v některém konkrétním základním roce. Právě díky reálnému HDP je možné objektivně posoudit ekonomický vývoj v dlouhém období.⁵³

Pro zpracování objektivní mezinárodní analýzy a ekonomické síly dané země napříč širokým spektrem okolních národních ekonomik je důležité převést HDP na mezinárodně srovnatelnou jednotku. Jak uvádí Kadeřábková: „*Nejčastěji je tento převod prováděn pomocí **parit kupní síly**, což jsou uměle vytvořené směnné kurzy, které eliminují rozdíly cenových úrovní mezi zeměmi. Tato metoda je upřednostňována oproti převodu pomocí*

⁵⁰ Cenový index je průměr cen tisíců položek, které vstupují do HDP. Cenový index používaný k odstranění inflace se nazývá **deflátor HDP**. Je definován jako vážený průměr cenových změn všech komodit v HDP, přičemž každý statek je dán váhou svého procentuálního podílu na celkovém HDP. Zdroj: SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, s. 104.

⁵¹ výchozí časové období použité pro srovnávací analýzu

⁵² Jako příklad se uvádí např. trh s počítači, kdy první počítače se prodávaly v minulosti za relativně dražší ceny než v budoucnosti, ve které se zvýšila nabídka počítačů na trhu a snížila se jejich prodejní cena.

⁵³ SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, s. 104

*směnných kurzů zvláště při srovnání vyspělých a méně vyspělých ekonomik. Převod pomocí kurzů ve druhém případě totiž podhodnocuje kupní sílu jejich měn.*⁵⁴ Mezinárodní srovnání úrovně HDP v reálném vyjádření vyžaduje tedy dvojí převod – na mezinárodní měnu a na mezinárodní ceny.

Celkovou výkonnost ekonomiky je možné zjišťovat i **prostřednictvím hrubého národního produktu** (HNP), který neměří výkonnost ekonomiky pouze z pohledu jedné země (která je teritoriálně omezena svými hranicemi), ale do produkce dané země se započítávají veškeré výstupy vyprodukované občany (firmami) této země v rámci celého světa. Uvedený způsob měření byl využíván převážně ve Spojených státech amerických. V dnešním globalizovaném světě je ale velmi obtížné a složité měřit produkci firem, která stále častěji překračuje hranice své mateřské země. Proto se při sledování výkonu ekonomiky využívá ukazatelů HDP.⁵⁵

Výši zdrojů, které jsou v dané ekonomice k dispozici oproti HDP, zachycuje **hrubý národní důchod** (HND). Při výpočtu HND jsou k HDP připočteny prvotní důchody plynoucí ze zdrojů nerezidentů (mzdy, zisky, renty atp.) a naopak jsou odečteny důchody vyplacené nerezidentům. Rozdíl mezi HND a HDP tvoří čisté důchody. Úpravou HND o saldo druhotných důchodů získáme **národní disponibilní důchod**, který mohou ekonomické subjekty rozdělit na konečnou spotřebu (C) a úspory (I).

Kromě změn (růstu) cenové hladiny, která ovlivňuje výši reálného (skutečného) HDP je důležité v ekonomice zohlednit i **kapitálovou spotřebu**. Kapitál⁵⁶, který je používán při výrobě výstupu, se v čase spotřebovává. Aby bylo možné zachovat výrobní možnosti, je třeba nahrazovat opotřeбенý (technologicky zastaralý) kapitál a v případě rozšiřování produkce zvyšovat jeho zásobu. Celkové opotřeбенí kapitálu je v ekonomice definováno jako amortizace⁵⁷. Pokud od HDP odečteme amortizaci, získáme **čistý domácí produkt**.

⁵⁴ KADEŘÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., Makroekonomická analýza, s. 8

⁵⁵ SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D., Ekonomie, s. 102-107

⁵⁶ budovy, stroje, technologie

⁵⁷ Amortizace je proces postihující opotřebovávání fixního kapitálu. Účetně se toto opotřeбенí vyjadřuje formou **odpisů**. Na makroekonomické úrovni představují investice ve výši amortizace fixního kapitálu tu část hrubých investic, kterými se realizuje prostá reprodukce (jedná se o tzv. obnovovací investice).

Jedná se o tu část výstupu, která mohla být v ekonomice spotřebována, aniž by se touto spotřebou snížila zásoba kapitálu, a tím produkční možnosti ekonomiky v dalším roce. Aby ekonomika udržela své produkční možnosti, musí neustále obnovovat a nahrazovat kapitál⁵⁸, který je produkcí spotřebováván.

Potenciální produkt

Makroekonomické odhady **potenciálního produktu** hrají významnou roli při sestavování cyklického vývoje ekonomiky. Potenciální produkt není přímo měřitelný. Jeho výše je odhadována na základě dostupných ekonomických proměnných a je srovnávána se skutečným produktem. Při plném využití ekonomiky dochází k rovnosti potenciálního a skutečného produktu.

Potenciální produkt definuje Holman jako produkt „... který se vyrábí při přirozené zaměstnanosti.“⁵⁹ a Kadeřábková a Ždárek uvádějí, že potenciální produkt „...charakterizuje agregátní nabídku (produkční kapacitu) národní ekonomiky a odpovídá úrovni výstupu dosažitelné při dané úrovni technologií a při plném využití faktorů.“⁶⁰

Analýza vývoje HDP v krátkém a dlouhém období je obvykle vyjadřována odlišným tvarem křivky agregátní nabídky (AS). V krátkém období je tato křivka velmi elastická (vodorovná nebo mírně rostoucí) a její sklon je určen agregátní poptávkou (AD). V dlouhém období je křivka agregátní nabídky neelastická, vertikální, na úrovni potenciálního produktu. Zdrojem růstu HDP v dlouhém období je tedy výhradně růst potenciálního produktu.⁶¹

Tvar křivky agregátní nabídky ovlivňuje cenová hladina. Pokud skutečný produkt nedosahuje hodnot potenciálního produktu, růst agregátní poptávky není spojen s růstem

⁵⁸ V ekonomice se rozlišují dva druhy kapitálových investic. **Hrubé investice**, které zahrnují celkové investiční výdaje za dané období a **čisté investice**, které jsou očištěny o amortizaci.

⁵⁹ HOLMAN, R., *Ekonomie*, s. 500

⁶⁰ KADEŘÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V., *Makroekonomická analýza*, s. 11

⁶¹ Tamtéž, s. 11

cen. Nachází-li se skutečný produkt nad potenciálním, růst agregátní poptávky je provázen zvýšením cenové hladiny a dochází k přehřívání ekonomiky.

S analýzou potenciálního produktu souvisí **produkční mezera**, která vyjadřuje rozdíl mezi skutečným a potenciálním produktem. Zkoumáním produkční mezery je možné získat hodnocení současné a budoucí úrovně inflačních tlaků v ekonomice. V případě pozitivní produkční mezery, která není dlouhodobá, dochází na trhu k cenovým a mzdovým přizpůsobením směřujícím k obnovení makroekonomické rovnováhy.

Agregátní poptávka

Agregátní poptávka (AD) je celkové neboli agregátní množství produktu, které bude při dané úrovni cen dobrovolně nakoupeno. AD jsou celkové výdaje ve všech výrobních sektorech na spotřebu (C), na soukromé domácí investice (I), na vládní nákupy statků a služeb (G) a na čisté vývozy (NX).⁶²

$$AD = C + I + G + NX \quad (2)$$

Agregátní poptávka ukazuje vztah mezi cenovou hladinou a reálným HDP, který domácnosti a firmy chtějí nakupovat.⁶³

K jaké změně jednotlivých složek agregátní poptávky v krátkém i dlouhém období dojde, závisí na velikosti podílů jednotlivých složek na HDP. Tyto složky jsou ovlivňovány exogenními a endogenními proměnnými.

Agregátní nabídka

Dlouhodobý hospodářský růst je ovlivněn úrovní agregátní nabídky (potenciálního produktu). Záleží zejména na efektivitě využití vstupů (práce, kapitálu), technologickém pokroku (inovacích) a úrovni vzdělanosti pracovní síly (kvalitě lidského kapitálu).

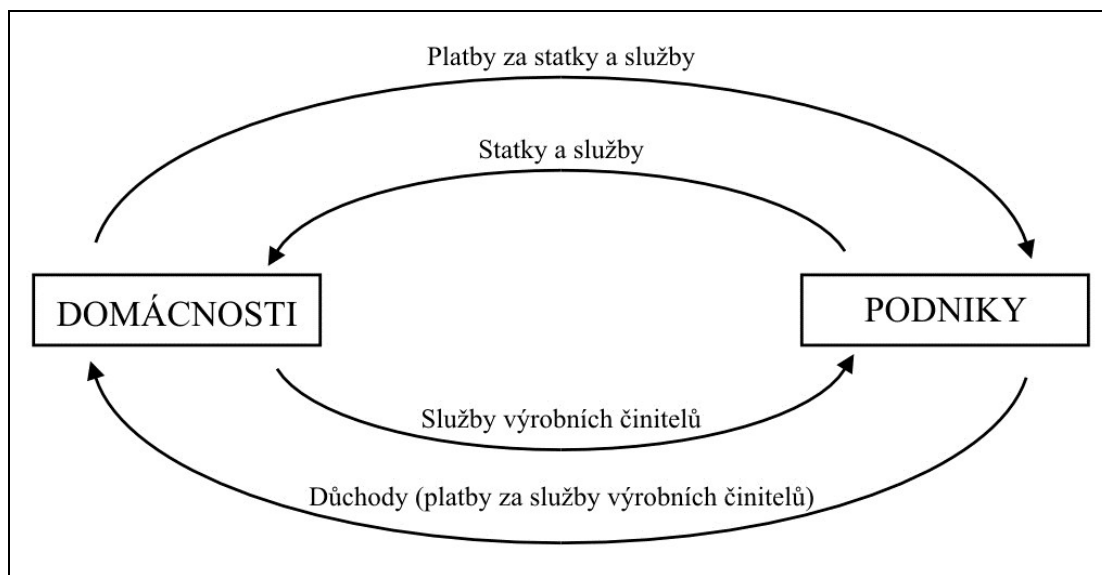
⁶² SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, s. 150

⁶³ HOLMAN, R., *Ekonomie*, s. 491

2.5 Metody výpočtu HDP

Měření HDP je nepostradatelnou makroekonomickou činností, které nám umožňuje získat komplexní přehled o výkonnosti ekonomiky a poskytuje základní informace o ekonomické aktivitě dané země. HDP může být kalkulován dvěma způsoby, a to jednak jako tok produktů, nebo jako suma důchodů.

Na velmi zjednodušeném makroekonomickém koloběhu (obr. 3), který se vyznačuje uzavřenou ekonomikou⁶⁴, jsou znázorněny dva typy protisměrných toků mezi domácnostmi a firmami.

Obrázek 3 – Zjednodušený makroekonomický koloběh

Zdroj: SOJKA, M., *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, s. 43

Horní část obrázku znázorňuje uspokojování potřeb domácnostmi. Domácnosti nakupují od firem statky a služby, za které firmám platí ze svého důchodu (mzdy). Pokud sečteme hodnotu všech zakoupených statků a služeb (nebo veškeré platby domácností firmám za statky a služby), hovoříme o **produktové metodě výpočtu HDP**. V dolní části obrázku jsou uspokojovány potřeby firem. Firmy nakupují od domácností služby výrobních činitelů, za které domácnostem platí ze svého důchodu (zisku). Jestliže sečteme všechny

⁶⁴ uzavřená ekonomika nebere v úvahu existenci zahraničního obchodu

vyplacené důchody⁶⁵ a připočteme k nim veškeré zisky firem z prodeje zboží a služeb, získáme "HDP" vypočtený **důchodovou metodou**. Samotný výsledek je v ekonomických teoriích znám jako **hrubý národní důchod**. Pokud oba zmiňované výsledky získané produktovou a důchodovou metodou srovnáme, zjistíme, že jde o identické ukazatele.⁶⁶

Po stručném vyobrazení hlavní podstaty měření HDP na zjednodušeném makroekonomickém koloběhu volně přejdeme k podrobnější analýze metod výpočtu HDP, který může být definován třemi způsoby.

HDP prostřednictvím **produkční metody** se vypočítá produkt jako úhrn všech finálních výrobků a služeb, které byly za sledované období vyrobeny a poskytnuty k prodeji na území daného státu. Sčítají se pouze přidané hodnoty⁶⁷ k finální produkci a nezapočítávají se meziprodukty, které jsou použity jako vstup do dalších stádií výroby. Jelikož se produkce oceňuje v základních cenách a užití v kupních cenách, je strana zdrojů za národní hospodářství celkem doplněna o daně snížené o dotace na výroby.⁶⁸

$$\text{HDP} = \text{Produkce} - \text{Mezispotřeba} + \text{Daně z produktů} - \text{Dotace na produkty} \quad (3)$$

Výdajová metoda vyjadřuje agregované výdaje domácností, firem a vlády a rozděluje se na spotřební výdaje (C), investiční výdaje (I), vládní výdaje (G) a čistý export (NX)⁶⁹ a lze ji vyjádřit matematickým vztahem:

$$\text{HDP} = C + I + G + \text{NX} \quad (4)$$

⁶⁵ mzdy a platy, renty, úroky, nájemné

⁶⁶ SOJKA, M., Malá encyklopedie moderní ekonomie, s. 47

⁶⁷ Přidaná hodnota ve výrobním procesu představuje skutečný příspěvek jednotlivce k celkovému výstupu a je rovna tržní hodnotě produktu snížené o náklady na meziprodukty. Jedná se o zvýšení tržní hodnoty produktu, ke které dochází v každé etapě výrobního procesu. Zdroj: SCHILLER, B. R., Makroekonomie, s. 91)

⁶⁸ Zdroj: <http://www.czso.cz>, cit. 2011-03-12

⁶⁹ čistý export NX je rozdíl mezi exportem (vývoz ze země) a importem (dovoz do země)

Jak již bylo zmíněno, HDP znázorňuje celkovou peněžní hodnotu finálních statků a služeb, která je vytvořena na území státu za jeden rok. Do HDP se kalkuluje jen nově vyrobené **finální statky**, které byly zakoupeny konečným spotřebitelem a nezapočítávají se do něj meziprodukty⁷⁰.

Třetím způsobem výpočtu HDP je **důchodová metoda**, ve které jsou v ekonomice sčítány jednotlivé důchody, mezi které řadíme hrubé mzdy, zisky podniků, příjmy ze „samozaměstnání“, nájmy, úroky atp. Výsledným ukazatelem je národní důchod. Do národního důchodu se nezapočítávají transferové platby, které nemají charakter plateb za běžné výrobní služby.⁷¹

$$\text{HDP} = \text{Náhrady zaměstnancům} + \text{Daně z výroby a z dovozu} - \text{Dotace} + \text{Čistý provozní přebytek} + \text{Čistý smíšený důchod} + \text{Spotřeba fixního kapitálu} \quad (5)$$

2.5.1 Problémy při měření HDP

Při měření HDP je důležité získat relevantní data, která budou odrážet skutečný vývoj ekonomiky. Při užití produkční metody nesmí dojít k duplicitnímu započtení hodnot, tedy k navýšení souhrnného ukazatele o meziprodukty, které vstupují do výroby. Je důležité vycházet z předpokladu, že produktovou metodou sčítáme pouze finální statky a služby, které slouží k bezprostřednímu uspokojování potřeb domácností a nezahrnujeme do ní meziprodukty, použité při výrobě. Pokud bychom tak učinili, ukazatel by byl velmi zkreslený bez jakékoli vypovídající schopnosti o výkonnosti ekonomiky. K problému „dvojitého započítávání“⁷² může dojít také u důchodové metody.⁷³

Mezi další problémy vznikající při konstrukci ukazatele HDP patří faktory, jejichž hodnota není možné jednoznačně vyčíslit. Jedná se zejména o statky a služby, které vznikly při činnostech v domácnosti, při protisloužbách nebo melouchaření. Dále v HDP není zohledněna nezdaněná neboli šedá ekonomika, volný čas nebo kvalita životního prostředí,

⁷⁰ meziprodukty jsou polotovary nebo suroviny, které jsou dále zpracovány při další výrobě

⁷¹ HLADÍK, R., *Ekonomie*, s. 146

⁷² blíže viz SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS W. D., *Ekonomie*, s. 107

⁷³ SOJKA, M., *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, s. 47

kteře velkou měrou ovlivňují hospodářský vývoj prostřednictvím externalit. Proto James Tobin a William Nordhaus sestavili indikátor **čistý ekonomický blahobyť**⁷⁴, který koriguje HDP o položky přispívající k ekonomickému blahobytu, nebo naopak o položky, které ekonomický blahobyť snižují. Reálná konstrukce tohoto ukazatele je vzhledem ke složitosti oceňování jednotlivých položek velmi složitá a nevede k řešení uvedeného problému.

Analýza vývoje reálného produktu (rovněž všech makroekonomických veličin) je vždy také spojena s určitou nepřesností, která je způsobena jednak nekvalitními výchozími údaji, např. v případě produkční metody se využívá kvalifikovaných odhadů některých ukazatelů, jelikož je obtížné tato data získat. V případě důchodové metody je složité např. odhadnout imputované důchody, v případě výdajové metody lze mít určité pochybnosti o přesnosti rodinných účtů, zejména o evidenci změn zásob. Při zjišťování produktu cenovým deflátořem⁷⁵ dochází k částečnému zkreslení nepřesnostmi při zjištění hodnoty deflátořu.⁷⁶

⁷⁴ Net Economic Welfare (NEW) – „Čistý ekonomický blahobyť je upravenou mírou celkového národního produktu, která obsahuje pouze spotřební a investiční položky, jež přímo přispívají k ekonomickému blahobytu.“ Zdroj: SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, s. 117

⁷⁵ viz vzorec (1)

⁷⁶ HELÍSEK, M., *Makroekonomie*, s. 166

3. Analýza cyklického vývoje v České republice v letech 1993 – 2009

Ekonomika České republiky zaznamenala v tomto krátkém, avšak velmi významném časovém úseku řadu radikálních změn, které měly fundamentální vliv na vývoj národního hospodářství. Počátek 90. let je specifický zejména rychlou transformací centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Tento proces souvisel zejména s vytvořením podmínek k inicializaci tržního mechanismu.

Celý transformační proces byl chápán jako principiální změna, tak jak bylo uvedeno v reformním programu předloženém Federálnímu shromáždění dne 30. srpna 1990: *„Ekonomická reforma je změnou ekonomických institucí a vztahů mezi nimi. Jejím cílem je přechod od centrálně plánované k tržní ekonomice. Na rozdíl od předcházejících reformních pokusů nejde o zdokonalení existujícího ekonomického systému, ale o jeho principiální změnu.“*⁷⁷

Další podstatnou skutečností, která radikálně ovlivnila výkonnost české ekonomiky, byl rozpad Československé federativní republiky a vznik samostatné České republiky a samostatné Slovenské republiky dne 1. ledna 1993.

Analýza cyklického vývoje hrubého domácího produktu České republiky je při zkoumání rozdělena do jednotlivých fází hospodářského cyklu v čase. U jednotlivých fází cyklického vývoje jsou zkoumány zejména hlavní determinanty, které ovlivnily makroekonomické prostředí České republiky.

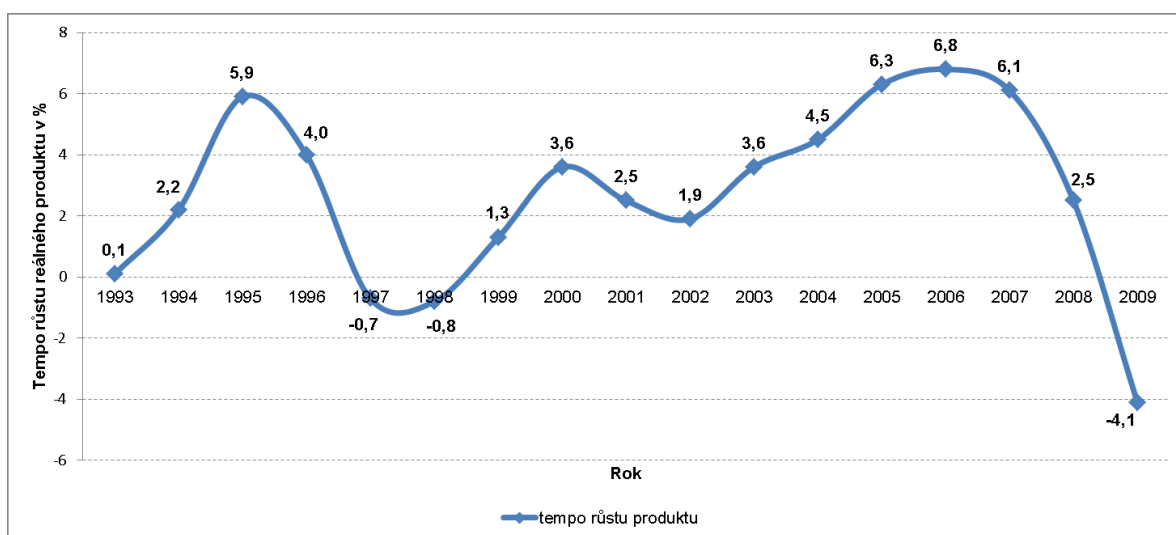
Přístup k analýze výkyvů ekonomické aktivity se opírá o souvislosti mezi makroekonomickou rovnováhou a ekonomickým vývojem. Jsou použity dílčí komponenty nabídkové a poptávkové strany ekonomiky s indikací vnitřní a vnější rovnováhy.

⁷⁷ Zdroj: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0087_01.htm cit. 2011-03-01

3.1 Analýza hospodářského cyklu České republiky

Analýza hospodářského cyklu České republiky a jeho jednotlivých fází vychází z konstrukce hlavní křivky hospodářského cyklu, na základě které jsou definovány jednotlivé zkoumané fáze dle rozhodných časových úseků, ohraničených pozitivním nebo negativním tempem růstu reálného produktu.

Pro sestrojení křivky hospodářského cyklu jsou použita roční souhrnná data procentuálního růstu HDP ve stálých cenách tak, aby byl vyloučen případný vliv inflace na vývoj produktu a bylo možné data srovnat v jednotné časové řadě.

Obrázek 4 – Křivka hospodářského cyklu ČR v letech 1993 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %

Obr. 4 znázorňuje cyklický vývoj produktu. Křivka hospodářského cyklu byla sestrojena pomocí přírůstkové analýzy reálného tempa růstu produktu, tedy produktu upraveného o změnu cenové hladiny prostřednictvím deflátoru. Jednotlivé fáze hospodářského cyklu se střídají v poměrně krátkém časovém rozpětí. Hlavní determinanty, které tyto fluktuace způsobily, jsou definovány v následující části práce.

Za pomoci křivky hospodářského cyklu jsou sestaveny a časově vymezeny tyto základní fáze cyklu:

- **Fáze č. 1: Expanze 1993 – 1996**
- **Fáze č. 2: Recese 1997 – 1999**
- **Fáze č. 3: Expanze 1999 – 2008**
- **Fáze č. 4: Recese 2009 – ...**

Autor práce při stanovení jednotlivých fází cyklu vychází z **klasického pojetí**⁷⁸ teorie hospodářského cyklu, která vnímá fáze cyklu jako absolutní poklesy či vzestupy produktu. Fáze expanze je určena na základě pozitivních hodnot tempa růstu reálného produktu a fáze recese je definována na základě předpokladu **absolutního poklesu reálného produktu** (tedy jeho záporného vývoje), trvajícího více než dvě po sobě navazující čtvrtletí.⁷⁹

Hospodářský cyklus spolu s výše uvedenými fázemi cyklu je analyzován prostřednictvím základních makroekonomických ukazatelů v rámci přírůstkové analýzy. Při analýze je nutné zohlednit určité problémy, se kterými se autor práce při šetření setkal:

- **krátké časové řady** (komplikujícím faktorem je délka sledovaného období, která neumožňuje provést srovnání více než čtyř základních fází cyklu),
- **nedostupnost některých časových řad** (vývojem statistického šetření je prakticky možné získat relevantní data až od roku 1995, navíc některé časové řady jsou dostupné ještě v pozdějším období),
- **transformační procesy**, které ovlivnily statistická šetření a jejich celkový další vývoj (v průběhu sledovaného období došlo několikrát ke změně metodiky výpočtu jednotlivých indikátorů).

⁷⁸ Opakem je **růstové pojetí hospodářského cyklu**, které představují odchylky od trendu potenciálního produktu. Expanze je charakterizována tempem růstu reálného produktu převyšujícím tempo růstu potenciálního produktu a recese je charakterizována obdobím, kdy naopak tempo růstu reálného produktu je pod hranicí potenciálního produktu. Nejedná se tedy o absolutní záporný pokles tempa růstu jako v klasickém pojetí.

⁷⁹ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 165

Český statistický úřad pro monitorování ekonomického vývoje využívá dva soubory indikátorů. Jedná se o **indikátory konjunkturálního průzkumu** a dále o **indikátory kvantitativní statistiky**⁸⁰, které se navzájem doplňují. Umožňují snazší pochopení jednotlivých souvislostí a očištění vlivu rozdílné metodiky získávání dat při statistickém šetření, která musela reflektovat rychlý ekonomický vývoj ve sledovaném období a několikrát se přizpůsobit vývojovým změnám. S příchodem novodobých informačních technologií a ekonomických souvislostí se postupně přepracovávaly jednotlivé statistické modely, které se snažily o maximální možnou kompatibilitu mezi jednotlivými ukazateli. Díky rozdílnosti ve sběru (resp. objemu a druhu) dat nastaly však určité problémy při sestavení jednotných časových řad. Z těchto důvodů autor práce při analýze vychází ze čtyř základních ukazatelů, u kterých je možné získat odpovídající kvalitu dat. Jedná se o tyto hlavní ukazatele:

- **tempo růstu reálného produktu,**
- **míra nezaměstnanosti,**
- **míra inflace,**
- **hodnota běžného účtu platební bilance.**

Předmětem zkoumání cyklického chování jsou zejména hlavní determinanty, které se podílely na změnách růstu HDP a dále ekonomické prostředí ČR, které bylo hlavním předpokladem ekonomického vývoje.

⁸⁰ Monitorování a analýza hospodářského cyklu [online]. Praha: Český statistický úřad. 2007. [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW: < [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/75002CA032/\\$File/Kap11.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/75002CA032/$File/Kap11.pdf) >

3.1.1 Období před vznikem samostatné České republiky 1989 – 1992

Přesto, že období od revoluce v roce 1989 do vzniku samostatného českého státu roku 1993 není předmětem zkoumání této diplomové práce, je na samém začátku analýzy důležité shrnout několik elementárních ekonomických souvislostí, které ovlivnily sledované období hospodářského cyklu české ekonomiky.

Toto období bylo spojeno s řadou podstatných reforem a značně ovlivnilo komplexní makroekonomický vývoj České republiky. Řada složitějších změn se projevila na ekonomické aktivitě v několika následujících fázích hospodářského cyklu.

Po sametové revoluci a pádu komunistického režimu v roce 1989 bylo prioritním a nejdůležitějším úkolem vlády z ekonomického pohledu **provést transformaci z centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní**. Tato transformace se neobešla bez rozsáhlých mikroekonomických a makroekonomických změn, souvisejících zejména:

- s komplexní změnou vlastnických práv,
- ve značném omezení rozhodovacích pravomocí státu,
- v uvolnění trhu pro tržní tvorbu cen,
- v aktivaci soukromého sektoru a možnosti zakládání podniků,
- ve vzniku kapitálových a finančních trhů,
- ve vybudování nového právního řádu,
- s liberalizací zahraničního obchodu,
- s konvertibilitou domácí měny atp.

Celý transformační proces byl pro vládu složitý. Byl ovlivněn nízkou úrovní praktických zkušeností a znalostí fungování tržního systému a také nezkušeností politiků, ekonomů i právníků. V praxi se začalo částečně postupovat metodou „pokus-omyl“ a s odstupem času se odstraňovaly chyby v dříve přijatých právních normách. Legislativní změny se promítaly do horší orientace všech ekonomických subjektů. V roce 1992 parlament přijal nový Obchodní zákoník, Živnostenský zákon a Zákon o ochraně hospodářské soutěže.⁸¹

⁸¹ ŽÍDEK, L., Česká ekonomika v 90. letech, s. 34

Jak uvádí Heczko: „*Česká republika patří mezi ty země, kde byla zvolena radikální verze neoklasicky pojaté systémové transformace sledující již od samého počátku nastolení makroekonomické stability, rozsáhlou liberalizaci vnitřních i vnějších podmínek hospodaření a následně spouštění rychlé privatizace státního majetku.*“⁸²

V letech 1990 – 1993 poklesla výkonnost národního hospodářství. Došlo ke snížení HDP, který byl doprovázen růstem cenové hladiny. Toto období bývá velice často označováno odbornou veřejností jako „**transformační recese**“⁸³, která neměla standardní cyklický charakter. Byla recesí strukturální. Hlavním motorem ekonomiky byl tehdy velký podíl těžkého průmyslu, který se výrazně vyvyšoval nad nedostatečně rozvinutým sektorem služeb. A právě sektor služeb bylo potřeba značně posílit a celé hospodářství restrukturalizovat.

Na začátku tohoto období vláda roku 1990 zrušila subvencování cen potravin, což mělo za následek prudký nárůst cen přibližně o 24 %. Došlo ke snížení spotřebitelské poptávky po potravinách a následně ke snížení zemědělské produkce.⁸⁴

Česká ekonomika je obecně charakterizována jako malá a otevřená, ve které hraje významnou roli zahraniční obchod. S postupnou liberalizací zahraničního obchodu po roce 1989 rostl podíl exportu a importu na HDP.

Rozpadem Rady vzájemné hospodářské pomoci (dále jen „RVHP“) v roce 1990 byl zahájen proces transformace ekonomik současně v dalších zemích střední i východní Evropy, který díky aktivnější zahraniční politice ovlivnil i českou ekonomiku. Česká republika patřila mezi několik málo zemí, které se vyznačovaly relativní makroekonomickou rovnováhou s nízkou mírou zadluženosti. Jak uvádí Holman:

⁸² HECZKO, S., Průběh ekonomické transformace u nás – Základní východiska ekonomické reformy ČR, studijní opora, 2009, s. 1

⁸³ ŽÍDEK, M., Česká ekonomika v 90. letech, s. 44; nebo CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 112; nebo také HOLMAN, R., Transformace české ekonomiky, s. 38

⁸⁴ HOLMAN, R., Transformace české ekonomiky, s. 31

„...Československo mělo příznivější makroekonomické podmínky pro transformaci: státní rozpočet byl vyrovnaný, zahraniční dluh nízký (při započítání pohledávek vůči Sovětskému svazu a některým zemím třetího světa bylo Československo dokonce v čisté věřitelské pozici) a měnový převis téměř neexistoval. Tato makroekonomická rovnováha umožňovala provést liberalizaci a stabilizaci rychle a bez velké inflace. ...“⁸⁵

Rozpad RVHP působil na ekonomiku ČR jako externí šok, díky kterému došlo k hospodářskému poklesu. Důvodem byla ztráta dlouhodobých obchodně závazkových vztahů vyplývajících ze vzájemné spolupráce socialistických zemí. Nalezení nových trhů bylo nákladné a vyžadovalo řadu změn, jelikož „kapitalistické trhy“ byly mnohem náročnější na kvalitu produkce než bývalé trhy socialistické. Pokles exportů⁸⁶ přímo ovlivnil pokles investic, které měly následný multiplikační dopad na snížení spotřeby. Na investiční poptávku měla vliv i restriktivní měnová politika, která podnikům zhoršila dostupnost úvěrů.⁸⁷

Jak uvádí Holman: *„Zarážející byla hloubka hospodářského poklesu, který ve většině zemí RVHP přesahoval deset procent. To lze ovšem do značné míry vysvětlit tím, že socialistické ekonomiky vyráběly nad potenciálním produktem (tak, jak tento pojem chápeme v tržních ekonomikách). Dříve měkké plány, měkké rozpočty a automatické financování vedly podniky k nadměrnému využívání zdrojů. Neexistovala žádná nezaměstnanost ani volná výrobní kapacita, vyrábělo se „nadoraz“.“⁸⁸*

Specifickým znakem transformace byl také fixní měnový kurz, díky kterému se podařilo stabilizovat cenovou hladinu a udržet inflaci na nízké míře.

Uvolněním zahraničního obchodu došlo k ovlivnění domácí nabídky a poptávky. Nabídka nebyla dostatečně flexibilní a nedokázala tyto podstatné změny absorbovat včas. Z tohoto důvodu se část výrobních kapacit stala nepotřebná.

⁸⁵ HOLMAN, R., Transformace české ekonomiky, s. 31

⁸⁶ v druhé polovině 80. let tvořil český export do zemí RVHP 70 % celkového exportu

⁸⁷ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 112

⁸⁸ HOLMAN, R., Transformace české ekonomiky, s. 39

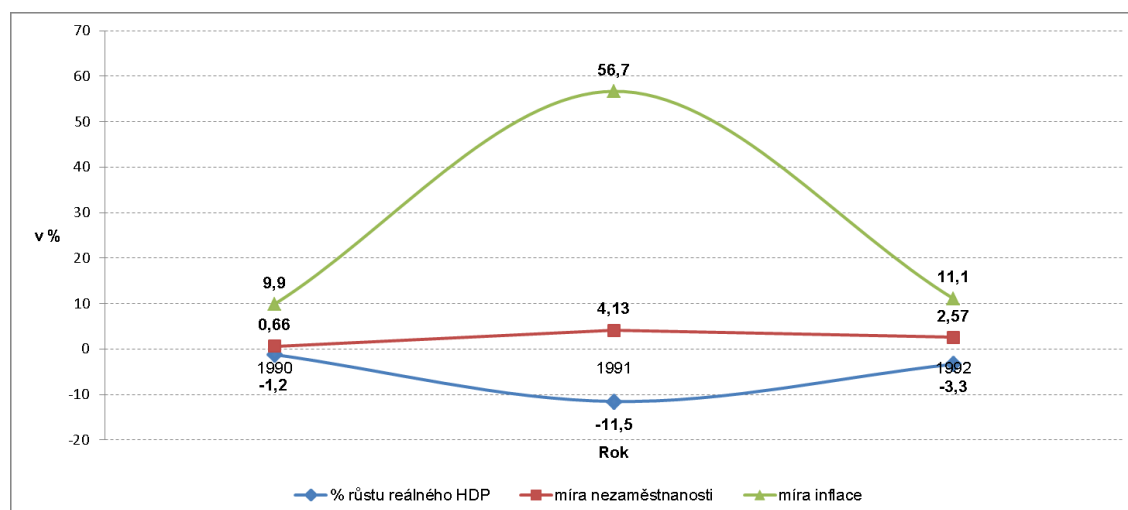
Díky odstranění administrativního způsobu stanovení cen a zavedení mechanismu tržní tvorby cen došlo k efektivní alokaci výrobních zdrojů a k volnému působení trhu na nabídkovou a poptávkovou stranu ekonomiky. Nově vytvořený trh umožnil samovolně regulovat množství produkce a eliminovat neefektivní produkci, která se vyznačovala vysokými výrobními náklady.

Transformační recese v letech 1990 – 1992 byla zapříčiněna obavou z vysoké inflace a proto byla uplatňována rozsáhlá restriktivní fiskální, monetární a důchodová politika.

Tabulka 2 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1990 – 1992

Ukazatel	Jednotky	1990	1991	1992
HDP	b.c., mld. Kč	1683,29	1811,09	1996,48
Růst HDP	s.c., v %	-1,2	-11,5	-3,3
Míra nezaměstnanosti	v %	0,66	4,13	2,57
Míra inflace	v %	9,9	56,7	11,1
Běžný účet plat. balance	mld. Kč	-19,8	24,8	-45,3

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, ČNB, MFČR, s.c.

Obrázek 5 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1990 – 1992

Zdroj: vlastní zpracování, s.c., v %

Na obr. 5 je možné sledovat prudce rostoucí pádivou inflaci, klesající tempo růstu produktu a mírně se zvyšující nezaměstnanost.

3.1.2 Fáze č. 1: Expanze 1993 – 1996

Ekonomické prostředí

Rok 1993

Rok 1993 byl rokem vzniku samostatné České republiky. Prvotním záměrem nově vzniklých republik (ČR a SR) bylo zachování a udržení společné měny. Tato vize hned v úvodních měsících ztroskotala. Došlo k rychlému odloučení měny, které si vyžádalo další transformace státního zřízení a národního hospodářství. S tím souvisel růst vládních nákladů, které zbrzdily oživení ekonomiky. V poměrně krátkém časovém horizontu bylo nutné provést další elementární a radikální změny, které souvisely s úpravou legislativy, daňového systému, rozdělení státního majetku, se založením české Burzy cenných papírů⁸⁹ a s dalšími podstatnými reformními kroky.

Byla provedena rozsáhlá daňová reforma, která se měla přiblížit nově vznikajícímu tržnímu prostředí. Byly **zavedeny nové daně**: daň z přidané hodnoty a daně z příjmů právnických a fyzických osob.⁹⁰

Ekonomika byla silně ovlivněna transformačními procesy při přechodu z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní v bezprostředně předcházejícím období. V roce 1993 proběhla první vlna privatizace, tzv. „malá privatizace“ a v roce 1994 proběhla druhá vlna privatizace státního majetku, tzv. „velká privatizace“, prostřednictvím které byl prodáván státní majetek domácím nebo zahraničním vlastníkům. S procesem privatizace souviselo založení RM-SYSTÉMu⁹¹, který umožňoval akcionářům správu cenných papírů a obchodování s nimi. Společně s druhou vlnou privatizace souvisely i restituce, tedy navrácení státem neprávem zabraného majetku zpět soukromým vlastníkům, tedy majetku

⁸⁹ 6. dubna 1993 se uskutečnily první obchody, 7 emisí cenných papírů. Zdroj: <http://www.bcphp.cz>

⁹⁰ ŽÍDEK, M., Česká ekonomika v 90. letech, s. 35-36

⁹¹ RM-SYSTÉM, česká burza cenných papírů, a.s. je trhem, na kterém se obchoduje s akciemi předních českých i zahraničních společností; je zaměřená především na drobné a střední investory. Zdroj: <http://www.rmsystem.cz>

znárodněného v únoru 1948 tehdejším komunistickým zřízením včetně převodů majetku zpět územní samosprávě.⁹²

Státní rozpočet byl na konci roku vyrovnaný, jednalo se o velmi pozitivní výsledek. Fixní směnný kurz sloužil jako kotva ekonomiky a měl poskytovat potřebnou ochranu proti deflačně-inflační spirále. Na jaře roku 1993 došlo k růstu inflačních tendencí, a to zejména díky provedené daňové reformě. Vláda se domnívala, že na inflaci se podílel růst mezd, a proto zavedla částečnou mzdovou regulaci.⁹³

Rok 1994

Hospodářské výsledky začaly být v tomto roce velmi pozitivní. Tento rok nastartoval dynamický růst při zachování stabilní míry inflace a nízké míry nezaměstnanosti. Česká republika byla považována za leadera mezi okolními transformujícími se zeměmi.⁹⁴

V průběhu roku probíhala druhá vlna kupónové privatizace. Spolu s pozitivním ekonomickým vývojem byl sledován příliv zahraničního kapitálu, který byl však na druhé straně rostoucím zdrojem problémů pro měnovou politiku centrální banky. ČNB byla nucena provádět četné devizové intervence ve snaze udržet fixní směnný kurz. Vládní rozpočet byl přebytkový, ovlivněn příjmy z privatizace. Nebezpečnou tendenci měly pro ekonomiku nominální mzdy, které rostly a převyšovaly produktivitu práce.⁹⁵

Rok 1995

Ekonomický vývoj v roce 1995 byl velmi příznivý. Došlo k silnému vzestupu ekonomiky, díky kterému se v prosinci Česká republika stala členem Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Expanze ekonomiky byla tak vysoká, že se začalo diskutovat o přehřívání ekonomiky, které se však neprojevovalo vzestupem tempa růstu cenové

⁹² HOLMAN, R., Transformace české ekonomiky, s. 44 - 58

⁹³ ŽÍDEK, M., Česká ekonomika v 90. letech, s. 30-36

⁹⁴ ZÍDEK, M., Transformace České ekonomiky 1989-2004, s. 70

⁹⁵ Tamtéž, s. 70

hladiny, ale zvýšením nerovnováhy na účtu obchodní bilance. Docházelo k reálnému zhodnocování kurzu koruny.⁹⁶

V souvislosti se vstupem do OECD byla zavedena úplná směnitelnost měny⁹⁷, která podpořila zahraniční obchod (přispěla k přílivu zahraničního kapitálu do země) a došlo k přiblížení domácích cen světovým cenám.

Rozpočet vlády byl i nadále přebytkový, postupně však vznikl strukturální deficit, který odrážel fiskální restrikce vlády.⁹⁸

Rok 1996

Na začátku roku 1996 se začaly ve větší míře projevovat negativní rysy transformace ekonomiky z obou předcházejících transformačních období. I přes to, že proces transformace byl hodnocen vcelku pozitivně, ekonomika směřovala k vnitřní a vnější nerovnováze. Pokračoval hospodářský růst, i když již pomalejším tempem než v předchozím roce.

Hlavním problémem byla obchodní bilance a bilance běžného účtu, na kterých vznikaly schodky, jež byly vyrovnávány přílivem kapitálu. Docházelo ke zvyšování cenové hladiny. Centrální banka musela pro udržení kladných reálných útoků udržovat vyšší úrokové sazby, které byly impulsem pro další příliv kapitálu. Centrální banka ve snaze zvýšit rizika pro zahraniční investice nejdříve rozšířila flukтуаční pásmo koruny (z +/- 0,5 % na +/- 7,5 %).⁹⁹

V polovině roku následovala další restriktivní opatření ve formě zvýšení repo sazby, povinných minimálních rezerv a došlo ke zpřísnění podmínek pro fungování bank.

⁹⁶ HOLMAN, R., Transformace české ekonomiky, s. 82-89

⁹⁷ Vnitřní směnitelnost měny byla v ČSFR zavedena od 1.1.1991. Zdroj: CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 112

⁹⁸ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 112

⁹⁹ ČNB, Výroční zpráva 1996, s. 8

Přílivem zahraničního kapitálu však stále docházelo k růstu peněžní zásoby mimo určený koridor.

Ekonomická data

V letech 1989-1990, 1993-1994 a 1999-2000 provedl ČSÚ postupnou revizi a změnu metodiky výpočtu HDP a ostatních makroekonomických ukazatelů. Cílem těchto úprav bylo přizpůsobení se podmínkám tržní ekonomiky a liberalizaci cen. V jednotlivých obdobích byla provedena komplexní revize indexů spotřebitelských cen a změněna cenová základna pro výpočet stálé ceny:

- do roku 1989 se používaly pro výpočet stálé ceny roku 1984,
- do roku 2000 se používaly pro výpočet stálé ceny roku 1994,
- od roku 2001 se používají pro výpočet stálé ceny roku 1999.¹⁰⁰

Dle nové metodiky ČSÚ z roku 2007 je statistickou základnou pro výpočet indexů spotřebitelských cen tzv. váhový systém rodinných účtů za rok 1999 (prosinec). Tato statistická základna je vypočtena podle mezinárodní klasifikace individuální spotřeby CZ-COICOP s celkovým počtem cca 775 reprezentantů.¹⁰¹

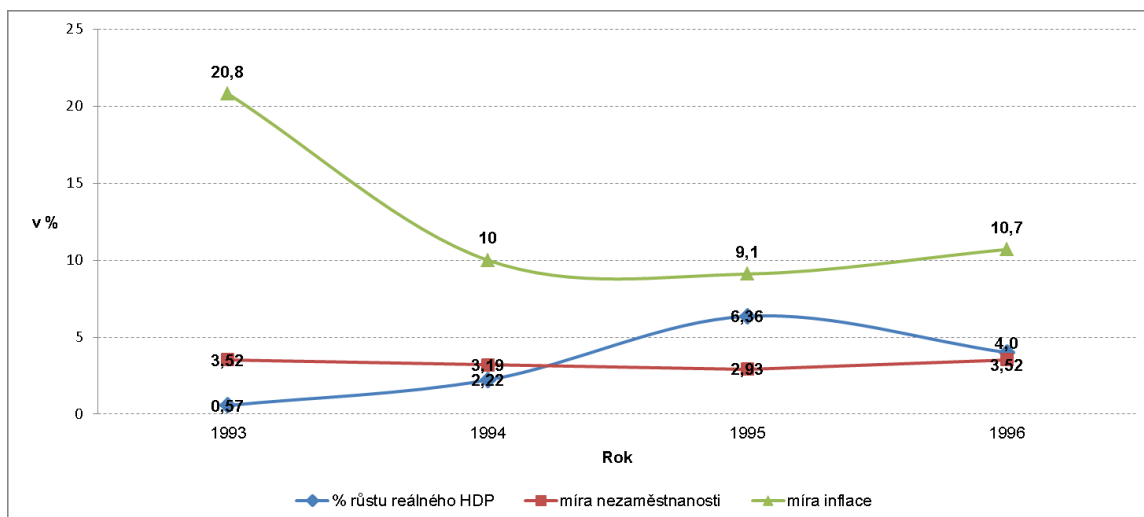
Tabulka 3 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1993 – 1996

Ukazatel	Jednotky	1993	1994	1995	1996	Průměr (geomet.)
HDP	b.c., mld. Kč	1002,30	1148,60	1466,52	1683,29	-
Růst HDP	s.c., v %	0,57	2,22	6,36	4,0	1,34
Míra nezaměstnanosti	v %	3,52	3,19	2,93	3,52	3,28
Míra inflace	v %	20,8	10,0	9,1	10,7	11,93
Běžný účet plat. balance	mld. Kč	-4,5	-39,4	-99,5	-153,5	-

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, ČNB, MFČR

¹⁰⁰ Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/i_uvod_indexy_spotrebitelskych_cen_revize_2005, cit. 2011-02-20

¹⁰¹ Tamtéž

Obrázek 6 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1993 – 1996
Zdroj: vlastní zpracování, s.c. v %

Determinanty ovlivňující vývoj fáze

HDP

Z obr. 6 je patrné expanzivní tempo růstu reálného produktu. Od roku 1993 se toto tempo zvyšovalo, nejvyšších hodnot dosahoval produkt v roce 1995, kdy ekonomika dosáhla svého vrcholu a od tohoto roku počala mírná kontrakce, která se promítla do následující recesní fáze.

(1993) Rozdělení země na ČR a SR způsobilo růst vládních výdajů (emise nových bankovek a dokladů, náklady na rozdělení administrativy státu, armády, policie, federálního majetku nebo zastupitelských úřadů v zahraničí), snížení exportu (pokles vzájemného obchodu mezi ČR a SR) a omezení přílivu zahraničního kapitálu (nárůst nejistoty zahraničních investorů ve stabilitu země).

(1994-1996) Příznivé podmínky pro poskytování bankovních úvěrů a pozitivní očekávání ekonomických subjektů způsobilo růst domácí poptávky o 8 - 13 % (růst bohatství domácností, nákupy zboží dlouhodobé spotřeby) a s tím související růst investic, který se projevil v další fázi cyklu: většina investic směřovala do infrastruktury a ke zlepšení stavu životního prostředí a relativně malá část do výroby. Investice nebyly plně pokryty úsporami a nerovnováha byla vyrovnávána přílivem zahraničního kapitálu.

(1995) Vstup do OECD způsobil příliv zahraničního kapitálu a zvýšení konkurenceschopnosti domácí měny.

(1996) Pokles hospodářského výkonu a projevy vnitřní a vnější nerovnováhy byly způsobeny téměř dvojnásobným růstem domácí poptávky. Domácí poptávka převyšovala produkční výkonnost české ekonomiky, což podporovalo růst inflace a vytváření deficitu běžného účtu platební bilance o 7,5 - 11,4 % HDP, který byl kompenzován přílivem zahraničního kapitálu (pozitivní hodnocení naší ekonomiky spojené s optimistickým očekáváním zahraničních investorů). Hospodářský růst podporoval příliv zahraničního kapitálu (investice se stávaly ziskovějšími díky fixnímu směnnému kurzu, přibližně 30 % kapitálu bylo krátkodobého). S přílivem kapitálu souvisela restriktivní opatření centrální banky (udržení míry inflace, stability fixního kurzu), rostla peněžní zásoba a hrozilo přehřátí ekonomiky.

Nezaměstnanost

Obr. 6 znázorňuje vyrovnaný vývoj nezaměstnanosti. V tomto období nedošlo k podstatným výkyvům tohoto ukazatele.

(1993-1996) Míra nezaměstnanosti se od předchozího období před vznikem samostatné republiky mírně zvýšila vlivem skryté nezaměstnanosti (která za dřívějšího režimu existovala) a dále vlivem zvyšování produktivity práce a restrukturalizace národního hospodářství.

Inflace

Křivka vývoje inflace na obr. 6 znázorňuje klesající tendenci. Na začátku sledovaného období inflace dosahovala vyšší míry, poté vlivem restriktivní politiky klesala a ke konci období nepatrně vzrostla.

(1993-1995) Česká národní banka se snažila monitorovat vývoj inflace a svou restriktivní měnovou politikou ovlivňovala její výši. Ekonomice prospěl systém fixního měnového kurzu, který ochránil domácí měnu před vyšší volatilitou.

Platební bilance

Z tabulky 3 je patrný neustále se prohlubující deficit účtu platební bilance.

(1993-1995) Zahraniční obchod se v těchto letech výrazně transformoval a začaly se navazovat nové obchodní vztahy. Kroky, které vedly k liberalizaci, byly razantní a přispěly k pozitivnímu přílivu zahraničního kapitálu do ekonomiky, který podporoval další rozvoj a růst produktu. Jelikož domácí poptávka převyšovala nabídku firem, zvyšovala se míra importů.

(1995) Významným mezníkem byl vstup ČR do OECD, který podpořil zahraniční obchod.

(1996) Deficit účtu platební bilance dosáhl svého vrcholu, v letech 1993 – 1996 se neustále prohluboval vlivem rostoucích importů do země a přílivu zahraničního kapitálu, který měl kvůli pozitivnímu očekávání investorů dynamickou tendenci.

3.1.3 Fáze č. 2: Recese 1997 – 1999

Ekonomické prostředí

Fáze recese vznikla z akumulovaných skrytých problémů předcházející fáze expanze. Došlo ke zpomalení tempa růstu reálného produktu, nárůstu vnější nerovnováhy a následné měnové krizi, která eskalovala do krize celého hospodářství. Tuto recesi můžeme považovat ve srovnání s transformační recesí před rokem 1993 za standardní chování ekonomické aktivity, potvrzující teorii hospodářského cyklu.

Rok 1997

Rok 1997 byl vyvrcholením vnější nerovnováhy a byl doprovázen značným deficitem účtu platební bilance. Předchozí expanzivní vývoj ekonomiky zapříčinil chybně nadhodnocené příjmové položky státního rozpočtu. Vláda přistoupila k obnovení rozpočtové rovnováhy a přijala dva balíčky opatření, jejichž cílem bylo zlepšení makroekonomické rovnováhy v souvislosti se snížením rozpočtových výdajů, zpomalením růstu mezd a omezením dovozu zahraničního zboží.¹⁰²

Negativně se projevila i měnová krize v jihovýchodní a východní Asii, která způsobila nedůvěru zahraničních investorů. Domácí i zahraniční subjekty začaly očekávat devaluaci měny a došlo četným prodejům české měny. Centrální banka kvůli zachování kurzu nakupovala koruny zpět a zvýšila tak úrokové sazby. Toto opatření vlivem nedůvěry investorů a jejich spekulativnímu očekávání vedlo k opuštění fixního režimu směnného kurzu.

Zavedení plovoucího měnového kurzu bylo hlavním faktorem, který ovlivnil ekonomický vývoj v tomto období.¹⁰³ Byla zrušena vazba koruny na dvousložkový měnový koš (americký dolar a německá marka) a nový systém plovoucího kurzu byl orientován pouze na německou marku. Díky této změně koruna apreciovala v průměru o 10 %.¹⁰⁴

¹⁰² ŽÍDEK, M., Česká ekonomika v 90. letech, s. 38-39

¹⁰³ K systému plovoucího měnového kurzu bylo přistoupeno na základě četných měnových turbulencí v květnu 1997. Bylo stanoveno počáteční fluktuační pásmo 7,5 %.

¹⁰⁴ ČNB, Výroční zpráva 1997

Negativní ekonomický vývoj ovlivnil i volební výsledky a koaliční vláda, která byla v předcházejícím období hodnocena pozitivně, získala ve volbách v roce 1996 menšinové zastoupení. Špatná ekonomická situace vedla k pádu celé vlády Václava Klause a počala jednání o předčasných volbách.

Rok 1998

Počátkem roku v zemi vládla úřednická vláda. V červnových volbách zvítězila sociální demokracie, která se ve druhé polovině roku snažila zvýšit vládní výdaje ve snaze podpořit hospodářský růst. Došlo ke snížení daně z příjmu právnických osob z 39 % na 35 %.

Centrální banka se nejprve snažila udržet stabilní úrokové sazby a následně zvolila jako prioritní politiku inflační cílení, které z hlediska prognóz nebylo optimální, jelikož nedokázala správně zohlednit efekt transmisního mechanismu¹⁰⁵ a zpoždění.

Nestabilita bankovního sektoru, která byla způsobena ztrátovými úvěry ohrožujícími likviditu bank, vedla k přijetí několika novel. Jak uvádí Czesaný: „*Podstatou konsolidace bylo vyvedení nesplacených pohledávek mimo finanční bilance obchodních bank a následný prodej bank zahraničním investorům.*“¹⁰⁶ Žídek dodává: „*Tyto novely se snažily řešit aktuální problémy fungování bankovního sektoru – omezily personální propojení mezi bankovními a nebankovními subjekty a také například zpřísnily pravidla pro zacházení s privilegovanými informacemi (insiders trading). Navíc byla započata privatizace velkých bank prodejem Investiční a poštovní banky.*“¹⁰⁷

Rok 1999

Roku 1999 bylo zrušeno nejvyšší pásmo pro daně z příjmu fyzických osob a pokračoval růst vládních výdajů, který navyšoval schodek státního rozpočtu. Centrální banka snižovala

¹⁰⁵ Transmisní mechanismus je řetězec ekonomických vazeb, který umožňuje nastavení změn monetární politiky, které vedou k žádoucím změnám inflace. Zdroj: <http://www.cnb.cz/>, cit. 2011-03-11

¹⁰⁶ CZESANÝ, S., Hospodářský cyklus, s. 117

¹⁰⁷ ŽÍDEK, M., Česká ekonomika v 90. letech, s. 39

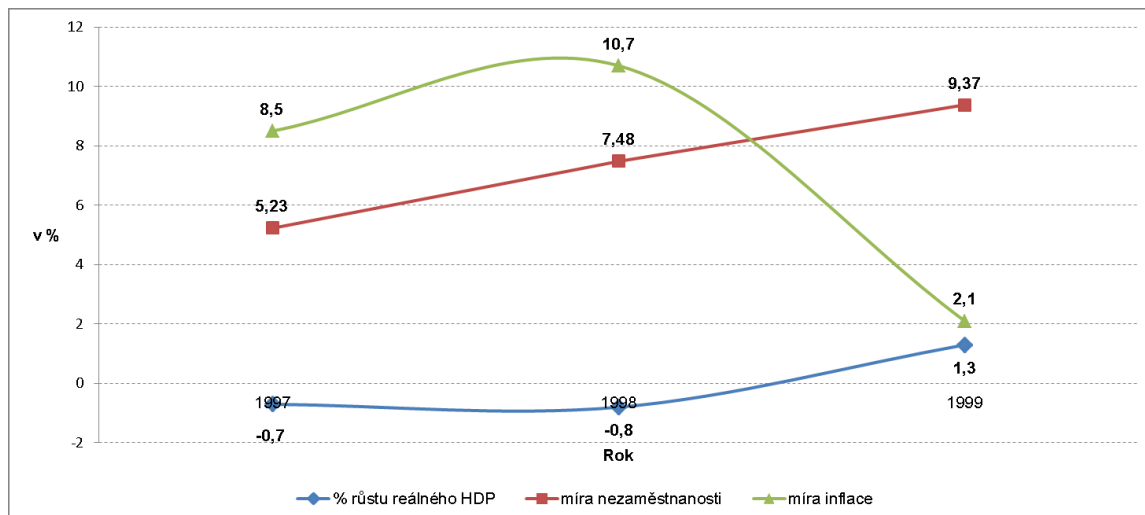
úrokové sazby z 9,5 % na 5,25 % a nepodařilo se jí opět analyzovat reálné důsledky opatření a došlo k mírnému nárůstu cen.¹⁰⁸

Makroekonomické ukazatele

Tabulka 4 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1997 – 1999

Ukazatel	Jednotky	1997	1998	1999	Průměr (geomet.)
HDP	b.c., mld. Kč	1811,09	1996,48	2080,80	-
Růst HDP	s.c., v %	-0,7	-0,8	1,3	-0,64
Míra nezaměstnanosti	v %	5,23	7,48	9,37	7,16
Míra inflace	v %	8,5	10,7	2,1	5,76
Běžný účet plat. balance	mld. Kč	-150,4	-80,3	-64,4	-

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, ČNB, MFČR

Obrázek 7 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 1997 – 1999

Zdroj: vlastní zpracování, s.c., v %

Determinanty ovlivňující vývoj fáze

HDP

Obr. 7 znázorňuje absolutní (záporný) vývoj tempa růstu reálného produktu. Tento pokles dosáhl dna v roce 1998, od kterého se následně odrazil a nabýval již kladných hodnot.

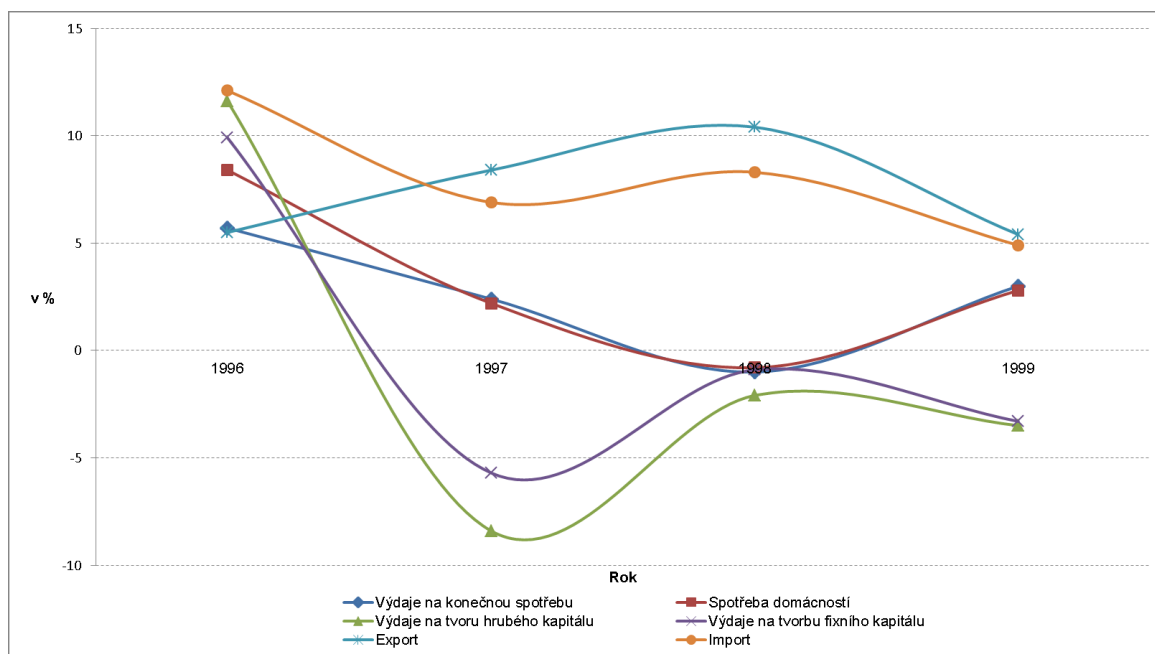
(1997) Domácí poptávka byla oslabena vlivem vyšších úrokových sazeb, zpomalením růstu reálných mezd, zhoršujícími se finančními výsledky podniků, úspornými balíčky

¹⁰⁸ ŽÍDEK, M., Česká ekonomika v 90. letech, s. 40

vlády nebo také zpomalením přílivu zahraničního kapitálu. Hospodářský vývoj tlumilo i negativní očekávání investorů, katastrofální červencové záplavy, oslabující ekonomický vývoj v Německu a dalších zemích Evropské unie (nepříznivé počasí). Díky špatnému odhadu růstu se z předchozího roku projevil vznik deficitu veřejných financí a vláda byla nucena omezit své výdaje a přijmout v průběhu roku celkem dva úsporné balíčky, které vedly k fiskální restrikci. ČNB prováděla monetární restrikci s cílem udržení zahraničních investic (omezení tlaku na znehodnocení domácí měny) tím, že se snažila držet vysokou úroveň úrokových sazeb.

(1998) Došlo k poklesu všech složek agregátní poptávky mimo čistých exportů. Snižovala se celková spotřeba a investice (vlivem poklesu důvěry v ekonomiku a nárůstu nezaměstnanosti, který vedl domácnosti ke zvýšení míry úspor). Došlo k vyrovnaní nerovnováhy účtu platební bilance a pokleslo i tempo růstu mezd.

(1999) Hlavní příčinou oživení ekonomiky byl růst exportu, směřující do zemí EU. Došlo k poklesu čistých investic (o 5,5 %), který byl způsoben vysokými úrokovými sazbami a omezenou ochotou bank půjčovat a podporovat tak investiční projekty.

Obrázek 8 – Podíl výdajů na tvorbě produktu v letech 1996 – 1999

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %

Obr. 8 znázorňuje podíl výdajů na tvorbě produktu. Do roku 1998 klesala spotřeba domácností a výdaje na tvorbu hrubého kapitálu. Naopak růstová tendence se projevila u exportu (v roce 1999 došlo ale k jeho poklesu).

Nezaměstnanost

Obr. 7 znázorňuje křivku míry nezaměstnanosti, která má rostoucí trend v celém svém průběhu.

(1997) Díky fiskální restrikci došlo k poklesu nominálních mezd v rozpočtových organizacích. Nezaměstnanost rostla také díky neustále probíhající restrukturalizaci prostředí (propouštění v zemědělství, přijímání ve službách, neustálý tlak na zvyšování produktivity, nahrazení lidského kapitálu průmyslovým).

(1998) Meziroční tempo růstu produktivity práce předstihlo tempo růstu reálných mezd. Rozdíl mezi nabídkou pracovních sil a poptávkou po práci se objevil zejména v kvalifikační a odvětvové dimenzi.

(1999) Mírný ekonomický růst se neprojevil na nezaměstnanosti, ta naopak mírně vzrostla a byla důsledkem cyklického vývoje ekonomiky (růst nezaměstnanosti probíhal ve všech sférách: primární, sekundární i terciální).

Inflace

Na obr. 7 křivka míry inflace má nejprve mírně rostoucí, poté prudce klesající charakter. Průměrná hodnota inflace na konci sledovaného období nabyla historicky nejnižších hodnot.

(1997) Rychleji rostoucí nabídka a poptávka v letech 1995 - 1996 byla příčinou inflačních poptávkových šoků a vedla k růstu cenové hladiny.

(1998) Růst cenové hladiny byl způsobem výrazným zvýšením regulovaných cen, sazeb nepřímých daní (pohonné hmoty), zvýšením DPH (např. elektřina, plyn, tabák, alkohol) a také depreciací koruny.

(1999) Inlace prudce klesla a dosáhla nejnižších hodnot od roku 1993. Příčinou bylo zpomalení úprav regulovaných cen a pokles cen potravin. Růst světové ceny ropy inflaci téměř neovlivnil. Z celkového vývoje inflace ke konci období byly zřejmé cíle centrální banky, které byly zaměřeny právě na inflaci. Byl stanoven přípustný inflační koridor, který se centrální banka snažila udržet.¹⁰⁹

Platební bilance

Tabulka 4 znázorňuje zlepšující se tendenci účtu platební bilance.

(1997) Růst dovozních cen byl ovlivněn depreciačí kurzu (pokles cen většiny komodit na světových trzích) a dále vývoj zahraničního obchodu byl ovlivněn špatnou politickou situací vlády (demise). Došlo k poklesu aktivního salda platební bilance.

(1998) Předstih vývozu před dovozem pokračoval, byl způsoben oživením ekonomického růstu v zemích západní Evropy (zejména v Německu).

(1999) Došlo k rekordnímu přílivu kapitálu v podobě přílivu přímých zahraničních investic (do služeb a obchodu), který byl kompenzován odlivem kapitálu prostřednictvím bankovního sektoru (privatizace bank).

¹⁰⁹ ČNB, Výroční zpráva 1999

3.1.3 Fáze č. 3: Expanze 2000 – 2008

Třetí fáze je nejdelším sledovaným obdobím v historii hospodářského cyklu České republiky. Vyznačuje se pozitivním tempem růstu reálného produktu, které bylo zahájeno již v roce 1999 a trvalo až do příchodu finanční (hospodářské) krize v roce 2007¹¹⁰. V průběhu tohoto období došlo k drobným kontrakcím, které ale nevedly k zápornému vývoji tempa růstu reálného produktu. Konkrétní příčiny těchto kontrakcí jsou analyzovány v další části práce.

Ekonomické prostředí

Rok 2000

V roce 2000 došlo opět k oživení hospodářského růstu. Rostly reálné mzdy (úměrně produktivitě), snížila se nezaměstnanost a přitékal zahraniční kapitál. Vláda zintenzivnila procesy legislativních změn blížících se evropskému právu.

Česká národní banka se snažila udržet nízkou míru inflace (stanovila inflační cílení monetární politiky) a podařilo se jí tak utlumit nepříznivé vlivy vnějšího prostředí. Došlo k nárůstu cen energetických surovin. Docházelo k dokončení restrukturalizace bankovního systému, který prošel v předcházejícím období krizí a do nového období s sebou přinesl ohrožení související s Investiční a Poštovní bankou, kde byly ohroženy téměř třisetmilionové vklady a hrozilo zmrazení pohybu peněz.¹¹¹

Rok 2001

Rok 2001 se vyznačoval útlumem hospodářského rozkvětu USA, Japonska a vyspělých států Evropské unie. Byl také ovlivněn teroristickým útokem na Světové obchodní centrum v New Yorku dne 11. 9. 2001. Česká ekonomika však pokračovala v pozitivním reálném tempu růstu produktu. Recesi na světových trzích provázel pokles světových cen a došlo k nadměrnému posílení kurzu koruny (o téměř 10 % vůči euru), které bylo způsobeno poptávkou po české měně a privatizací.¹¹²

¹¹⁰ resp. s časovým zpožděním v roce 2008

¹¹¹ ČNB, Výroční zpráva 2000

¹¹² ČNB, Výroční zpráva 2001

Rok 2002

Česká republika zintenzivnila legislativní práce v oblasti přiblížení k evropskému právnímu řádu tak, aby naplnila část konvergenčních kritérií, podmíněných pro vstup do Evropské unie. Ekonomika v tomto roce čelila řadě nepříznivých šoků, které souvisely se zpomalením světové ekonomiky, nadměrným posilováním kurzu koruny k euru a s ničivými povodněmi.

Rok 2003

Ekonomika byla ovlivněna prudkým znehodnocením amerického dolaru a dále poklesem cen dovážených surovin. Pomalý růst ekonomik států Evropské unie oslabil zahraniční obchod. Byly dokončeny systémové a legislativní změny, které byly předpokladem přijetí České republiky mezi členy Evropské unie.

Rok 2004

V květnu 2004 se Česká republika stala členskou zemí Evropské unie a završila tak několikaletou přípravu integrace do evropských struktur. Růst ekonomiky byl tažen především investicemi.

Rok 2005

Rok 2005 se vyznačoval vysokou výkonností ekonomiky. HDP rostl dynamickým tempem. Na tomto růstu se podílel zahraniční obchod díky pokračujícímu reálnému zhodnocení měnového kurzu spolu s růstem investičních aktivit.

Rok 2006

V roce 2006 došlo k maximálnímu tempu růstu reálného produktu ve sledovaném období. Hlavním faktorem tohoto růstu byla silnější spotřeba domácností a zvýšení domácí poptávky. Vláda v tomto roce rozhodla o odkladu přistoupení do Evropské měnové unie. Přijetí eura za národní měnu bylo odhadováno na rok 2009 - 2010. Přesné datum nebylo zatím stanoveno.¹¹³

¹¹³ Jak uvedl premiér Petr Nečas pro internetový portál EurActiv.cz: „Vláda se usnesla, že doporučení zatím nestanovovat datum pro vstup do eurozóny je doporučením, za kterým si stojí. [...] Podle ministra financí i ČNB jsou důvodem váhání především současné rozpočtové problémy v eurozóně a volatilita na finančních

Rok 2007

V tomto roce bylo i nadále zachováno pozitivní tempo růstu reálného produktu. Začalo se projevovat nebezpečí, které souviselo s dynamicky rostoucí poptávkou, která by mohla znamenat jistou hrozbu pro cenovou stabilitu díky nekontrolovatelnému růstu cenové hladiny. Rovněž začala panovat nejistota, jaké budou celkové globální dopady krize amerického trhu hypoték na ekonomický vývoj ostatních ekonomik. Česká bankovní soustava však vykazovala velmi dobrou odolnost vůči problémům, které vznikly na americkém hypotéčním trhu. Přímé dopady byly zanedbatelné.¹¹⁴

Rok 2008

Došlo k prohlubující se finanční krizi ve vyspělých zemích, která postupně zasáhla reálnou ekonomickou aktivitu a tvrdě dopadla na exportně orientované ekonomiky. Česká ekonomika byla zasažena finanční krizí zprostředkovaně. V USA a některých státech Evropské unie musely vlády přistoupit k procesu záchrany finančního systému, bankovního sektoru. Český bankovní sektor byl ale stabilní.

Makroekonomické ukazatele

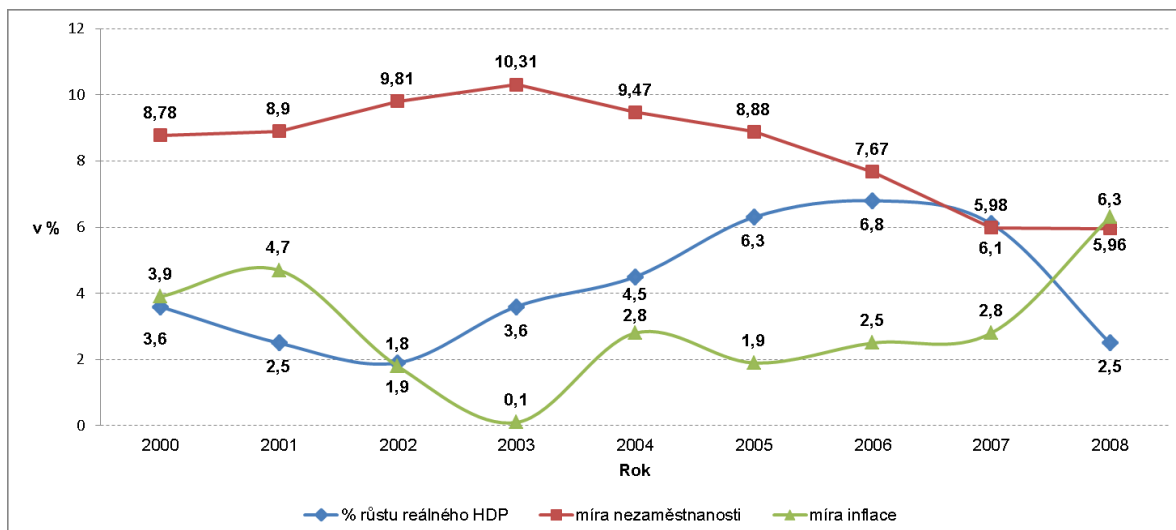
Tabulka 5 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 2000 – 2008

Ukazatel	Jednotky	2000	2001	2002	2003	2004
HDP	b.c., mld. Kč	2189,17	2352,21	2464,43	2577,11	2814,762
Růst HDP	s.c., v %	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5
Míra nezaměstnanosti	v %	8,78	8,90	9,81	10,31	9,47
Míra inflace	v %	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8
Běžný účet plat. balance	mld. Kč	-120,8	-117,0	-70,8	-69,8	-26,4
Ukazatel	Jednotky	2005	2006	2007	2008	Průměr (geomet.)
HDP	b.c., mld. Kč	2983,86	3222,37	3535,46	3688,997	-
Růst HDP	s.c., v %	6,3	6,8	6,1	2,5	3,84
Míra nezaměstnanosti	v %	8,88	7,67	5,98	5,96	8,27
Míra inflace	v %	1,9	2,5	2,8	6,3	2,09
Běžný účet plat. balance	mld. Kč	38,6	39,8	87,9	67,2	-

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, ČNB, MFČR, s.c., při výpočtu míry nezaměstnanosti byla použita nová metodika platná od 1.7.2004

tržích. ... stanovení data pro vstup do měnové unie není s ohledem na nejistou budoucnost eurozóny na pořadu dne.“ Zdroj: <http://www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/datum-prijeti-eura-zatim-nebude-nejsou-pro-to-podminky-008267>, cit. 2010-12-23

¹¹⁴ ČNB, Výroční zpráva 2007

Obrázek 9 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 2000 – 2008
Zdroj: vlastní zpracování, s.c., v %

Determinanty ovlivňující vývoj fáze

HDP

Z obr. 9 je zřejmé oživení z předchozí fáze recese. Toto oživení bylo spojeno s mírnou kontrakcí, trvající do roku 2002. Od roku 2002 reálné tempo růstu dynamicky rostlo, svého vrcholu dosáhlo v roce 2006. Rok 2007 byl částečně poznamenán oslabením světových trhů a začínající finanční krizí, která vývoj tempa růstu produktu snížila a převedla do kontrakce.¹¹⁵

(2000) Růst produktu byl výsledkem růstu všech složek domácí poptávky s výjimkou vládních výdajů díky úsporným opatřením. Výrazně rostly investice, které podpořilo pozitivní očekávání investorů a makroekonomická prognóza následujících let a dále domácí poptávka, která byla tažena růstem reálných mezd. Nejvíce rostly hmotné investice nefinančních podniků (meziročně o 6 %) a podílely se na investicích z 69,5 %.

(2001) Oproti roku 2000 tempo růstu reálného produktu pokleslo. Pokles byl způsoben oslabením zahraničních trhů.

¹¹⁵ ČNB, Zpráva o inflaci 2000

(2002) Tempo růstu produktu se zpomalilo. Tento pokles byl způsoben utlumeným ekonomickým vývojem zahraničních partnerů, zejména Německa a USA a dále pak výrazným zpomalením růstu investic včetně důsledků srpnových povodní.

(2004) Růst HDP rostl, avšak při rostoucích kapacitách ekonomiky pod úrovní svého potenciálu. Nevznikaly tedy proinflační poptávkové šoky.

(2005) Trend postupného zrychlování expanze české ekonomiky dosáhl růstu HDP o 6,3 %, byl veden především čistým vývozem. Domácí poptávka částečně stagnovala a byla ovlivněna nízkou úrovní domácích úspor z předcházejícího období. Produkt se pohyboval mírně nad svým potenciálem.¹¹⁶

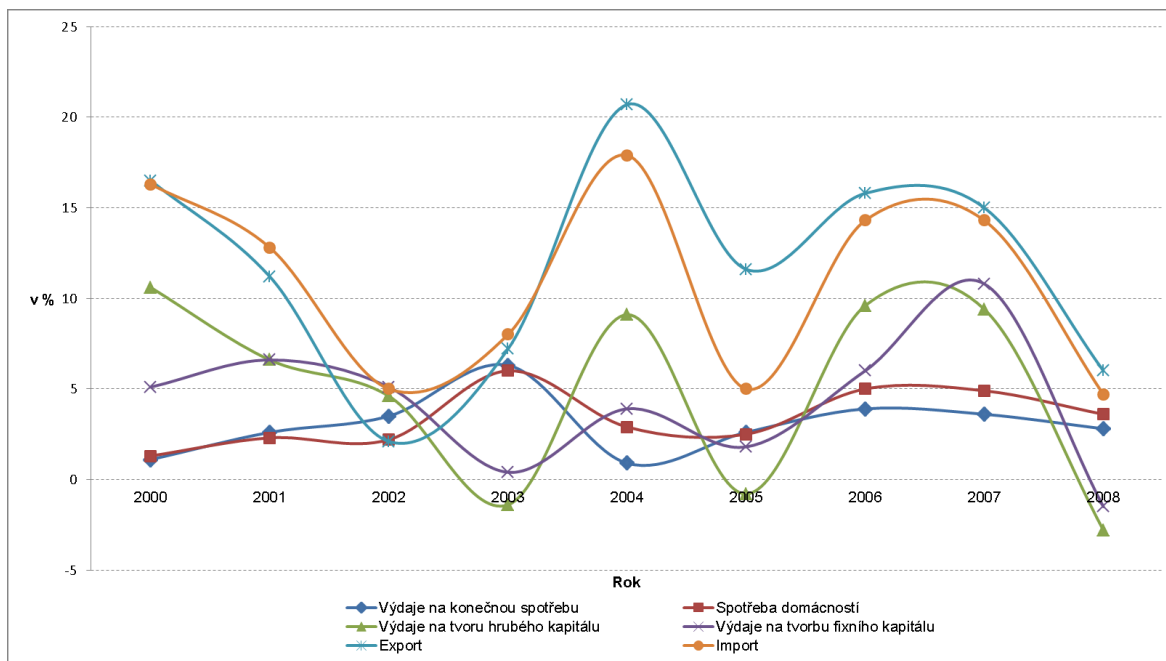
(2006) Tempo růstu reálného produktu dosáhlo v tomto období nejvyšších hodnot a docílilo svého vrcholu. Reálný produkt převyšoval potenciální produkt. Rostla spotřeba domácností, došlo k mírnému zvýšení zásob. Faktorem ovlivňujícím expanzi byl opět příliv zahraničního kapitálu.

(2007) Pozitivní růst produktu podpořila rostoucí spotřeba domácností a hrubá tvorba kapitálu. Proti růstu působila spotřeba vlády a utlumený zahraniční obchod, který vedl ke zmírnění tempa růstu.

(2008) Růst ekonomiky se oproti předešlým obdobím výrazně zpomalil. Kontrakce byla způsobena začínající finanční krizí a záporným vývojem tvorby hrubého kapitálu, který se promítl do snížení investic a zásob.

Z obr. 10 je pozorovatelný rozdílný vývoj jednotlivých složek, podílejících se na tvorbě produktu. Silně expandující byl export, který od roku 2002 do roku 2004 vzrostl téměř 11 krát. Od roku 2003 se zlepšilo saldo platební bilance, import se nacházel pod křivkou exportu. Spotřeba domácností do roku 2003 rostla, poté mírně klesla a od roku 2005 se opět zvyšovala. Výdaje na tvorbu hrubého kapitálu fluktovaly, obdobně, jako vývoj exportu a importu.

¹¹⁶ ČNB, Výroční zpráva 2005

Obrázek 10 – Podíl výdajů na tvorbě produktu v letech 2000 – 2008
Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %

Nezaměstnanost

Obr. 9 znázorňuje vyrovnaný vývoj míry nezaměstnanosti, která se mírně zvýšila okolo roku 2003. Následoval pokles křivky, který byl způsobem dynamickou expanzí. Částečně se na tomto poklesu podílela změna metodiky ČSÚ pro výpočet registrované nezaměstnanosti. S postupným příchodem finanční krize na konci sledovaného období se registrovaná nezaměstnanost začala mírně zvyšovat.

(2000) V roce 2000 je možné sledovat snižování rozdílů mezi poptávkou po pracovní síle a její nabídkou. Došlo ke zvýšení počtu volných míst v exportně orientovaných odvětvích. Dále nabídku práce ovlivnil příliv přímých zahraničních investic a pokračující expanze. Pokles nezaměstnanosti rovněž stimuloval nižší počet absolventů středních škol, který byl způsoben prodloužením školní docházky o 1 rok.¹¹⁷

¹¹⁷ Zdroj: <http://www.mpsv.cz>, cit. 2011-04-02

(2001) Pokračující růst ekonomiky nevedl ke snížení nezaměstnanosti. Dostatečná nabídka pracovních sil brzdila nadměrný růst mzdových nákladů a podílela se na snižování nákladů firem.

(2002) Míra nezaměstnanosti se zvýšila a růst nezaměstnanosti posiloval pozici zaměstnavatelů, což ovlivnilo snížení tempa růstu mezd.

(2003) Došlo k dalšímu růstu produktivity práce a mírnému nárůstu nezaměstnanosti vlivem restrukturalizace výrobních odvětví, která měla zajistit snížení provozních nákladů.

(2004) Vlivem pozitivního růstu reálného produktu došlo ke snížení míry nezaměstnanosti. Snížení tohoto ukazatele také způsobila změna metodiky ČSÚ pro výpočet registrované nezaměstnanosti.

(2005) Pozitivní vývoj ekonomiky, který byl ovlivněn pokračujícím přílivem zahraničních investic, přispěl k růstu zaměstnanosti a nárůstu volných pracovních míst. I přes zvyšující se poptávku po práci nedošlo k růstu nominálních mezd (došlo ke zhodnocení reálných mezd díky pozitivnímu vývoji inflace).

(2006) Pozitivní dlouhotrvající růst produktu se promítal do stále trvajícího růstu zaměstnanosti. Díky snižování míry nezaměstnanosti a tím pádem vyšší poptávce po práci došlo i k růstu nominálních mezd.

(2007) Růst české ekonomiky zvyšoval poptávku po práci. V některých odvětvích se přitom projevoval nedostatek pracovníků požadovaných profesí. Došlo ke snížení nezaměstnanosti. Růst nominálních a reálných mezd zrychlil.

(2008) Proinflačním směrem nejvíce působila cyklická pozice ekonomiky a růst mezd. Zpomalování růstu české ekonomiky způsobilo růst nezaměstnanosti.

Inflace

Na obr. 9 je možné sledovat vývoj nízké míry inflace. Ta mírně vzrostla v roce 2001, v roce 2003 došlo k jejímu propadu, který se v některých obdobích projevoval deflačně. Následně se inflace mírně zvyšovala a maximálního růstu dosáhla až s příchodem finanční krize.

(2000) Měnová politika pokračovala v režimu cílování inflace, tedy stabilního cenového a makroekonomického vývoje jako předpokladu udržitelného ekonomického růstu. Inflace byla způsobena především nákladovými faktory (růst cen ropy na světových trzích).

(2001) Proti růstu cen působila apreciace koruny vůči euru jak v reálném, tak nominálním vyjádření. Došlo ke snížení cen surovin na světových trzích, zejména ropy.

(2002) Vývoj inflace, která se dostala pod cílový koridor ČNB a pod průměrnou úroveň zemí EU, způsobil zhodnocení koruny, pokles cen potravin a velmi nízký růst regulovaných cen.

(2003) Inflační cíl ČNB byl v koridoru 2,5 – 4,5 %, avšak skutečná inflace se pohybovala na 1 %. Byla ovlivněna zejména značným posílením koruny vůči euru a vnějšími šoky (zhodnocení amerického dolaru, snížení cen surovin).¹¹⁸

(2004) Částečná zvýšená míra nejistoty zahraničních investorů při vstupu ČR do EU (možné strukturální a cenové důsledky) zapříčinila růst inflace. Cílování inflace bylo také zaměřeno na plnění podmínek přijetí eura (inflace kolem 3 %).

(2005) K nižší inflaci svým dílem přispěl nižší rozsah úprav nepřímých daní.

(2006) Inflace se udržovala ve sledovaném koridoru. Proinflačně působil drobný nárůst regulovaných cen s rostoucími cenami potravin a telekomunikačních služeb a naopak protiinflačně působil prudký pokles cen pohonných hmot.

¹¹⁸ ČNB, Zpráva o inflaci 2003

(2007) Kvůli utlumení poptávky došlo několikrát ke zvýšení úrokových sazeb. Rostoucí poptávka ohrožovala cenovou stabilitu a začala působit na růst cen. Dále došlo k celosvětovému nárůstu cen potravin.

(2008) Došlo k výraznému růstu inflace, který byl způsoben cenovým šokem (růst ropy, potravin).

Platební bilance

Z tabulky 5 je patrný pozitivní vývoj účtu platební bilance. Na začátku sledovaného období bylo klesající záporné saldo platební bilance, které se v roce 2005, rok po vstupu ČR do Evropské unie, přeměnilo do kladných hodnot.

(2000) Došlo k prohloubení deficitu účtu platební bilance vlivem růstu dovozu před vývozem. Česká koruna začala posilovat vlivem pozitivního očekávání zahraničních investorů a tržním očekáváním budoucího růstu tuzemských úrokových sazeb.

(2001) Opětovně převažoval dovoz nad vývozem, který byl vyrovnán přebytkem finančního účtu (růst přímých zahraničních investic).

(2002) Podařilo se snížit schodek zahraničního obchodu. Toto snížení podpořily pozitivní cenové vlivy a strukturální posuny v zahraničním obchodě. Díky povodním naopak oslabil sektor služeb, který byl ovlivněn mimo jiné silným kurzem a slabou zahraniční poptávkou.

(2004) Vstupem ČR do EU dynamicky vzrostl vývoz. Pevnější kurz koruny vůči americkému dolaru a v menší míře i k euru zlevňoval dovozy (především energetické suroviny). To se podílelo se na nízké úrovni inflace.

(2005) Zahraniční obchod byl ovlivněn růstem cen energií a spotřebitelských cen. Tento růst byl ale kompenzován meziročním zhodnocením kurzu koruny.

(2006) Kurz koruny výrazně posílil (zejména k euru, kde dosáhl svého historického maxima) a dále výrazně k americkému dolaru (snížilo se tempo růstu americké ekonomiky).

(2007) Začala se projevovat krize na trhu nemovitostí a v bankovním sektoru v USA, došlo k mírnému snížení zahraniční poptávky. Čistý vývoz a vývoj zásob se v české ekonomice vyvíjel pozitivně a podpořil tempo růstu produktu.

(2008) Kurz koruny byl nestabilní, nejprve posílil na rekordní hodnoty a následně skokově oslabil (o 25 % k americkému dolaru a o 10 % k euru). Byl ovlivněn značně kolísavými toky krátkodobého kapitálu odrážejícími vliv globální finanční krize.¹¹⁹

3.1.4 Fáze č. 4: Recese 2009 – ...

Česká ekonomika byla již silně ovlivněna finanční (hospodářskou) krizí, která vážně poznamenala její další vývoj. Účinná fiskální expanze byla omezena z důvodu nedostatku zdrojů (dlouhodobé zadlužování státu). Tempo růstu reálného produktu se snížilo o 4,4 %, což byl největší propad produktu v celé historii České republiky.

Jelikož se poslední čtvrtá fáze skládá pouze z jednoho sledovaného časového období (jednoho roku), je tato analýza obsažena v části zabývající se finanční (hospodářskou) krizí v následující kapitole, ve které je možné analyzovat jednotlivé souvislosti podrobněji.

¹¹⁹ ČNB, Výroční zpráva 2008

4. Zhodnocení dopadů finanční (hospodářské) krize na českou ekonomiku

Zprvu nenápadně vypadající realitní (hypotéční) krize ve Spojených státech amerických počala koncem léta 2007 krachem dvou hedgeových fondů¹²⁰ investiční banky Bear Stearns.¹²¹ Během několika měsíců se transformovala do hluboké finanční (hospodářské) celosvětové krize, která ovlivnila všechny ekonomiky. Příčiny krize jsou definovány v následující subkapitole.

4.1 Příčiny vzniku krize

Analýza příčin vzniku krize vyžaduje vždy přesnou specifikaci hlavních determinant, které se opírají o všechny stěžejní spouštěcí mechanismy krize. Ve druhé kapitole této práce bylo již zmíněno, že prostřednictvím zkoumání teorie hospodářského cyklu je možné predikovat, jakým směrem se bude pravděpodobně výkon ekonomiky v následujícím období vyvíjet. Definování příčin krize by tak mělo napomoci v lepší orientaci regionálních, národních či nadnárodních institucí, jejichž cílem by mělo být zmírnění dopadů či zkrácení doby trvání krize.

Primární příčinou vzniku celosvětové hospodářské krize byla lokální americká hypotéční krize, která měla své počátky již v roce 2006. Hlavním důsledkem dle Valacha¹²² byl krach na trhu hypotéčních úvěrů. Banky poskytovaly ve velké míře rizikové úvěry subjektům, jejichž schopnost splácet byla více než pochybná. Cílem bank bylo dosažení maximálního možného zisku, získání velkého tržního podílu a rizikové úvěry banky poskytovaly se subjektivním ujištěním, že pokud dojde k insolvenci dlužníka, zabavené nemovitosti prodané v dražbě bance zajistí dostatečný příjem (předpokladem byl pozitivní vývoj cen nemovitostí). Účastníci těchto „spekulací“ však nevyhodnotili všechna podstatná rizika,

¹²⁰ hedgeové fondy držely v cenných papírech krytých hypotékami téměř 10 miliard USD

¹²¹ FOSTER, B. J., MAGDOFF, F., Velká finanční krize – příčiny a následky, s. 11

¹²² VALACH, M., Svět na předělu, s. 18-19

vycházející ze standardního chování trhu¹²³. Postupným nárůstem dražebních prodejů zákonitě klesla – vlivem rostoucí nabídky nemovitostí na trhu – jejich cena, která byla navíc podpořena klesající poptávkou po nemovitostech.

Na samém začátku krize Chvátal, specialista na bankovní operace, pro internetový portál mesec.cz napsal: „*Příčiny hypotéční krize v USA je možné velmi zjednodušeně shrnout do dvou bodů: zabalit a prodat hypotéku za každou cenu a příliš neřešit rizika. Situace na americkém hypotéčním trhu byla natolik těžká pro další prodej úvěrových produktů, že tamní finanční společnosti začaly poskytovat tzv. subprime hypotéky, tj. klientům, kteří si standardní cestou nemohli hypotéku dovolit. [...] V USA spadá do této kategorie až 25 % obyvatel. Typickým startovacím subprime klientem americké finanční společnosti byl zájemce o nemovitost, který si sjednal hypotéku s variabilní úrokovou sazbou a navíc v prvních dvou až třech letech si sám mohl zvolit výši měsíční splátky. Ovšem výše splátek často ani nemusela pokrývat úrok, a poskytování těchto hypoték tak přímo úměrně předpokládalo další zhodnocování nemovitosti.*“¹²⁴

Brich ze společnosti Deloitte pro server finance.cz ve své analýze za hlavní příčiny krize pokládá špatné ocenění úvěrového rizika, velmi benevolentní praktiky při poskytování hypotéčních úvěrů, pokles cen na trhu nemovitostí, nedostatečné chápání vnitřních rizik produktů, rychlý odprodej cenných papírů hedge fondy, značnou nedůvěru mezi finančními institucemi a také neúměrné spoléhání se na hodnocení ratingových agentur. Dle Bricha byly jádrem problému ale právě úvěry: „*Úvěroví pracovníci a agenti-makléři byli odměňováni za objem, neexistovalo výchozí měřítko. V době největšího rozkvětu tohoto úvěrování bylo neuvěřitelně jednoduché vzít si hypotéku: za poplatek 55 USD společnost pomohla získat úvěr tak, že žadatele zaměstnala jako „nezávislého smluvního partnera“. Dodala výplatní pásky jako „potvrzení“ o příjmu a za dalších 25 USD poskytla i reference po telefonu, kdyby o ně banka projevila zájem.*“¹²⁵

¹²³ Sayův zákon trhu

¹²⁴ Zdroj: <http://www.mesec.cz/clanky/americka-hypotecni-krize-po-cesku/>, cit. 2011-03-28

¹²⁵ Zdroj: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/0731072-americka-krize-a-podvody/>, cit. 2011-03-28

Ben S. Bernanke z FED 17. května 2007 ve svém hodnocení začínající krize uvedl: „Problémy na trhu rizikových hypoték byly způsobeny v souvislosti se zpomalením celkového ekonomického růstu USA, který poklesl dvojnásobně. To se promítlo v prodeji nových i stávajících nemovitostí, který se snížil o více jak jednu třetinu. Díky vysokému zadlužení domácností a skokovému navýšení splátek tzv. subprime hypoték došlo k četné insolvenci, nárůstu dražeb a přesycení trhu s nemovitostmi. Federální rezervní systém podnikne veškeré podstatné kroky k tomu, aby obdobné „pasti v oblasti nemovitostí“ v budoucnu zabránil. Budeme usilovat zejména o zpřísnění podmínek pro získání úvěrů, pokusíme se zabránit úvěrovým podvodům a budeme rozvíjet finanční gramotnost spoluobčanů. Také zpřísníme podmínky refinancování a omezíme poskytování subprime hypoték. Naším cílem je rychlé uzdravení americké ekonomiky.“¹²⁶

Dle Lungové¹²⁷ finanční krizi do značné míry ovlivnila předcházející americká krize vyvolaná „technologickou bublinou“¹²⁸. Devadesátá léta se v USA vyznačovala boomem informačních technologií, který souvisel s obrovskými investicemi v řádu stovek miliard dolarů do internetových sítí, serverů, webových aplikací, obchodu a marketingu. Krach „akciové bubliny“ vyvolal následný lavinový poptávkový šok, který se odrazil v propadu produktu. Tento propad měl být kompenzován uvolněnou monetární politikou FEDu, která podporovala snížení úrokové míry. Nízká úroková míra zpřístupnila (zlevnila) hypotéční úvěry a došlo k vytvoření druhé, „realitní bubliny“.

Holman¹²⁹ uvádí, že prvním zasaženým segmentem byl hypotéční trh a jeho finanční inovace. Aby hodnocení bank ratingovými agenturami bylo na vysoké úrovni, snažily se banky snížit úvěrové riziko a zvýšit svůj rating odprodejem rizikových úvěrů jiným bankám nebo investičním společnostem. Tyto úvěry byly následně sekuritizovány¹³⁰ za

¹²⁶ Zdroj: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20070517a.htm>, cit. 2010-12-27, vlastní překlad autora

¹²⁷ KRAFT, J. a kol., Hospodářská krize: Vybrané makroekonomické a mikroekonomické souvislosti s projekcí na úrovni regionu, s. 57-59

¹²⁸ pád nadhodnocených technologických akcií (tzv. dot.com krize)

¹²⁹ HOLMAN, R., [et. al], Americká finanční krize. Hrozba pro světovou ekonomiku? Sborník textů, s. 11-12

¹³⁰ jedná se o moderní způsob převodu rizika na jiné subjekty; podstatou sekuritizace je vytvoření finančních derivátů, které jsou následně prodány investorům; investoři výnosy získávají ze splacených úvěrů, pokud

dluhopisy s vysokým ratingem. Tím došlo ke značnému rozptýlení úvěrového rizika a platební neschopnost dlužníků spolu s poklesem cen nemovitostí způsobily pokles jejich hodnoty a banky (investoři) utrpěly obrovské ztráty.

Výše uvedené příčiny vedly dále k dramatickému finančnímu propadu burzovních trhů v USA a tento propad se projevil po celém světě. Došlo ke krachu mezinárodních finančních institucí a nestabilitě finančních trhů (depreciace světových měn). Finanční krize ovlivnila důvěru investorů a spotřebitelů, ceny komodit (zejména ropy)¹³¹, prudký pokles cen aktiv (snížení bohatství), četná několikamiliardová ochranná opatření jednotlivých vlád bankovnímu sektoru a razantní pokles spotřebitelské poptávky. Z lokálně vypadajícího problému se vlivem propojenosti jednotlivých trhů (jejich silné globalizaci) stal mezinárodní problém, který se přesunul do celosvětové hospodářské krize. Následkem exogenního šoku došlo k poklesu tempa růstu reálného produktu všech vyspělých ekonomik.

4.2 Analýza dopadů finanční krize na českou ekonomiku

Česká ekonomika nebyla finanční krizí zasažena přímo. Důvodem byl nízký objem investic domácích finančních institucí v zahraničních strukturovaných finančních produktech navázaných na rizikové hypotéky a současně i vysoká likvidita domácího bankovního sektoru. Primárním zdrojem financování domácích úvěrů (hypoték) zůstaly totiž i přes vysokou propojenost zahraničních kapitálových trhů v České republice vklady domácností a firem.¹³²

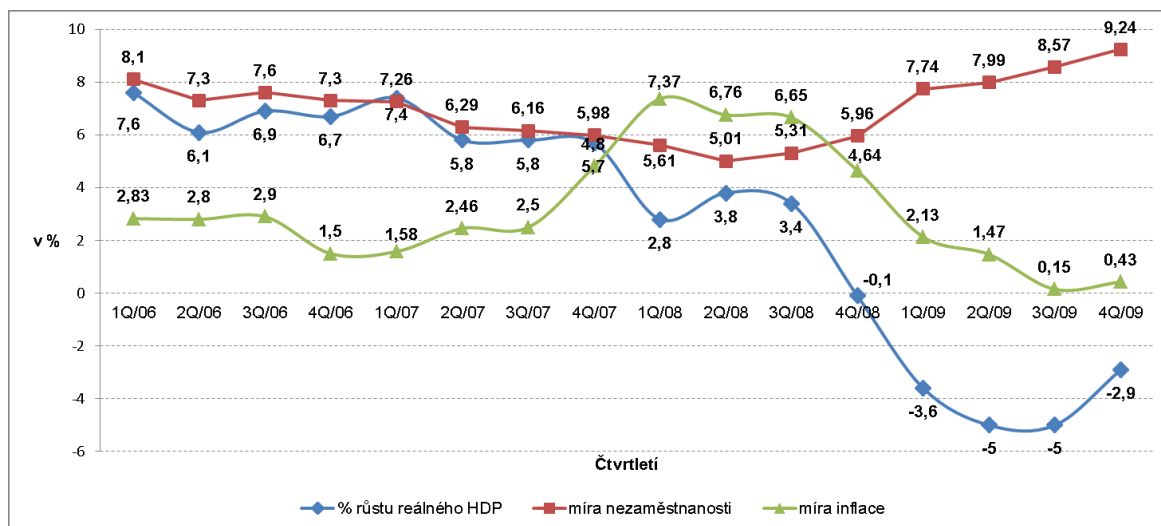
V další části této kapitoly je provedena podrobnější analýza hlavních dopadů krize na českou ekonomiku dle jednotlivých základních makroekonomických ukazatelů s komparací souvislostí, ovlivňujících vývoj tempa růstu (poklesu) reálného produktu.

banka utrhá ztráty z nesplacených úvěrů, nemusí vyplatit investorům výnosy
Zdroj: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/261776-sekuritizace-novodoby-globalni-trend-s-nasledky-krize/>, cit 2011-03-20

¹³¹ došlo k dramatickému propadu ze 147 USD na 40 USD za barel ropy

¹³² ČNB, Výroční zpráva 2007

Sledovaným obdobím pro analýzu je zvoleno období let 2006 – 2009 a jednotlivé ukazatele pro vyšší vypovídající hodnotu jsou sledovány nejčastěji v jejich čtvrtletních (případně měsíčních) procentuálních změnách.

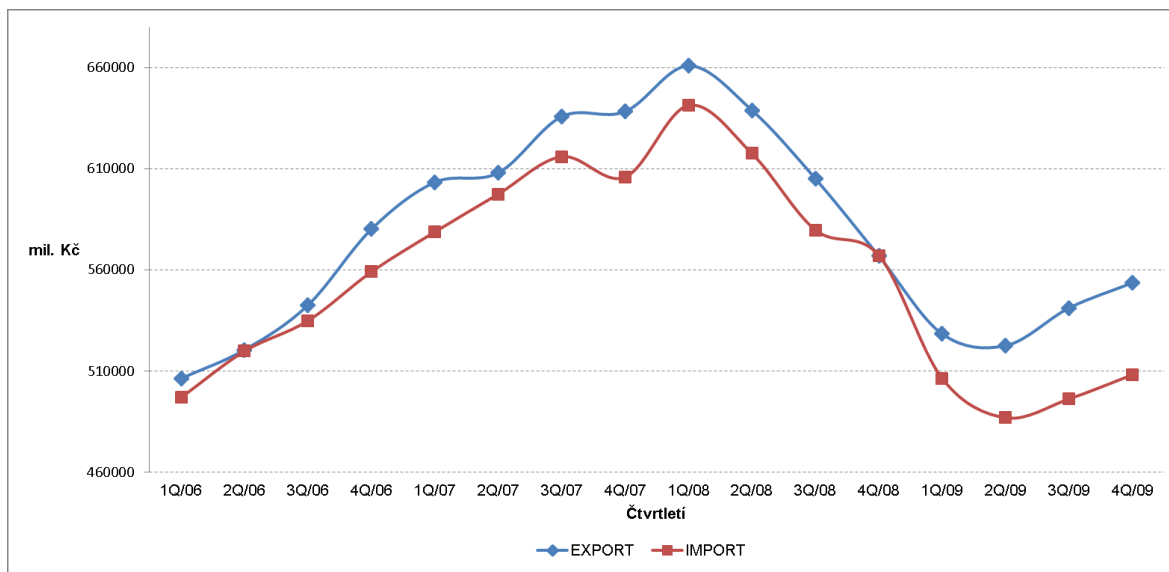
Obrázek 11 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v ČR v letech 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, EUROSTAT, MFČR, s.c., v %, čtvrtletně

Historicky nejvyšší hospodářský růst české ekonomiky (2004 – 2007) se v průběhu roku 2008 silně zpomalil a v posledním čtvrtletí roku 2008 se vývojová fáze cyklu dostala do recese, pokračující v roce 2009. V historii ČR jde o druhou recesi po roce 1993. Autor práce pokládá za důležité připomenout, že předcházející recese byla relativně mírná (pokles HDP o -0,7 %) a byla způsobena endogenními faktory.

4.2.1 Příčina č. 1 – Silný vnější poptávkový šok

Rok 2008 a 2009 byl významný zejména celosvětovým poklesem výkonnosti jednotlivých ekonomik. Tento útlum vedl k podstatnému snížení zahraniční poptávky, na které je závislý český export, potažmo hrubý domácí produkt. Prudké snížení zahraniční poptávky vedlo k silnému vnějšímu poptávkovému šoku.

Obrázek 12 – Vývoj exportu a importu v letech 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, b.c., v mil. Kč, čtvrtletně

Z obrázku 12 je zřejmý propad exportu, který se z prvního čtvrtletí roku 2008 do druhého čtvrtletí roku 2009 propadl o 21 % (z 660 623 mil. na 522 607 mil. Kč). Od druhého čtvrtletí následovalo jeho mírné, šestiprocentní oživení. Z křivky importu vyplývá, že import nepředstihl export ani v jednom sledovaném období a propad importu vlivem značného oslabení domácí poptávky byl znatelně vyšší než u exportu (propad importu 1Q/2008 a 2Q/2009 o 24 %).

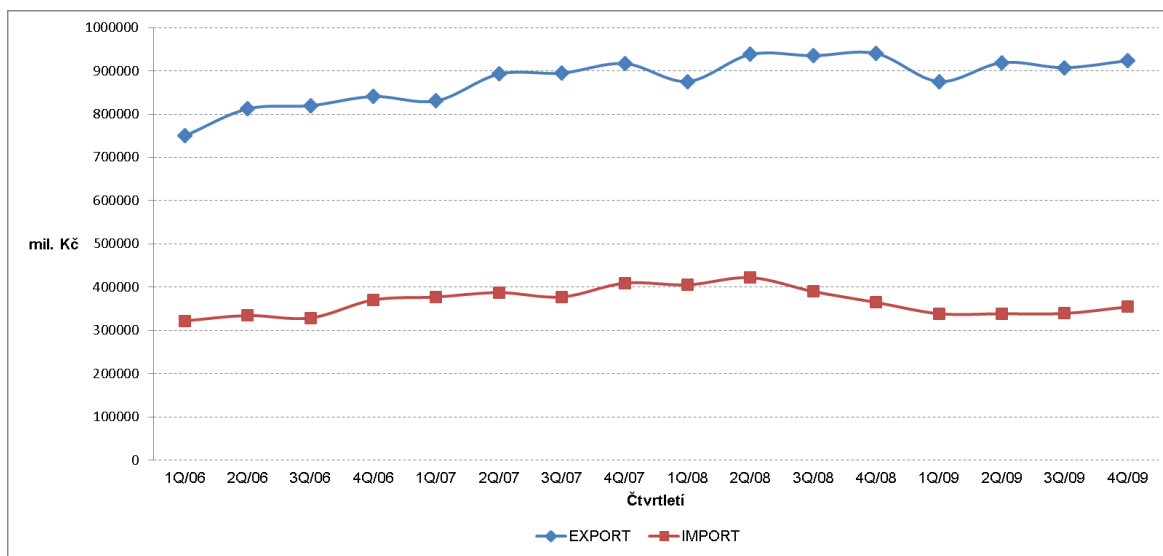
Tabulka 6 – Podíl celkového exportu na HDP 2006 – 2009

Ukazatel	Jednotky	2006	2007	2008	2009
HDP	b.c., mld. Kč	3222,37	3535,46	3688,99	3625,87
EXPORT	b.c., mld. Kč	1356,17	1551,79	1582,51	1371,34
Podíl exportu k HDP	v %	42	44	43	38

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování a propočet, b.c., mld.Kč

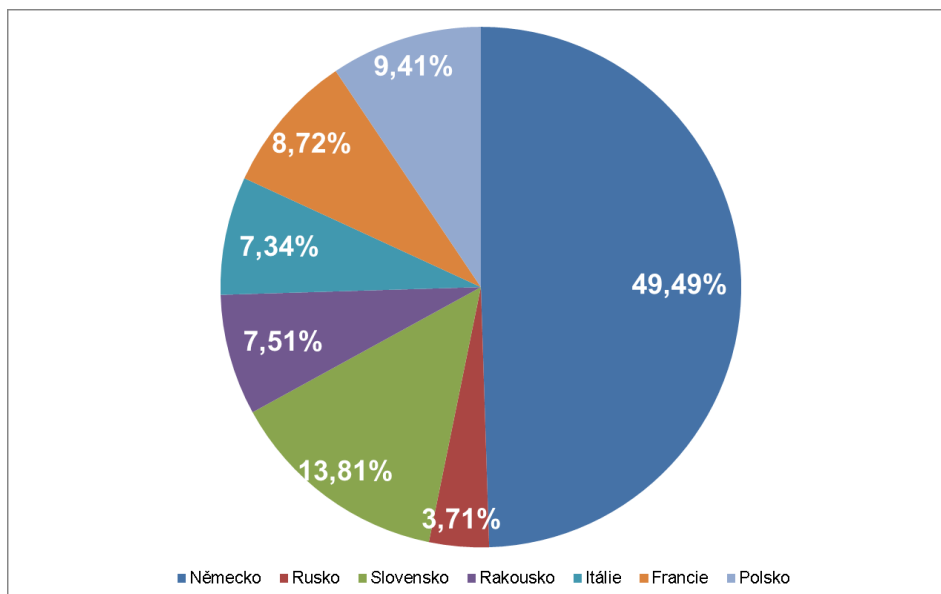
Vývoj exportu, resp. jeho růst nebo pokles, do značné míry ovlivňuje výkonnost českého hospodářství. To je způsobeno zejména vysokým podílem českého exportu na tvorbě celkového produktu, který byl v období let 2006 – 2009 kumulativně 41,68 %¹³³ (viz tabulka č. 6). Závislost exportu na HDP je možné sledovat na obr. 13, který znázorňuje jeho závislost ve čtvrtletním vývoji.

¹³³ geometrický průměr

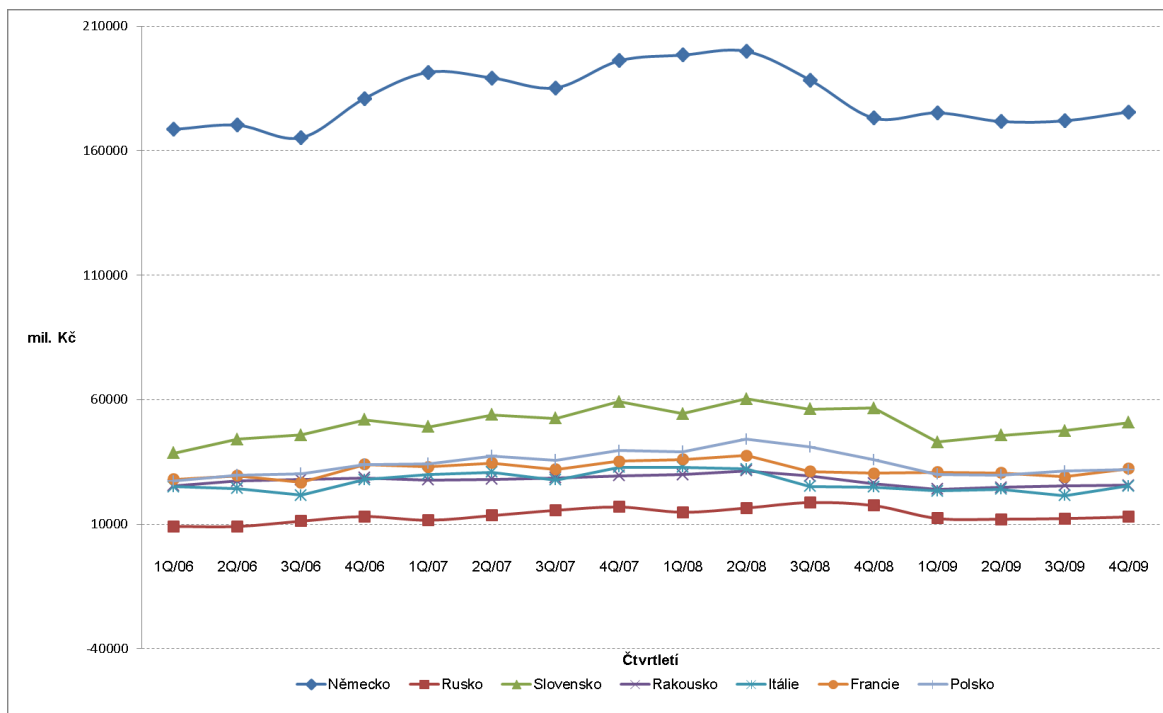
Obrázek 13 – Podíl celkového exportu na celkovém HDP v letech 2006 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v mil. Kč, čtvrtletně

Český export je dále závislý především na výkonnosti německé ekonomiky (obr. 14) a vývoji její poptávky po zahraničním (českém) zboží. Německo patří mezi největší odběratele, podíl německého exportu je z níže vybraných zemí¹³⁴ v období 2006 – 2009 v průměru 49,5 %.

Obrázek 14 – Podíl celkového zahraničního obchodu v letech 2006 – 2009 dle zemí
Zdroj: vlastní zpracování, data MPO, v %, kumulovaně

¹³⁴ 7 největších zahraničních obchodních partnerů ČR

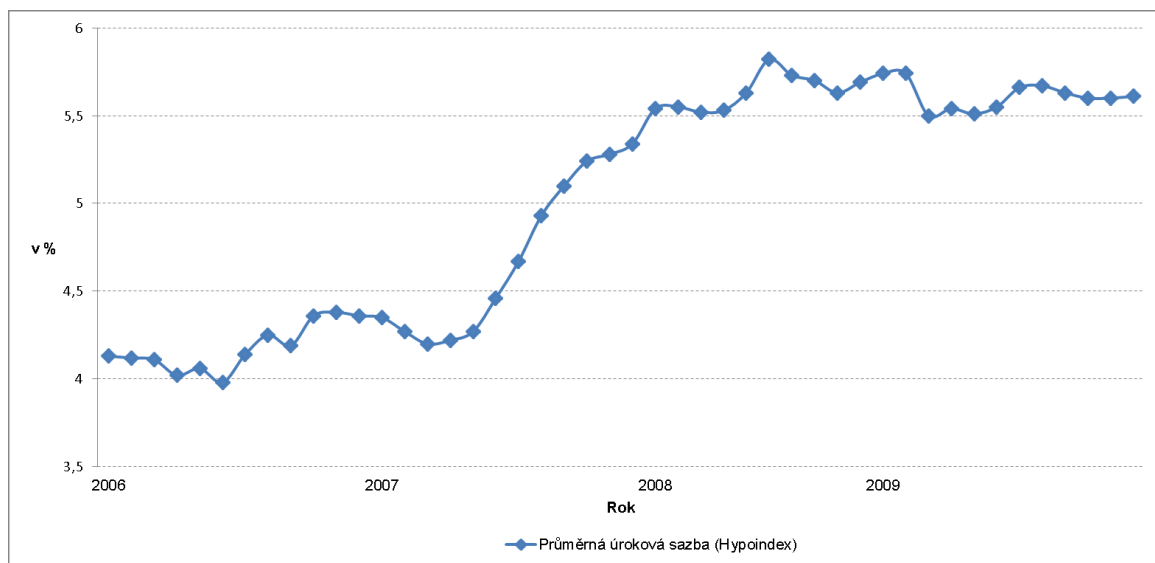

Obrázek 15 – Zahraniční obchod s vybranými zeměmi (export) v letech 2006 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data MPO, v %, čtvrtletně

Z obr. 15 je patrný celkový vývoj exportu se sedmi největšími zahraničními partnery České republiky. Německý export značně převažuje nad ostatními zeměmi. Na obr. 15 je možné sledovat rozdílný pokles exportu jednotlivých zemí. U Německa byl viditelný např. již ve druhém čtvrtletí roku 2008.

4.2.2 Příčina č. 2 - Nedůvěra finančního segmentu - zvýšení ochrany proti riziku

Americká hypotéční krize dále způsobila růst nedůvěry v segmentu českého finančního systému. Ten u nás sice nevykazoval žádné nestandardní chování, avšak z preventivních důvodů došlo ke zpřísnění podmínek (navýšení rizikové přírážky), které vedlo ke zvýšení úrokových sazeb a zbrzdilo poskytování úvěrů jak domácnostem, tak firmám.

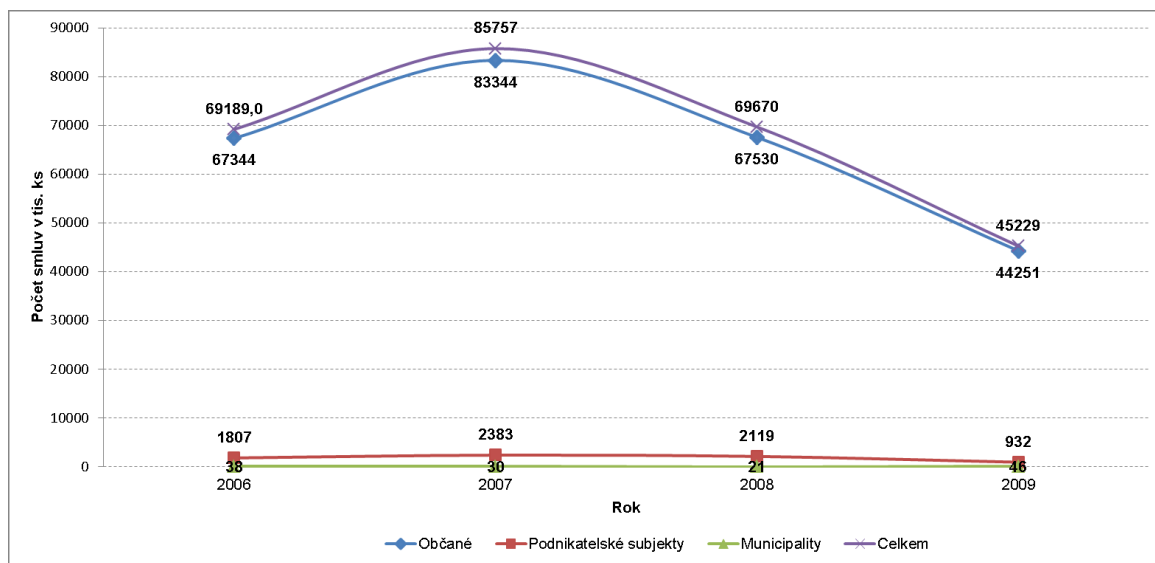

Obrázek 16 – Vývoj průměrné úrokové sazby (hypindexu) v letech 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data hypindex.cz, v %

Hypotéční trh byl ovlivněn rostoucími průměrnými úrokovými sazbami. Na obr. 16 je patrné, že nejnižší úrokové sazby byly v červnu 2006 (3,98 %) a nejvyšší naopak v červnu 2008 (5,82 %). Skokový nárůst úrokových sazeb počal právě kolem léta 2007, kdy se začal nepříznivě vyvíjet hypotéční trh v USA a byla zahájena revize podmínek pro poskytování úvěrů s cílem maximální stability finančního sektoru a omezení rizikových hypoték. Tato opatření vedla ke zvýšení úrokových sazeb o 146 %.

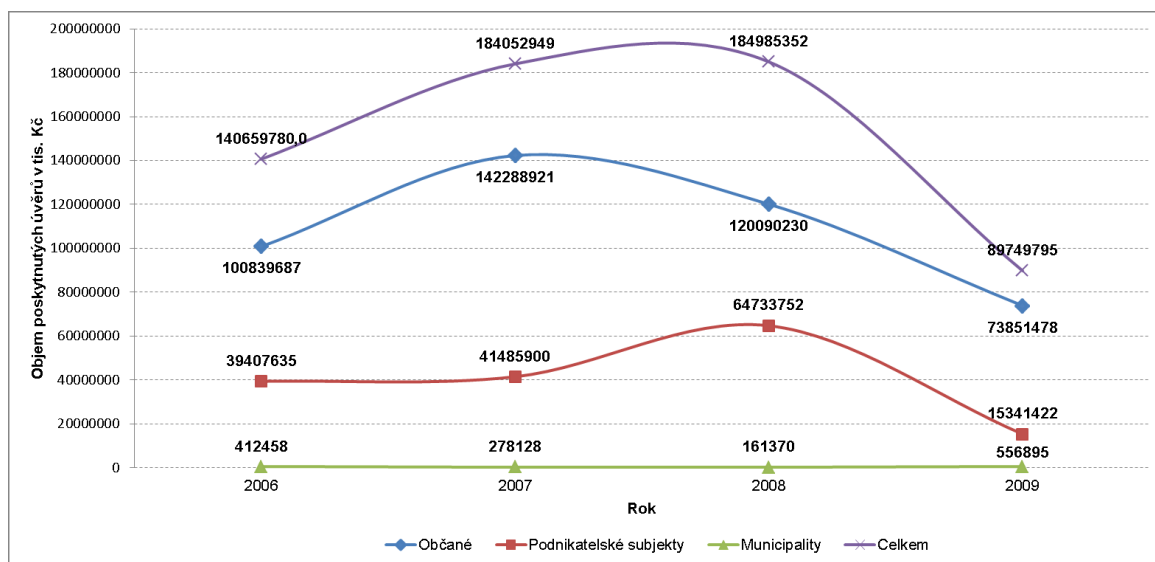
Zvýšené úrokové sazby způsobily reálný pokles počtu poskytovaných úvěrů. Porovnáme-li celkový počet hypotéčních úvěrů mezi rokem 2007 a 2009 (obr. 17), došlo v roce 2009 k celkovému poklesu poskytnutých úvěrů o 40 528 smluv, což je pokles o 47,26 % oproti roku 2007.

Obrázek 17 – Počet poskytnutých hypotečních úvěrů dle subjektů 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data MMR, v ks

Celkový objem poskytnutých úvěrů se snížil o 51,24 %. Z obr. 18 je zřejmé, že na poklesu se podílely převážně domácnosti. Tento pokles byl determinován rovněž snížením očekávání spotřebitelů ohledně dalšího ekonomického vývoje (riziko insolventnosti). Dalším faktorem byla spekulace na trhu nemovitostí a předpoklad výrazného poklesu jejich tržní hodnoty.

Obrázek 18 – Objem poskytnutých hypotečních úvěrů dle subjektů 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data MMR, b.c., v tis. Kč

Celkový dopad finanční krize se na bankovním sektoru ČR podepsal pouze okrajově (neutrpěl významné ztráty a zisky klesly pouze mírně). Vývoj indexu stability se nachází v pozitivních číslech a v normě (resp. 2 % nad normou) a český bankovní sektor se vyznačuje přiměřenou likviditou. Poměr vysoce likvidních aktiv k celkovým aktivům se pohybuje v průměru okolo 25 %.¹³⁵

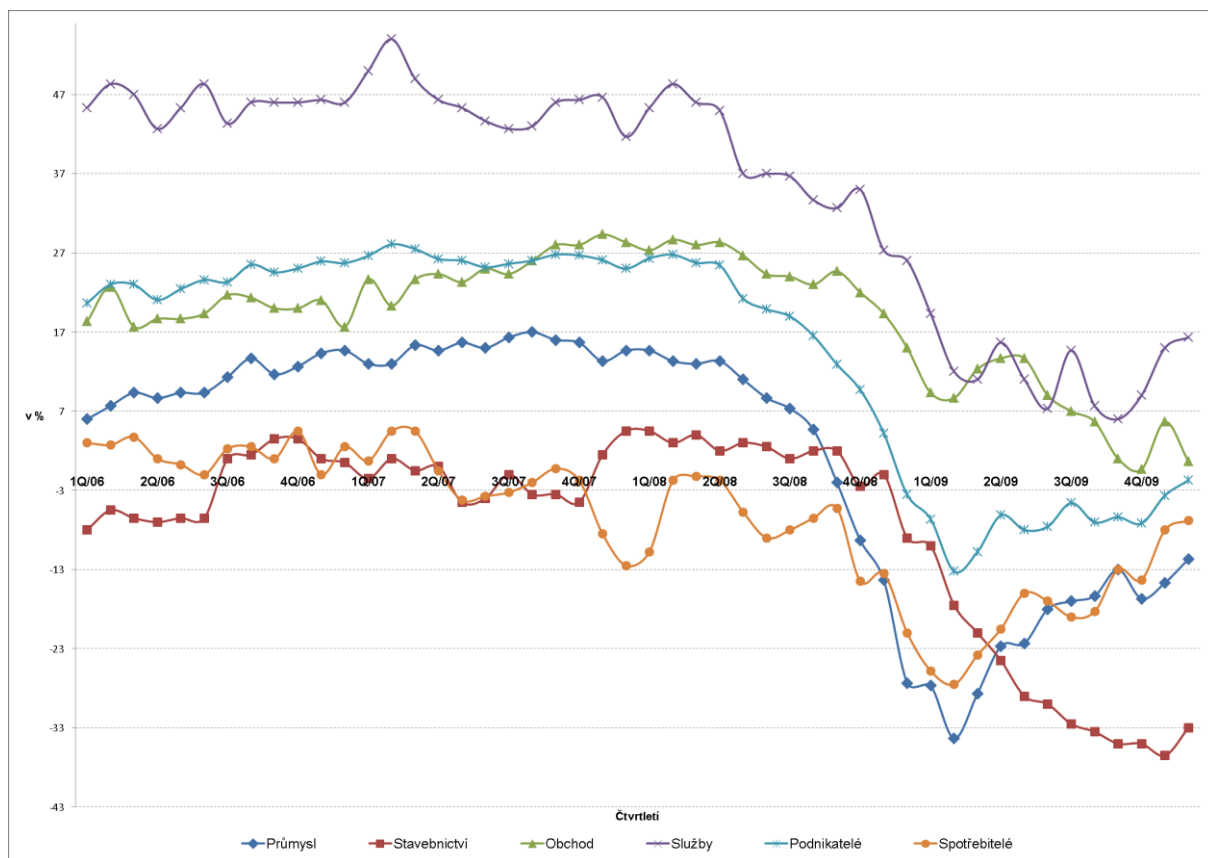
4.2.3 Příčina č. 3 – Snížení důvěry a očekávání spotřebitelů, výrobců a investorů

Obě uvedené příčiny vedly k celkovému zhoršení očekávání spotřebitelů, výrobců i investorů. Důvěru je možné měřit prostřednictvím konjunkturálních indikátorů.¹³⁶

Obr. 19 znázorňuje klesající tendenci důvěry v jednotlivých segmentech. Důvěra je obecně vkládána do odvětví služeb a obchodu. Tyto segmenty nevykázaly záporné saldo. Nejvýraznější propad vykázal ve sledovaném období průmysl, který se propadl až na -34,33 %. Nejnižší důvěra byla ve sledovaném období prokázána zejména u stavebnictví, které bylo postiženo hypotéční krizí. Důvěra spotřebitelů byla podstatně nižší než důvěra podnikatelů. U spotřebitelů se prokázaly obavy z úpadku ekonomického vývoje a nedůvěra byla podpořena rostoucí nezaměstnaností.

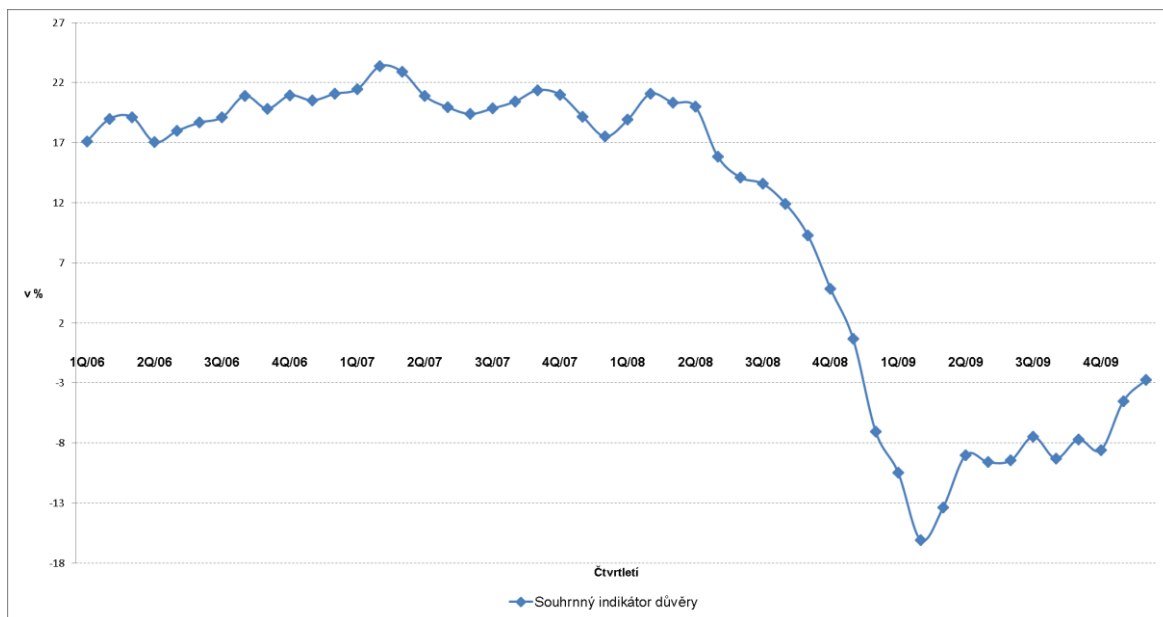
¹³⁵ ČNB, Výroční zpráva 2009

¹³⁶ Konjunkturální průzkumy se opírají o názory podnikatelů, působících v jednotlivých segmentech. Společným rysem jsou nekvantifikované odpovědi, zakládající se na subjektivním hodnocení „lepší, stejný, horší“. Vyhodnocení výsledků je prováděno shrnutím odpovědí v jednotlivých variantách a jednoznačným vyjádřením je konjunkturální saldo, což je rozdíl mezi odpověďmi zlepšení a zhoršení, vyjádřený v procentech. Čím vyšší je kladné saldo odpovědí, tím optimističtější je očekávání daného segmentu. Souhrnný indikátor důvěry (Indikátor ekonomického sentimentu) shrnuje podnikatelskou a spotřebitelskou důvěru a je řazen mezi předstihové ukazatele. Jedná se o vážený průměr sezónně očištěných indikátorů důvěry v průmyslu. Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/konjunkturalni_pruzkum, cit. 2011-01-18

Obrázek 19 – Salda indikátorů důvěry v letech 2006 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, v %, čtvrtletně

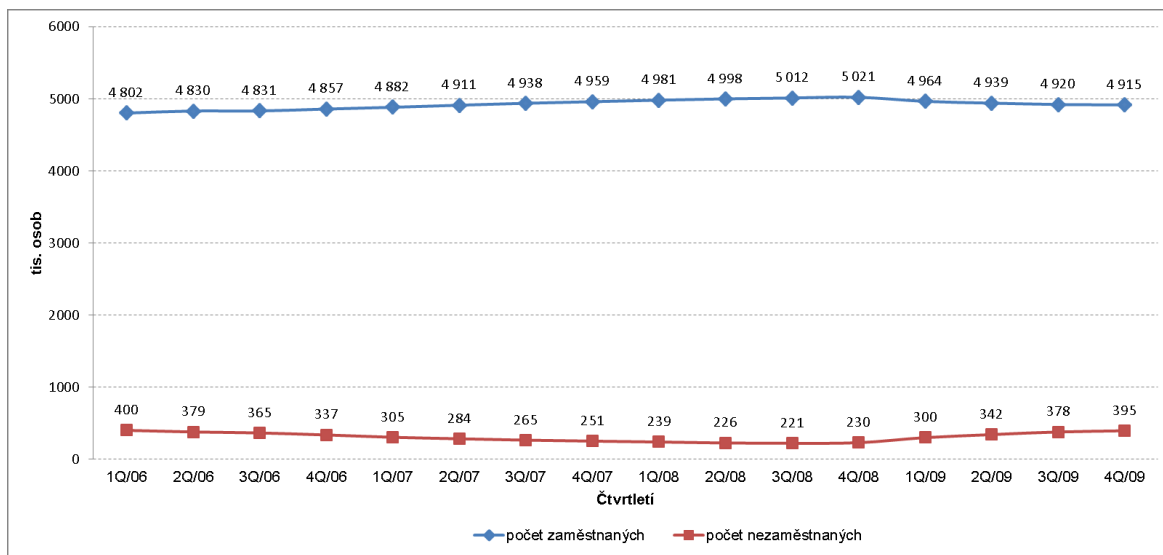
Obr. 20 znázorňuje souhrnný indikátor důvěry napříč všemi segmenty a subjekty. Vlivem negativních zpráv o ekonomickém vývoji USA a možných důsledcích finanční krize na českou ekonomiku začal souhrnný index důvěry ve třetím čtvrtletí roku 2008 klesat a důsledky, které negativně ovlivnily českou ekonomiku, se projevily na záporném vývoji tohoto ukazatele. Prostřednictvím této analýzy je možné prokázat propad domácí poptávky, který spočíval převážně v poklesu důvěry všech ekonomických subjektů.

Obrázek 20 – Souhrnný indikátor důvěry v letech 2006 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %, čtvrtletně

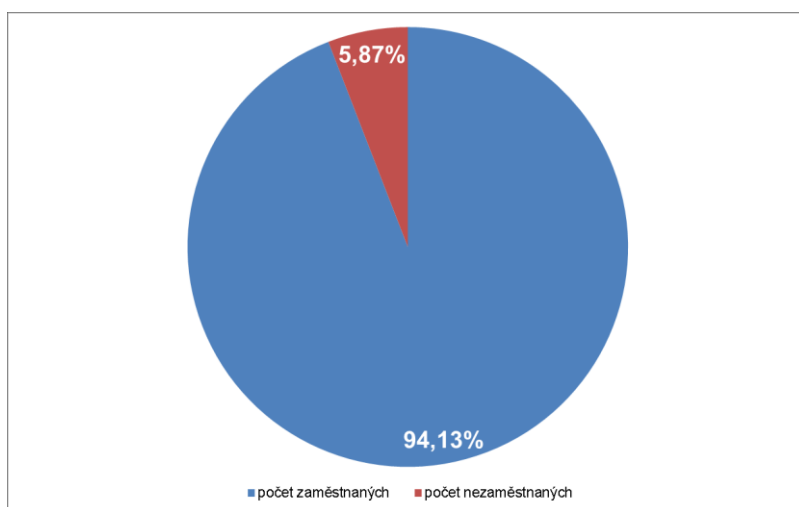
4.2.4 Negativní faktory krize a výše uvedené příčiny se dále projevíly:

V rostoucí nezaměstnanosti:

Obrázek 21 – Vývoj počtu zaměstnaných a nezaměstnaných osob v letech 2006 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data MPSV, v tis. osob, čtvrtletně

V roce 2009 došlo k nárůstu počtu nezaměstnaných osob (viz obr. 21), což ovlivnilo tempo růstu produktu vlivem klesající spotřeby a snižování míry úspor domácností. Předchozí expanzivní růst ekonomiky se podílel na pozitivním vývoji nezaměstnanosti, která od roku 2003 každoročně klesala. Od roku 2006 (5,8 %) k roku 2009 se míra nezaměstnanosti téměř zdvojnásobila (9,24 %). Mezinárodní komparace hladinu nezaměstnanosti ČR hodnotí pod průměrem EU.¹³⁷ Na obr. 22 je zachycen průměrný počet zaměstnaných a nezaměstnaných osob v letech 2006 – 2009.

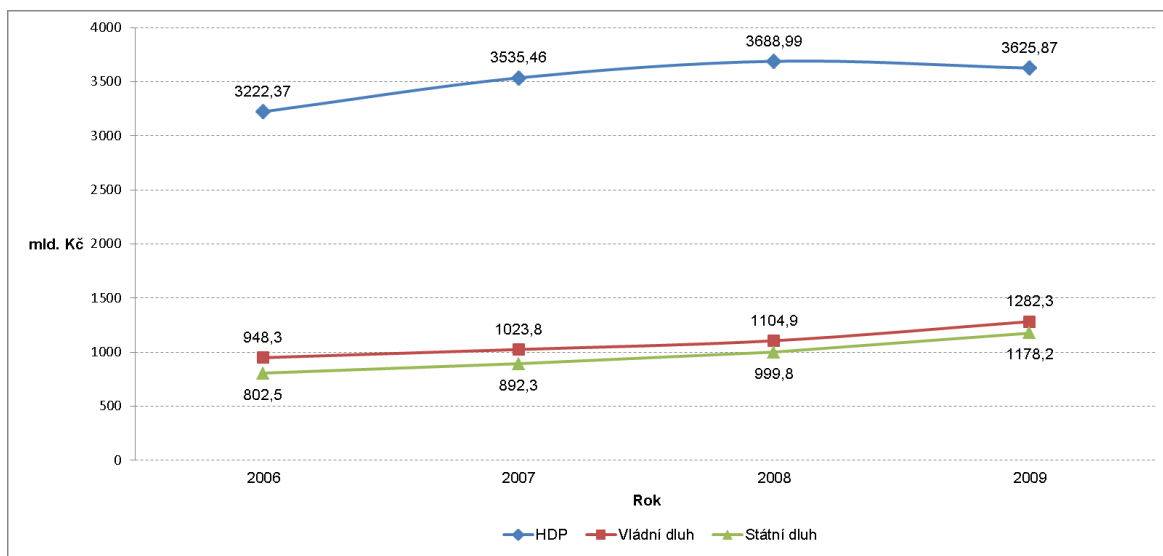
Obrázek 22 – Průměrný počet zaměstnaných a nezaměstnaných v letech 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data MPSV, v %, geometrický průměr

V silném nárůstu vládního deficitu

Ve srovnání s ostatními státy Evropské unie je dluh ČR relativně nízký, avšak prudce se zvyšující. Na obr. 23 je možné sledovat postupný růst vládní dluhu, který se od roku 2006 zvýšil o 334 mld. Kč. Největšího růstu dosáhl zejména v roce 2009. Podíl vládního dluhu na HDP činil kumulativně 30,85 %. Pro srovnání je důležité uvést, že průměr EU je 73,6 %, nejvyšších hodnot dosahuje dluh Itálie a Řecka (kolem 115 % k HDP).

¹³⁷ EUROSTAT

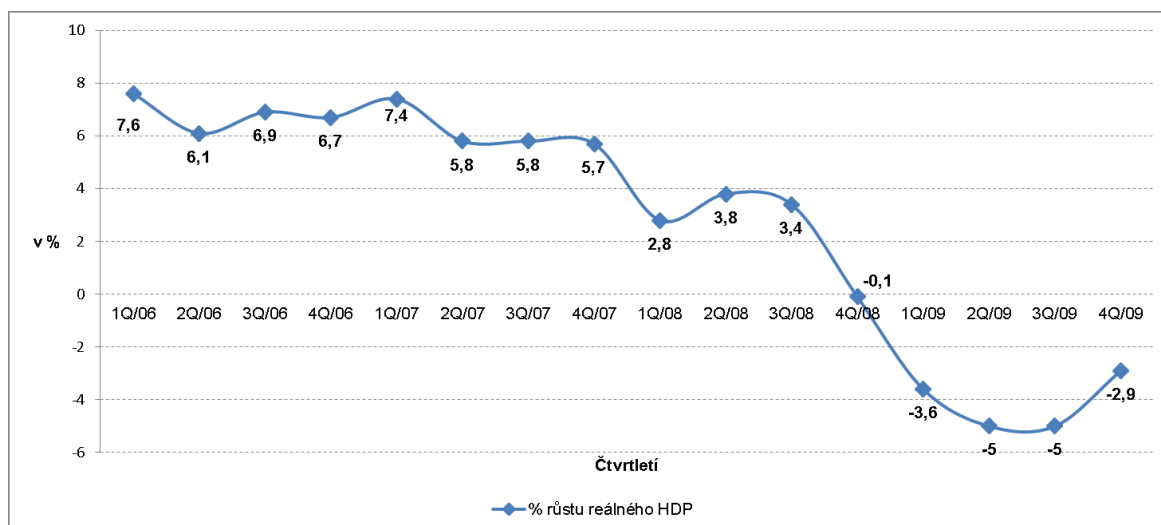
Obrázek 23 – Vládní a státní dluh v letech 2006 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, b.c., v mld. Kč

Tabulka 7 – Vládní a státní dluh v letech 2006 – 2009

Ukazatel	Jednotky	2006	2007	2008	2009
HDP	b.c., mld. Kč	3222,37	3535,46	3688,99	3625,87
Vládní dluh	b.c., mld. Kč	948,3	1023,8	1104,9	1282,3
Státní dluh	b.c., mld. Kč	802,5	892,3	999,8	1178,2
Podíl vl. dluhu na HDP	v %	29,4	29,0	30,0	35,4
Podíl st. dluhu na HDP	v %	24,9	25,2	27,1	32,5

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ

Všechny výše uvedené determinanty ovlivnily celkový vývoj domácího produktu:

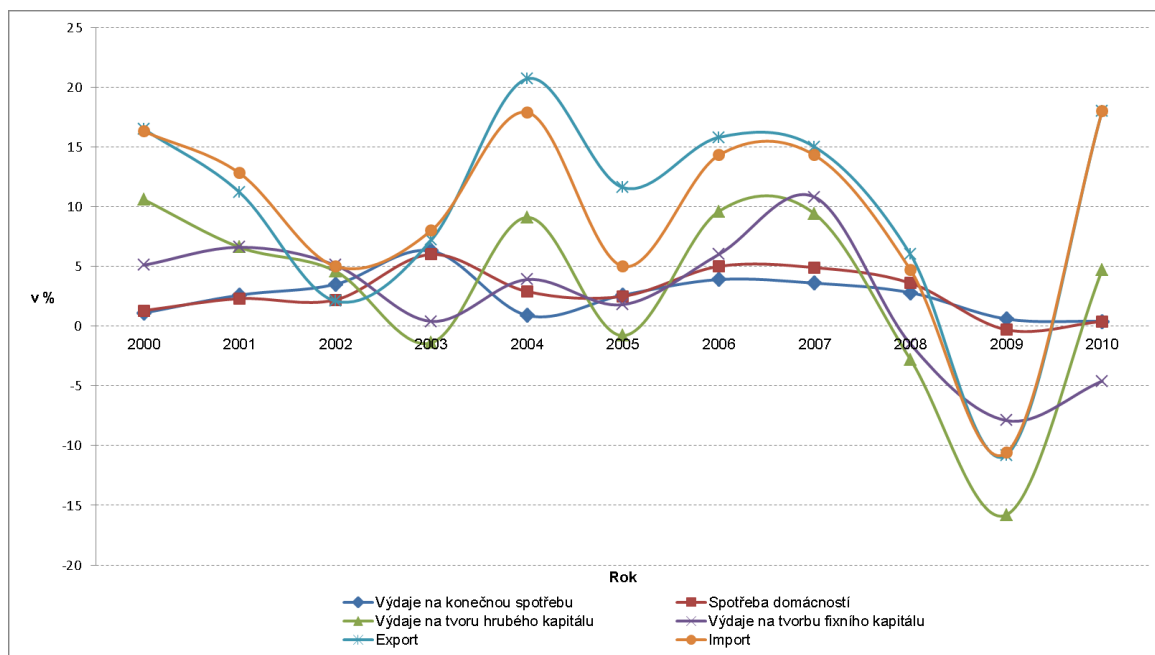
Obrázek 24 – Vývoj tempa růstu reálného produktu v letech 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %, čtvrtletně

Z obr. 24 je zřejmé, že v letech 2006 a 2007 dosahoval produkt svého maxima (v roce 2006 vzrostl o 6,8 % a v roce 2007 o 6,1 %) a rostl dvakrát rychleji než celkový průměr zemí Evropské unie.¹³⁸ Finanční krize se na vývoji produktu začala projevovat na přelomu roku 2007 a 2008 a přesunula českou ekonomiku do sestupné fáze hospodářského cyklu. Pokud se podrobněji zaměříme na křivku růstu reálného produktu, je vidět, že počáteční projevy krize byly relativně mělké, avšak vedly k postupnému poklesu produktu. Největší propad nastal v roce 2009 a je pokládán za nejdramatičtější oslabení české ekonomiky za celou její existenci od roku 1993.

V průběhu roku 2008 se výrazně snižovalo tempo ekonomického růstu a vývoj ve čtvrtém čtvrtletí roku 2008 a následujících obdobích měl zápornou tendenci. Došlo k prudkému poklesu průmyslové produkce, vývozu a investic. Z obr. 25 je zřejmý prudký pokles výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a exportu. Spotřeba domácností a výdaje na konečnou spotřebu poklesly, větší pokles vykázaly výdaje na konečnou spotřebu domácností.

¹³⁸ Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/1156-10>, cit. 2011-04-22

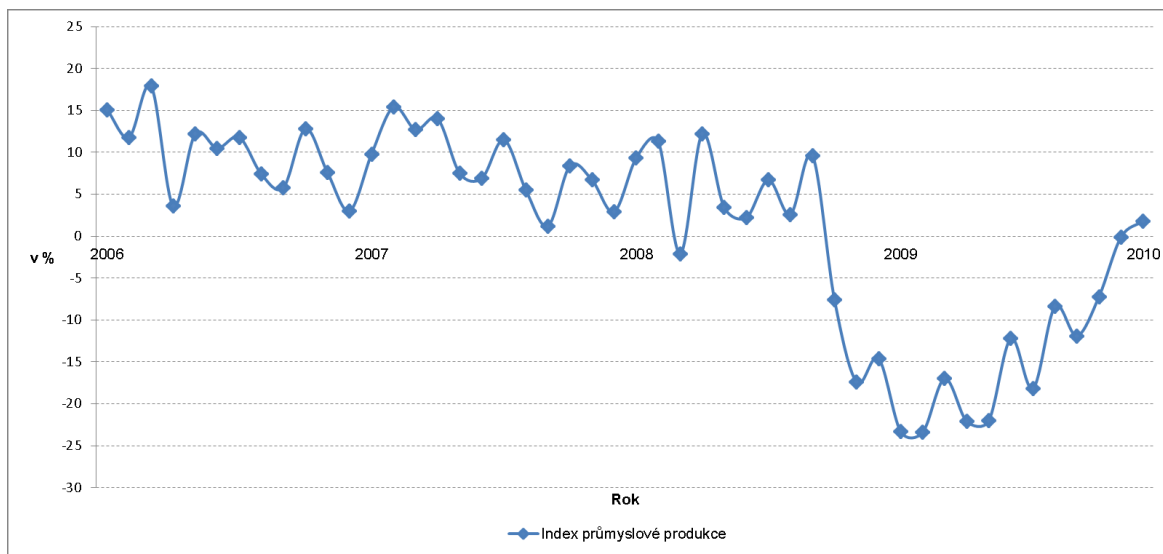

Obrázek 25 – Podíl výdajů na tvorbě produktu v letech 2000 – 2010

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %

Snížení tempa růstu produktu bylo způsobeno rostoucí nezaměstnaností a dále pak poklesem produktivity práce. Došlo k poklesu tvorby hrubého fixního kapitálu a ke snížení zásob. Konečná spotřeba byla ovlivněna značným poklesem spotřeby domácností, která byla částečně kompenzována vládní spotřebou. Poklesem zahraniční poptávky došlo ke snížení exportu, který byl navíc ovlivněn ještě hlubším propadem importu (klesající domácí poptávka), což vedlo ke zvýšení čistého vývozu na tvorbě HDP.

Vzhledem ke snížení stavu disponibilního důchodu došlo k úměrnému poklesu míry úspor domácností. Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu byly převážně financovány z vnějších zdrojů. Vývoj produktu také ovlivnil pokles v odvětví služeb, stavebnictví a obchodu, který byl kompenzován pozitivním příspěvkem průmyslové výroby v roce 2008. Následně v roce 2009 došlo k razantnímu propadu téměř o 4 % a index průmyslové produkce značně poklesl (viz obr. 26).

Obrázek 26 – Index průmyslové produkce v letech 2006 – 2010

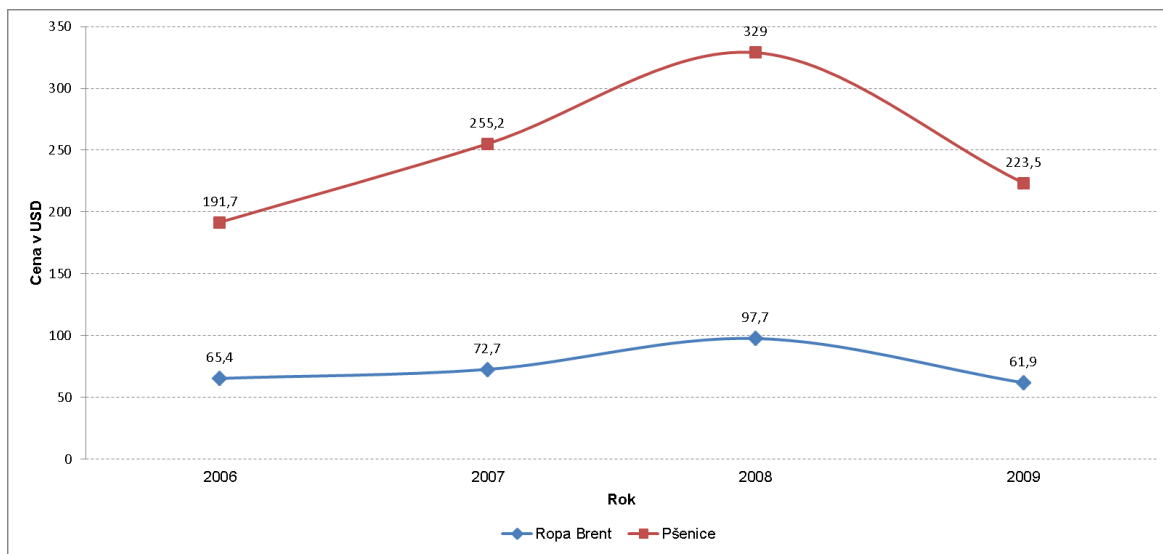
Zdroj: vlastní zpracování, data MPO, s.c., v %

Ke konci roku 2008 začala průmyslová produkce značně oslabovat a její vývoj se dostal do záporných hodnot (obr. 26). Snížil se celkový objem zakázek. Došlo ke snížení poptávky po motorových vozidlech, průmyslových strojích a kovodělných výrobcích. Vlivem poklesu poptávky po produkci došlo k značnému nárůstu nezaměstnanosti v průmyslu.

Od poloviny roku 2009 se začala situace zlepšovat a došlo k mírnému zvýšení tempa růstu, který signalizoval částečnou stabilizaci české ekonomiky.

Vývoj inflace

Z obr. 11 je patrné, že v roce 2007 došlo k růstu míry inflace (z 2,5 % na 7,37 %). Na konci roku 2008 inflace opět klesala a v roce 2009 dosáhla hodnot deflace a dostala se tak mimo inflační cíl ČNB (3 %). Na snížení míry inflace měly vliv změny v nepřímých daních a zpomalení růstu regulovaných cen. Inflaci ovlivnil propad cen ropy na přelomu roku 2008-2009 a drobný pokles cen potravin (obr. 27).

Obrázek 27 – Vývoj ceny ropy Brent (USD/barel) a pšenice (USD/tuna) 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data MFCR, ropa USD/barel, pšenice USD/tuna

Přijatelná se stala i vnější ekonomická rovnováha vyjádřená deficitem účtu platební bilance v důsledku rostoucího přebytku obchodní bilance a klesajícího odlivu prvotních důchodů v bilanci výnosů.

Jak již bylo zmíněno výše, česká ekonomika byla krizí zasažena nepřímo, jednalo se o exogenní šok ve formě poklesu zahraniční poptávky po zboží a službách. Tento šok pro exportně orientovanou ekonomiku znamenal značné odbytové potíže, které byly navíc umocněné opatrným přístupem komerčních bank v poskytování úvěrů jak firmám, tak domácnostem.

5. Návrhy hospodářko-politických opatření

Efektivní hospodářská politika státu by měla podněcovat pozitivní ekonomický vývoj a ochránit hospodářství od cyklických fluktuací, vedoucích k recesi a negativnímu poklesu tempa růstu reálného produktu. Teorie hospodářské politiky je chápána:

- z praktického pohledu jako přístup státu k ekonomice své země a jedná se vždy o záměrnou praktickou činnost státu (např. vláda sestavuje státní rozpočet a předkládá jej ke schválení parlamentu; vláda může navrhopvat změny v daňovém systému; centrální banka ovlivňuje monetární politiku atp.),
- z teoretického hlediska jako disciplína, zaměřená na analýzu probíhajících jevů a navrhující opatření pro jejich řešení.¹³⁹

Vláda musí mít připravena taková protikrizová opatření, která zmírní dopady krize na ekonomiku a podpoří všechny subjekty ekonomického prostoru k dalšímu rozvoji. Autor práce nyní sestaví základní návrh protikrizových opatření.

Autorem práce navrhovaná protikrizová opatření:

- **proexportní opatření** (např. posílení rozvoje exportu a zvýšení konkurenceschopnosti v zahraničním obchodu),
- **změny v systému daní** (např. snížení nebo odložení platby záloh na daň; vláda by měla provést analýzu daňového zatížení jednotlivých subjektů a zvážít úlevy na daních pro podnikatele a živnostníky),
- **změny v systému sociálního pojištění** (např. snížení základu pro výpočet sociálního pojištění; vláda by měla provést analýzu jednotlivých příjmových skupin a určit únosnou míru odvodů),
- **podpora zaměstnanosti,**
- **legislativní úpravy zákoníku práce** (např. provedení revize stávající legislativy, která by měla kupř. zvýšit mobilitu pracovních sil),
- **podpora tvorby domácího produktu efektivní fiskální expanzí** (např. podpora zvyšování kvalifikace obyvatel, investice do environmentálních opatření snižujících

¹³⁹ KLIKOVÁ, CH.; KOTLÁN, I., Hospodářská politika, s. 11

ekologickou zátěž (zateplování, ekologické vytápění); vláda by měla provést revizi nákladů a zvýšit efektivitu nakládání s veřejnými prostředky),

- **důsledná monetární politika centrální banky** (centrální banka by měla sledovat zejména aktuální vývoj inflace a kurzu, který by měla na základě svých intervencí držet v přípustných a stanovených koridorech; centrální banka by měla zamezit zejména razantnímu snížení nebo zvýšení míry inflace a vývoj kurzu by měla držet na stabilní úrovni, aby zamezila spekulativním obchodům, které by mohly ohrozit stabilitu hospodářství).

Řešení a utlumení následků krize by se našlo zcela jistě více. Jak uvádí Lungová: „*Vláda OSD ustavila počátkem roku 2009 z deseti uznávaných osobností z českého akademického a ekonomického prostřední Národní ekonomickou radu vlády (NERV). Důvodem bylo kvalifikované posouzení a hledání nejúčinnějšího, nepopulistického a nejméně nákladného řešení dopadů hospodářské krize. Vláda pak společně s ní připravila další protikrizová opatření.*“¹⁴⁰

NERV za své působnosti sestavil komplexní **Národní protikrizový plán**, který se skládal z řady mikroekonomických a makroekonomických doporučení. Vláda na podzim roku 2008 vzhledem k negativnímu vývoji celosvětové ekonomiky a přímé hrozbě finanční (hospodářské) krize, která vedla k hlubší recesi ekonomiky, přijala opatření na podporu hospodářského růstu.

Jednalo se o tato opatření:

- 1) **Snížení sazby pojistného na nemocenské pojištění a státní politiku zaměstnanosti.** Snížení spočívalo ve zrušení sazby pojistného na nemocenské pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.
- 2) **Snížení sazby daně z příjmu právnických osob.** Snížení daně o 1 % vedlo pro podniky k úspoře odvodů o cca 6 mld. Kč a podpořilo investice, zvýšení mezd a utlumilo dopady krize.

¹⁴⁰ KRAFT, J. a kol., Hospodářská krize: Vybrané makroekonomické a mikroekonomické souvislosti s projekcí na úrovni regionu, s. 124

- 3) **Zvýšení garancí úvěrů malým a středním podnikům.** Došlo k posílení záručního fondu ČMRZB o 1,1 mld. Kč.
- 4) **Podpora podnikatelů v zemědělství.** Ve fondu PGRLF došlo k posílení rozpočtu o 2,3 mld. Kč, díky němuž se zvýšila dostupnost úvěrů pro malé a střední podnikatele v zemědělství.
- 5) **Vázání provozních výdajů jednotlivých kapitol.** Došlo k vytvoření rezervy ve výši 6,5 mld. Kč, která byla použita na úhradu nečekaných prioritních potřeb.
- 6) **Posílení Programu rozvoje venkova.** Došlo k navýšení o 272 mil. Kč pro zajištění trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí, snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření a zvýšení konkurenceschopnosti českých výrobců v základních potravinářských komoditách.
- 7) **Investice do vědy a výzkumu nad rámec schváleného státního rozpočtu.** Vláda podpořila vyrovnání kurzové ztráty z tranší při stavbě kampusu Masarykovy univerzity v Brně ve výši cca 300 mil. Kč.
- 8) **Navýšení investic do infrastruktury.** Došlo k navýšení fondu SDFI o 83,1 mld. Kč.
- 9) **Navýšení platů zaměstnanců státního sektoru.** Pozměňovací návrh na rok 2009 podpořil růst platů zaměstnanců státního sektoru o 2,7 mld. Kč.
- 10) **Sociální smír a bezpečnost.** Komplexní opatření vycházela zejména ze snahy pomoci cizincům. Projekt dobrovolných návratů cizincům garantoval úhradu nákladů spojených s návratem do země původu¹⁴¹. Dále vláda podpořila pozastavení vydávání víz s cílem nezvyšovat počet cizinců, kteří se mohou dostat do problémů v důsledku ztráty pracovního uplatnění.
- 11) **Navýšení výdajů na přímé platby - kofinancování.** Došlo k navýšení státního rozpočtu ve výši 1 mld. Kč.
- 12) **Podpora exportu.** Díky exportnímu zaměření české ekonomiky došlo k vytvoření proexportní politiky státu. Došlo k navýšení základního kapitálu České exportní banky (ČEB) o 2 mld. Kč. Dále byly vytvořeny nové produkty ČEB, které podpořily český export např. v Ruské federaci, Číně, Vietnamu (dle analýzy se mělo jednat o země, které budou méně postižené krizí než státy EU).

¹⁴¹ jednalo se o 500 EUR pro dospělé a 250 EUR pro děti, určených na zajištění nezbytných nákladů bezprostředně po příjezdu do země návratu

13) Změna zákona o pojišťování a financování vývozu se státní podporou.

Klíčovou změnou byla možnost úvěrování vývozu prostřednictvím komerčních bank (mechanismus vyrovnávání úrokových sazeb). Dále byla zajištěna přímá podpora vývozu, podporující zvýšení potenciálu růstu českých vývozů.

14) Fiskální impulsy podpory výzkumu a vývoje. Vláda přijala za prioritu výdaje na podporu výzkumu a vývoje ze státního rozpočtu s možností financování těchto výdajů prostřednictvím dotací z fondů Evropské unie. Výdaje byly na základě doporučení Evropské komise jako jeden z nástrojů k řešení ekonomické krize téměř zdvojnásobeny.

15) Snížení záloh na daně z příjmů. Česká daňová správa liberalizovala povinnosti platby záloh na přímých daních a na základě žádostí umožňovala dlouhodobé splátky daňových závazků. Toto opatření však vedlo ke snížení průběžného inkasa státního rozpočtu v řádech stovek miliónů Kč.¹⁴²

Při revizi návrhů Národní ekonomická rada vlády přišla s dalšími opatřeními, která částečně navazovala na již schválená a realizovaná opatření. Většina návrhů musí ještě projít standardním legislativním procesem, nicméně některé z nich jsou přímo v kompetenci vlády. Jedná se o tyto návrhy:

- 1) Novela insolvenčního zákona.
- 2) Legislativní opatření příjmové strany veřejných rozpočtů:
 - a. Slevy pro zaměstnavatele na pojistném na sociální zabezpečení a na příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.
 - b. Zrušení povinnosti platit zálohy na daň z příjmů pro subjekty zaměstnávající maximálně 5 zaměstnanců.
 - c. Zrychlení odpisů v 1. a 2. odpisové skupině.
 - d. Rozšíření uplatnění odpočtu daně z přidané hodnoty u osobních automobilů.
 - e. Rychlejší vratky DPH.
- 3) Exekutivní opatření výdajové strany veřejných rozpočtů:
 - a. Garance a podpora úvěrů malých a středních podniků.

¹⁴² Zdroj: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/predstavujeme/narodni-protikrizovy-plan.pdf>, cit. 2011-03-20

- b. Energetické úspory a obnovitelné zdroje energie na výrobu tepla v obytných a veřejných budovách.
- c. Posílení dotačního programu PANEL.
- d. Zvýšení výdajů na zajištění dopravní obslužnosti.
- e. Podpora vzdělávání a školení zaměstnanců.¹⁴³

Mezi dlouhodobá opatření vlády patří zejména **urychlení čerpání prostředků ze strukturálních fondů**. Vláda chce zajistit zvýšení likvidity na trhu a urychlit (zejména zjednodušit) proces čerpání z rozpočtů EU tak, aby byla zajištěna maximální dostupnost finančních prostředků malým a středním podnikatelům s cílem udržení naplánovaných projektových záměrů. Dlouhodobějším posláním je rovněž **snižování administrativních nákladů** nejen na straně vlády, ale rovněž na straně ekonomických subjektů. Toto snížení přispěje ke zvýšení konkurenceschopnosti českého prostředí. Odhad úspor je predikován na cca 15 mld. Kč ročně. Zvýšení efektivity souvisí především s centralizací jednotlivých rejstříků a elektronizací veřejné správy¹⁴⁴ (e-Governmentem). Prostřednictvím institucionálních reforem by mělo dojít dále např. k vytvoření jednotného inkasního místa, které v sobě integruje výběr i správu veřejných příjmů (daní, cel, odvodů).

Další prioritou vlády jsou dále:

- jednání na úrovni EU za účelem **přeřazení některých položek¹⁴⁵ do nižší sazby daně z přidané hodnoty**,
- **komplexní reforma systému vzdělávání a školské soustavy** (změna metod a principů vzdělávání, inovace ve vzdělávacích programech atp.),
- **dokončení reformy důchodového systému** s cílem generování dostatečných úspor na základě vyšší účasti a osobní zodpovědnosti jednotlivců,
- **zpružnění fungování trhu práce.**¹⁴⁶

¹⁴³ Zdroj: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/predstavujeme/narodni-protikrizovy-plan.pdf>, cit. 2011-03-20

¹⁴⁴ datové schránky, Czech POINT atp.

¹⁴⁵ zejména služeb s vysokou přidanou hodnotou práce a služeb environmentálního charakteru

¹⁴⁶ Zdroj: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/predstavujeme/narodni-protikrizovy-plan.pdf>, cit. 2011-03-20

6. Verifikace hypotéz a formulace závěrů

Na závěr této práce je provedena verifikace hlavních hypotéz, které byly stanoveny v úvodu, a dále jsou formulovány závěry, které vyplývají z provedené analýzy hospodářského cyklu a hlavních příčin finanční (hospodářské) krize.

6.1 Verifikace hypotézy č. 1

„Recese mají negativní vliv na zaměstnanost, která klesá, avšak polovičním tempem než produkt. Vlivem poklesu zaměstnanosti klesá i produktivita práce.“

Ověření hypotézy je rozděleno do dvou částí:

- a) **Recese mají negativní vliv na zaměstnanost, která klesá, avšak menším tempem než produkt.**
- b) **Vlivem poklesu zaměstnanosti klesá i produktivita práce.**

Pro ověření první části hypotézy je použit **Okunův zákon**, který vyjadřuje vztah mezi poklesem produktu (skutečného oproti potenciálnímu) a nezaměstnaností. Je tedy ověřována funkční závislost mezi vývojem reálného produktu a nezaměstnaností.

Jak uvádí Hladík: „Americký ekonom A. Okun vypořoval souvislost mezi mezerou produktu a mírou nezaměstnanosti. Každá dvě procenta poklesu skutečného produktu oproti potenciálnímu zároveň znamená zvýšení míry nezaměstnanosti o 1 %“. ¹⁴⁷ Samuelson a Nordaus ilustrují Okunův zákon na příkladu: „... Rovná-li se například výchozí produkt 100 % svého potenciálu a klesne-li na 98 %, zvýší se míra nezaměstnanosti ze 6 na 7 %“. ¹⁴⁸

¹⁴⁷ HLADÍK, R., *Ekonomie*, s. 182

¹⁴⁸ SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, s. 204

Obecně je možné Okunův zákon matematicky formulovat takto:¹⁴⁹

$$\frac{Y^* - Y}{Y^*} = c(u^* - u) \quad (6)$$

kde:

- Y^* je potenciální produkt
- Y je skutečný produkt
- u je skutečná míra nezaměstnanosti
- u^* je přirozená míra nezaměstnanosti
- c je koeficient lineární závislosti¹⁵⁰

Výše uvedený matematický vztah je v praxi hůře verifikovatelný, za problematické je pokládáno zejména vyjádření přesné hodnoty potenciálního produktu a přirozené míry nezaměstnanosti. Z tohoto důvodu je matematický vztah Okunova zákona upraven a zjednodušen do podoby srovnání změny produktu se změnami míry nezaměstnanosti:

$$\frac{\Delta Y}{Y} = k - c\Delta u \quad (7)$$

kde:

- Y je produkt
- Y je skutečný produkt
- ΔY je změna produktu
- Δu je změna míry nezaměstnanosti
- k, c jsou koeficienty závislosti

¹⁴⁹ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 193

¹⁵⁰ Koeficient závislosti se obecně uvádí v rozmezí 2-3, tzn. na každé procento růstu míry nezaměstnanosti nad přirozenou úroveň připadá pokles produktu o 2-3 %.

Okunův zákon v praxi vychází z úvahy:

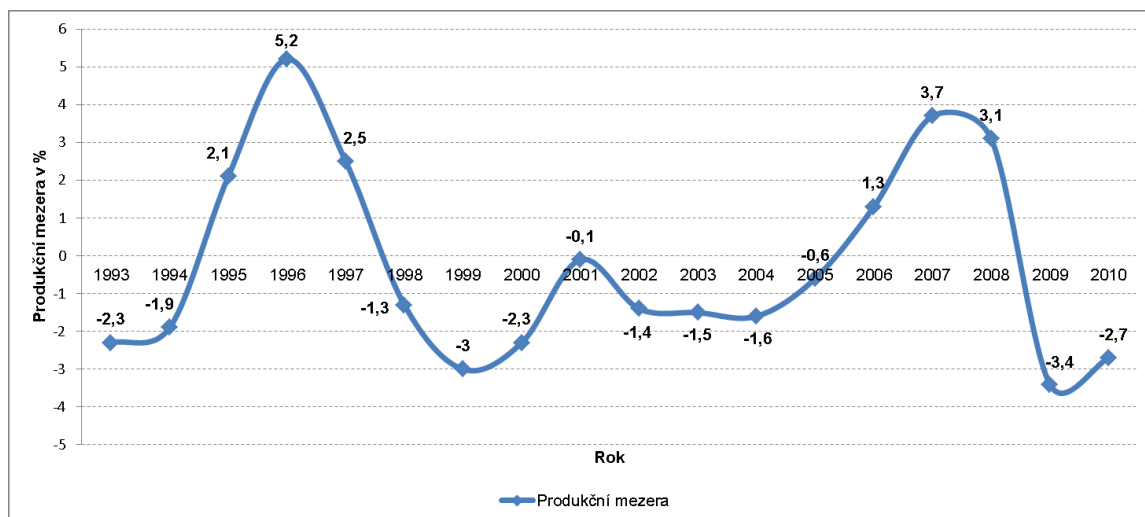
- je-li skutečná míra nezaměstnanosti na přirozené míře, pak $Y = Y^*$, resp. $Y/Y^* = 1$,
- je-li skutečná nezaměstnanost vyšší ($u > u^*$), ekonomika nevyužívá potenciálu (slučitelné se stabilní cenovou hladinou) a Y klesá pod Y^* , resp. $Y/Y^* < 1$,
- je-li $u < u^*$, pak $Y/Y^* > 1$.¹⁵¹

Výkyvy Y/Y^* tedy souvisí s rozdílem ($u^* - u$), a to konkrétně:

$$\frac{Y}{Y^*} = 1 + 0,02(u^* - u) \quad (8)$$

Koeficient 0,02 konkretizuje Okunův zákon, podle kterého růst u nad u^* o 1 procentní bod je spojen s poklesem Y pod Y^* o 2 % a opačně.

Pro verifikaci tvrzení Okunova zákona jsou použita data z analýzy produkční mezery (viz obr. 28), tedy rozdílu mezi vývojem reálného a potenciálního produktu. Nabývá-li produkční mezera kladných hodnot, dochází v ekonomice k přehřívání. Jsou-li hodnoty produkční mezery záporné, ekonomika pracuje pod úrovní svých možností.

Obrázek 28 – Produkční mezera v letech 1993 – 2010

Zdroj: vlastní zpracování, data MFČR, s.c., v %

¹⁵¹ HELÍSEK, M., Makroekonomie, s. 193 - 194

Z obr. 28 je možné rovněž ověřit, že fáze expanze a jejich vrcholy (rok 1996, rok 2007) se vyznačovaly přehřátou ekonomikou a vedly k ekonomickému ochlazení (recesi).

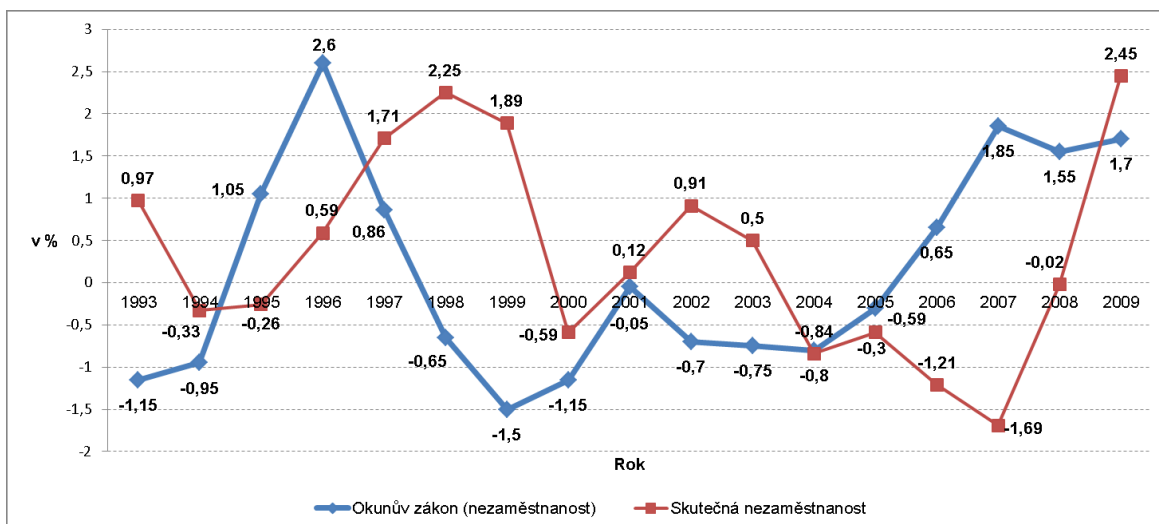
Pro výpočet hodnot Okunova zákona je dále použito matematického vztahu s hodnotami potenciálního produktu (vzorec 6). Jednotlivé výpočty jsou zaneseny přímo do tabulky č. 8, kde je dále vypočítána odchylka skutečného vývoje nezaměstnanosti od tvrzení, vyplývajícího z Okunova zákona.

Tabulka 8 – Výpočet platnosti Okunova zákona v letech 1993 – 2010

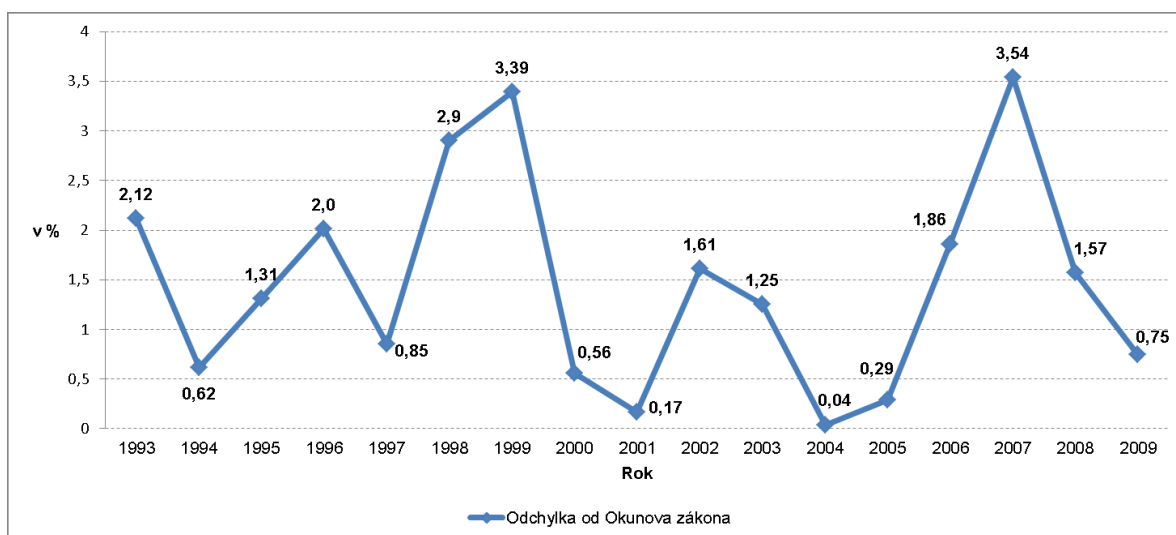
Ukazatel	Jednotky	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Produkční mezera PM (Y-Y*)	v %	-2,3	-1,9	2,1	5,2	2,5	-1,3	-3,0	-2,3	-0,1
Okunův zákon nezam. (PM/2)	Δ v %	-1,15	-0,95	1,05	2,6	0,86	-0,65	-1,5	-1,15	-0,05
Skutečná nezaměst. (přírůstek $r-r_{t-1}$)	Δ v %	0,97	-0,33	-0,26	0,59	1,71	2,25	1,89	-0,59	0,12
Odchylka od Okuna	v %	2,12	0,62	1,31	2,01	0,85	2,9	3,39	0,56	0,17
Ukazatel	Jednotky	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Produkční mezera PM (Y-Y*)	v %	-1,4	-1,5	-1,6	-0,6	1,3	3,7	3,1	3,4	-2,7
Okunův zákon nezam. (PM/2)	Δ v %	-0,70	-0,75	-0,80	-0,30	0,65	1,85	1,55	1,70	-1,35
Skutečná nezaměst. (přírůstek $r-r_{t-1}$)	Δ v %	0,91	0,50	-0,84	-0,59	-1,21	-1,69	-0,02	2,45	---
Odchylka od Okuna	v %	1,61	1,25	0,04	0,29	1,86	3,54	1,57	0,75	---

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, MFČR, vlastní propočty, s.c., v %

Pro přehlednější srovnání výsledků tvrzení Okunova zákona a skutečné míry nezaměstnanosti jsou jednotlivé hodnoty zaneseny do obr. 29, kde je možné graficky zhodnotit jednotlivé vývojové křivky. Dále v obr. 30 je možné ověřit skutečnou odchylku od Okunova zákona.

Obrázek 29 – Verifikace tvrzení Okunova zákona v letech 1993 - 2009
Zdroj: vlastní zpracování, data vlastní propočty, s.c., v %

Obrázek 30 – Odchylka od Okunova zákona v letech 1993 – 2009
Zdroj: vlastní zpracování, vlastní propočty a analýza, s.c., v %

Formulace závěru z verifikace první části hypotézy č. 1:

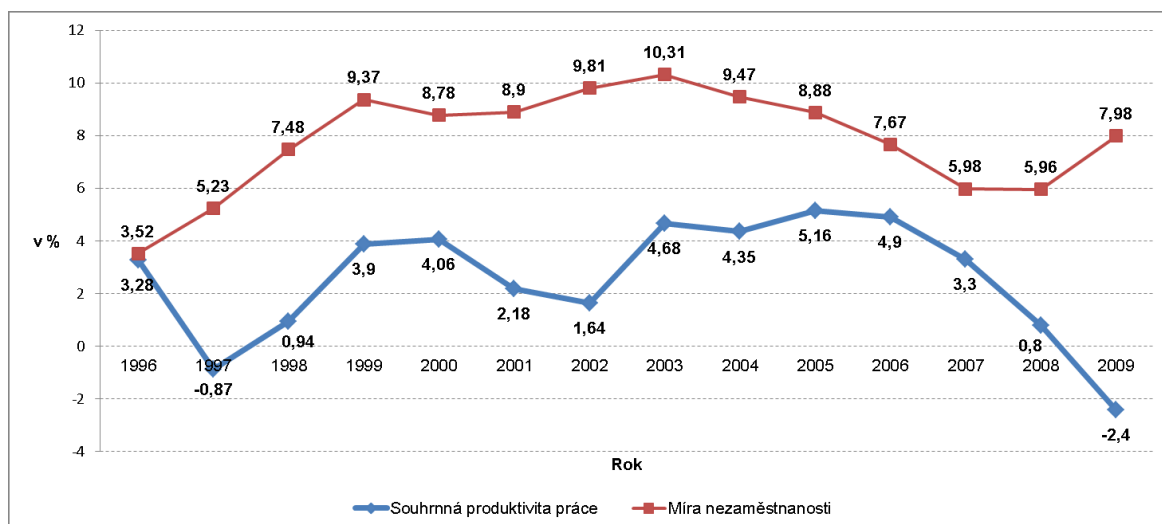
Z tabulky č. 8 a obrázku č. 30 vyplývá, že platnost Okunova zákona pro českou ekonomiku se projevila pouze okrajově, a to ve dvou statistických šetřeních: V roce 2001 a dále pak v roce 2004, přičemž v roce 2004 byla prokázána nejvyšší míra platnosti. Obecně řečeno, Okunův zákon je možné potvrdit zejména ve fázi ekonomického růstu (expanze), kdy jsou jeho odchylky od reálného vývoje menší. Pokud se ekonomika nachází na křivce hospodářského cyklu na bodu vrcholu, následný pokles výkonnosti ekonomiky působí na

nezaměstnanost větší měrou, než teoreticky formuluje Okun. Nutno podotknout, že odchylky od zákona se pohybovaly kumulovaně okolo 1,41 % s maximem 3,54 %, což určitou platnost na druhou stranu zcela nevyvrací.

Hypotéza, že nezaměstnanost klesá menším tempem než produkt, se neprokázala.

V další části této subkapitoly je ověřována druhá část hypotézy: „*Vlivem poklesu zaměstnanosti klesá i produktivita práce.*“

Pro ověření platnosti hypotézy jsou použita data ČSÚ o souhrnné produktivitě práce a míře nezaměstnanosti (viz obr. č. 31).

Obrázek 31 – Verifikace závislosti míry nezaměstnanosti a souhrnné produktivity práce
Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v %

Z obr. č. 31 je možné pozorovat, že zvýšení nezaměstnanosti v letech 1996 – 1999 nemělo na vývoj produktivity práce, vyjma prvního počátečního období recese v roce 1996, vliv. Souhrnná produktivita práce rostla i přes rostoucí nezaměstnanost, a to téměř stejným tempem jako nezaměstnanost. Růst produktivity práce byl dle autora práce způsoben převážně aktivací nových technologických investic, které odstranily slabé články ekonomiky a zvyšováním kvality výroby a poskytovaných služeb a přechodem na moderní technologie logicky rostla i produktivita práce.

Od roku 2000 do roku 2002 se produktivita práce zpomalila díky konjunkturálnímu výkyvu, který však nevedl k zápornému vývoji reálného produktu. V tomto období rostla i nezaměstnanost, což by znamenalo potvrzení hypotézy, že s rostoucí nezaměstnaností klesá i produktivita práce. Tento pokles je možné vysvětlit částečným omezením produkce, zápornou produkční mezerou (viz obr. 28), tedy ekonomika pracovala pod svým potenciálem a nebyly plně využity všechny výrobní faktory, včetně lidského kapitálu.

Od roku 2002 do roku 2003 vzrostla nezaměstnanost o cca 5,1 % a produktivita práce se nesnížila, naopak exponenciálně vzrostla o cca 285 %. Hypotéza o klesající produktivitě za předpokladu rostoucí nezaměstnanosti **nemůže být v tomto časovém úseku rozhodně potvrzena.**

Rok 2003 - 2006 je spojen s klesající nezaměstnaností¹⁵² a s rostoucí produktivitou práce. Od roku 2006, v období maximální expanze ekonomiky, do roku 2008 došlo ke snížení nezaměstnanosti, ale rovněž ke snížení produktivity práce. Dle názoru autora práce se na snížení produktivity podílel dramatický nárůst nominálních mezd, který vychází z nedostatku kvalifikovaných pracovních sil na trhu práce. Za vyšší mzdové sazby musejí být tak najímány méně kvalifikované pracovní síly, které se podílejí na snížení produktivity práce.

V roce 2009 došlo k hlubokému propadu ekonomické aktivity, reálný produkt se ocitl v absolutním záporném tempu růstu za dobu existence ČR. Byl determinován nárůstem nezaměstnanosti o 33,9 % a snížením souhrnné produktivity práce o 300 %, kdy produktivita práce navíc nabývala záporných hodnot. Hypotéza je pro toto období pravdivá.

¹⁵² na snížení nezaměstnanosti se také podílela nová metodika ČSÚ pro výpočet registrované nezaměstnanosti, která částečně výsledné hodnoty mírně snížila

Formulace závěru z verifikace druhé části hypotézy č. 1:

Z výše uvedené analýzy vyplývá, že určité souvislosti mezi rostoucí nezaměstnaností a klesající souhrnnou produktivitou práce je možné sledovat. Autor práce ale zastává názor, že na vývoj produktivity práce převážně působí jiné faktory, než změny nezaměstnanosti. Jedná se zejména např. o:

- **vývoj nového technologického prostředí a inovací**, díky čemuž je možné zvyšovat efektivitu výroby a snižovat náklady,
- **ekonomický vývoj hospodářského cyklu**, kdy v případě expanze a přehřáté ekonomiky není možné zaměstnat za přijatelných mzdových podmínek odpovídající kvalifikovanou pracovní sílu a v případě recese naopak dochází k útlumu produkce, snižování pracovních úvazků, které se promítnou ve snížené produktivitě práce,
- **velké množství dalších exogenních a endogenních faktorů**, které mají přímý i nepřímý vliv na vývoj nezaměstnanosti a produktivity.

Hypotézu není možné zcela vyvrátit, na základě provedené analýzy je ale zřejmé, že v některých případech působí zcela opačně.

6.2 Verifikace hypotézy č. 2

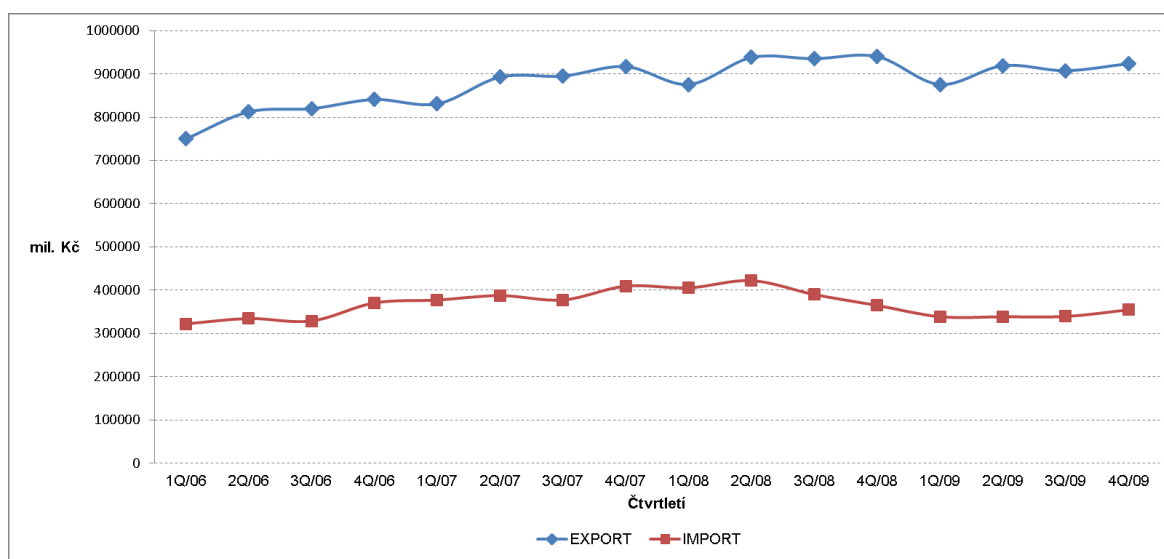
„Celosvětová hospodářská krize měla významný vliv na českou ekonomiku, byla způsobena poptávkovým šokem a v České republice se projevila díky její vysoké otevřenosti a bezprostřednímu napojení na zahraniční trhy. Vládou přijatá hospodářská opatření byla dostatečná a zmírnila dopady krize na českou ekonomiku.“

Ověření hypotézy je rozděleno opět do dvou částí:

- a) **Celosvětová hospodářská krize měla významný vliv na českou ekonomiku, byla způsobena poptávkovým šokem a v České republice se projevila díky její vysoké otevřenosti a bezprostřednímu napojení na zahraniční trhy.**
- b) **Vládou přijatá hospodářská opatření byla dostatečná a zmírnila dopady krize na českou ekonomiku.**

Pro ověření platnosti první části analýzy autor práce vychází z rozsáhlé analýzy, provedené ve čtvrté kapitole této práce. Z výše uvedené analýzy je možné odvodit velkou závislost české ekonomiky na zahraničních trzích.

Vývoj exportu, resp. jeho růst nebo pokles silně ovlivňuje výkonnost českého hospodářství. To je způsobeno zejména vysokým podílem českého exportu na tvorbě celkového produktu, který byl v období let 2006 – 2009 kumulativně 41,68 %¹⁵³ (viz tabulka č. 6). Závislost exportu na HDP je možné sledovat na obr. 32, který znázorňuje jeho souhrnnou závislost ve čtvrtletním vývoji.

Obrázek 32 – Podíl exportu na HDP v letech 2006 – 2009

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, s.c., v mil. Kč, čtvrtletně

Formulace závěru z verifikace první části hypotézy č. 2:

Finanční (hospodářská) krize způsobila exogenní poptávkový šok. Díky vysokému podílu exportu na HDP, hlubokému propadu zahraniční poptávky, poklesu důvěry zahraničních investorů a domácností došlo k propadu české ekonomiky.

Hypotézu o hlavní příčině recese, externím poptávkovém šoku, je možné jednoznačně potvrdit.

¹⁵³ geometrický průměr

Verifikace druhé části hypotézy:

Metod pro ověření úspěšnosti hospodářské politiky existuje několik. Autor práce vybral grafickou metodu založenou na principu rovnostranného čtyřúhelníku a označovanou v ekonomické teorii jako **magický čtyřúhelník**¹⁵⁴. Jednotlivé vrcholy tohoto obrazce tvoří sledované ukazatele, mezi které autor práce zařadil:

- tempo růstu reálného produktu,
- míru nezaměstnanosti,
- míru inflace,
- podíl salda běžného účtu platební bilance na produktu.

Míra maximální úspěšnosti hospodářské politiky je hodnocena způsobem, který srovnává grafické přiblížení skutečného ekonomického vývoje k optimálnímu čtyřúhelníku, jehož hodnoty vrcholů vycházejí z metodiky OECD a jedná se o doporučení pro:

- tempo růstu reálného produktu, které by mělo být 3 %,
- míru nezaměstnanosti, která by měla nabývat hodnot 5 %,
- míru inflace, dosahující hladiny 2 %,
- 0 % podílu salda běžného účtu platební bilance na produktu.

Komparaci skutečného a optimálního čtyřúhelníku je možné sledovat celkovou úspěšnost hospodářské politiky. Deformace čtyřúhelníku vyjadřují nedokonalou hospodářskou politiku. Čím více se skutečný čtyřúhelník blíží doporučení OECD, tím větší je úspěšnost hospodářské politiky.

Jelikož se opatření, která vláda na doporučení Národní ekonomické rady vlády přijala, promítnou v delším časovém horizontu, byl do srovnání úspěšnosti hospodářské politiky zahrnut i rok 2010, ve kterém se již promítly některé podstatné změny. V tabulce 9 jsou shrnuta základní data, která jsou použita pro sestavení magického čtyřúhelníku.

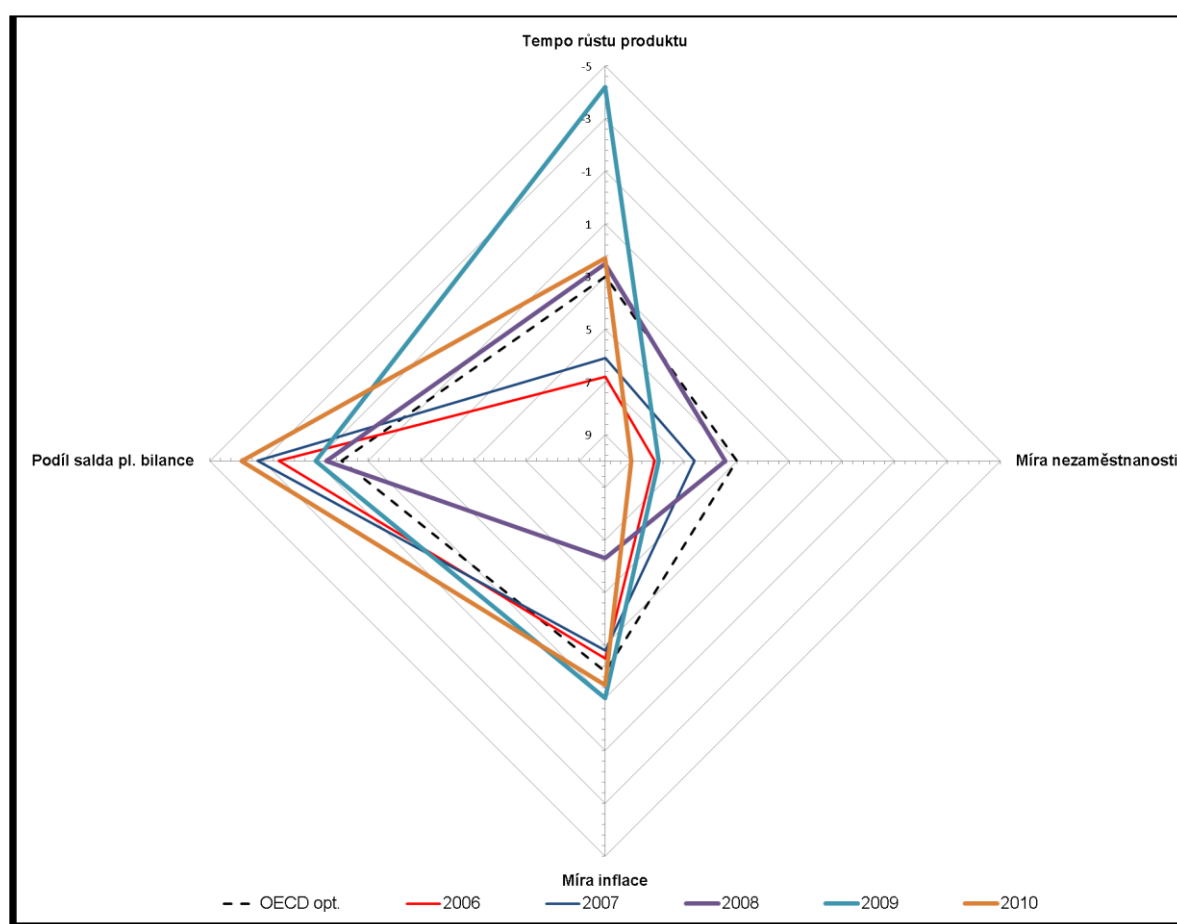
¹⁵⁴ magický čtyřúhelník zkonstruoval pro potřeby OECD ekonom Nicholas Kaldor

Tabulka 9 – Vývoj makroekonomických ukazatelů v letech 2006 – 2010

Ukazatel	Jednotky	2006	2007	2008	2009	2010
Tempo růstu HDP	v %	6,8	6,1	2,5	-4,2	2,3
Míra nezaměstnanosti	v %	8,13	6,62	5,45	7,98	9,01
Míra inflace	v %	2,5	2,8	6,3	1,0	1,5
Podíl salda PB na HDP	v %	-2,4	-3,2	-0,6	-1,0	-3,8

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, MFČR, s.c.

Z obr. 33 je patrný rozdílný vývoj jednotlivých makroekonomických ukazatelů, které se vychylují od doporučených hodnot OECD.

Obrázek 33 – Magický čtyřúhelník - verifikace opatření hospodářské politiky 2006 – 2010

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ, MFČR, s.c., v %

V roce 2006, kdy ekonomika produkovala nad potenciálem, se dle optima (mírně pod optimem) vyvíjela pouze inflace. Tempo růstu produktu je příliš vysoké a velmi odchýlené od doporučených hodnot. Míra nezaměstnanosti a platební bilance vykazují rovněž značné odchylky.

V roce 2007 se situace částečně zlepšila, tempo růstu produktu a míra nezaměstnanosti se přiblížily doporučeným hodnotám (oproti roku 2006), avšak vývoj salda platební bilance je nepříznivý. Vlivem rostoucí poptávky po zahraničním zboží došlo k převaze importu nad exportem.

V roce 2008, ve kterém došlo k částečnému útlumu ekonomického výkonu, se vývoj jednotlivých ukazatelů zdál být stabilní a v souladu s doporučením OECD. V nerovnováze byla míra inflace, která dosahovala téměř dvojnásobných hodnot oproti doporučení.

V roce 2009 je zřejmý nástup krize, která skokově vychýlila tempo růstu produktu a nezaměstnanost. Platební bilance a míra inflace se pohybovaly kolem doporučené úrovně.

V roce 2010 se mohla již ve větší míře projevit opatření přijatá vládou. Pokud bychom tuto situaci měli pokládat jako vyhodnocení úspěšnosti hospodářské politiky státu, je z obr. 31 zřejmé, že tato opatření pomohla stabilizovat tempo růstu produktu a míru inflace, avšak prohloubila nerovnováhu na trhu práce (růstem nezaměstnanosti) a v zahraničním obchodě, kterému sice dala vysokou prioritu (viz pátá kapitola práce), přesto jej však nestabilizovala.

Formulace závěru z verifikace druhé části hypotézy č. 2:

Je těžké na základě této analýzy přesně posoudit, zda-li přijatá opatření podpořila ekonomický rozvoj a napomohla eliminovat dopady krize na českou ekonomiku. Pokud bychom se měli zaměřit pouze na vývoj HDP a inflace, pak vláda (resp. i ČNB) splnila své cíle. Avšak v oblasti trhu práce a zahraničního obchodu by bylo zapotřebí přijmout další opatření, která by tuto nerovnováhu odstranila.

Hypotéza platí zčásti. V rámci hospodářské politiky byla částečně přijata potřebná opatření pro další hospodářský rozvoj.

Závěr

Zprvu nenápadně vypadající (a projevující se) finanční krize nechávala řadu aktérů české ekonomiky klidnými. Nikdo nedokázal s přesností určit, jakým směrem se bude krize dále vyvíjet a jak silné dopady na českou ekonomiku bude krize vlastně mít. Z médií vyplývalo, že řada předních představitelů české politické scény si nedokázala všechny důsledky krize představit a prostřednictvím nejen veřejnoprávních médií uklidňovala obyvatelstvo, že česká ekonomika a bankovní systém jsou zdravé a odolné. Jednalo se o částečné „oslepení“, které se opíralo o historicky největší expanzivní výkon české ekonomiky od roku 2000. Zejména poslední roky fáze expanze docházelo k dynamickému růstu reálného produktu, přesahujícího ročně 6 %.

Jak uvádí Sojková: *„Selhala zejména ekonomie hlavního proudu. Nedokázala předpovědět finanční krizi roku 2008 ani hloubku recese roku 2009. A nedokázala ani ex post uspokojivě vysvětlit, co se vlastně stalo.“*¹⁵⁵

Následný kolaps finančního systému v USA a globální provázanost celosvětových ekonomik způsobily oslabení hospodářského růstu jednotlivých států. Vlivem exogenního poptávkového šoku došlo k prudkému oslabení zahraniční poptávky, které exportně orientovanou českou ekonomiku významně postihlo. Podíl exportu v letech 2006 - 2009 činil k HDP 41,68 %, což se logicky na útlumu ekonomické aktivity ČR muselo rozhodně promítnout.

Česká ekonomika byla v průběhu zkoumání cyklického vývoje zasažena řadou endogenních a exogenních faktorů, které mnohdy způsobily značné fluktuace reálného produktu kolem svého potenciálu. Byla také postižena transformací centrálně řízené ekonomiky na ekonomiku tržní a dále pak rozdělením republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku. To se projevilo zejména v komplexní změně státního, ekonomického, legislativního a bankovního uspořádání. Transformační kroky se promítly

¹⁵⁵ KRAFT, J. a kol., Hospodářská krize: Vybrané makroekonomické a mikroekonomické souvislosti s projekcí na úrovni regionu, s. 115

v delším časovém úseku a nebylo možné jednoznačně predikovat, jakým směrem se ekonomika České republiky bude ubírat, jelikož řada změn byla realizována formou „pokus-omyl“.

Vývoj hospodářského cyklu ČR je možné shrnout, i přes značnou náročnost provedené analýzy, do jednoho stručného odstavce. Po roce 1992 následovala fáze oživení a silného hospodářského růstu, která pokračovala až do roku 1996. Česká ekonomika byla tehdy pokládána za vysoce výkonnou. V roce 1996 následovala měnová krize, která se promítla do ochlazení hospodářského růstu, pohybujícího se v záporných hodnotách. Roku 1999 následovalo opět oživení ekonomiky a od roku 2000 do roku 2008 její expanzivní růst. Ten byl částečně utlumen kolem roku 2002 vlivem poklesu zahraniční poptávky a problémů na světových trzích. Následoval dynamický růst reálného produktu a i přes kontrakční vývoj některých zahraničních ekonomik se tento růst dařilo udržet a každoročně navyšovat. V roce 2009 důsledkem hospodářské krize nastal prudký pokles vývoje produktu, který se nacházel na historicky nejnižší úrovni v celé sledované fázi (-4,1 %).

Příčiny finanční krize v USA vedly k dramatickému propadu burzovních trhů a tento propad se projevil po celém světě. Došlo ke krachu mezinárodních finančních institucí a nestabilitě finančních trhů¹⁵⁶. Finanční krize ovlivnila důvěru investorů a spotřebitelů, ceny komodit (zejména ropy)¹⁵⁷, prudký pokles cen aktiv (snížení bohatství), četná několikamiliardová ochranná opatření jednotlivých vlád bankovnímu sektoru a razantní pokles spotřebitelské poptávky. Z lokálně vypadajícího problému se vlivem propojenosti jednotlivých trhů (jejich silné globalizace) stal mezinárodní problém, který se alokoval do celosvětové hospodářské krize. Následkem exogenního šoku došlo k poklesu tempa růstu reálného produktu všech ekonomik.

Silná závislost ČR na vývoji světové ekonomiky, její zahraniční poptávce, zranitelnost finančního systému, prudce rostoucí schodky veřejných financí, vyšší míra nezaměstnanosti a silný propad investiční poptávky jsou rizika, kterým musí česká ekonomika čelit dlouhodobě.

¹⁵⁶ depreciace světových měn

¹⁵⁷ došlo k dramatickému propadu ze 147 USD na 40 USD za barel ropy

Vláda by měla přijmout taková opatření, která povedou k pozitivnímu vývoji ekonomické výkonnosti. Měla by také využít silných stránek, mezi které řadíme zejména (zatím) relativně nízký zahraniční i vládní dluh s odpovídající zadlužeností domácností.

Ke stabilizaci ekonomiky by přispěly zejména proexportní opatření v silně zasažených sektorech (zejména automobilový a strojí průmysl), zvýšení flexibility a mobility na trhu práce, udržení pozitivního vývoje české koruny v mezinárodním měřítku a hlavně politická stabilita, která se v posledních letech podepsala na růstu nedůvěry zahraničních investorů a domácností. Politický systém je v dnešní době hodnocen velmi negativně, je provázán řadou korupčních afér, neefektivitou a rádoby úspornými opatřeními vlády, která většinou nemají systematické, dlouhodobé a cílené řešení.

Výše uvedené informace by mohly být následně použity pro výzkum politického hospodářského cyklu, který se dle ekonomické teorie rovněž podílí na fluktuacích produktu¹⁵⁸ a dále pro statistické zkoumání závislosti jednotlivých ekonomických veličin na vývoji produktu. Tato analýza vzhledem k jejímu rozsahu nemohla být do práce již zařazena.

¹⁵⁸ před volbami expanzivní, po volbách restriktivní politika vlády; příčinou je touha po znovuzvolení vládnoucí politické strany

Seznam použité literatury

Citace

- CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*. 1. vyd. Praha: Linde, 2006. 199 s. ISBN 80-7201-576-1.
- DORNBUSCH, R.; FISCHER, S.; STARTZ, R. *Macroeconomics*. 10th ed. Boston: McGraw-Hill/Irvin, 2007. 656 s. ISBN 0073128112.
- DOSTÁL, O. et al. *Vybrané kapitoly z nové ekonomiky*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 228 s. ISBN 978-80-7357-569-4.
- FOSTER, J. B.; MAGDOFF, F. *Velká finanční krize - příčiny a následky*. 1. vyd. Praha: Grimmus, 2009. 160 s. ISBN 978-80-902831-1-4.
- FRANK, H. R.; BERNANKE, B. S. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 803 s. ISBN 80-247-0471-4.
- HELÍSEK, M. *Makroekonomie, základní kurs*. 2. vyd. Slaný: MELANDRIUM, 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1.
- HOLMAN, R. *Transformace české ekonomiky*. 1. vyd. Praha: CEP - Centru pro ekonomiku a politiku, 2000. 106 s. ISBN 80-902795-6-2.
- HOLMAN, R. *Ekonomie*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. 714 s. ISBN 80-7179-681-6.
- KADERÁBKOVÁ, A.; ŽDÁREK, V. *Makroekonomická analýza*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. 193 s. ISBN 80-86730-05-0.
- KADERÁBKOVÁ, A. et al. *Hospodářský růst a strukturální změny*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2002. 228 s. ISBN 80-245-0466-9.
- KLAUS, V.; TOMŠÍK, V. *Makroekonomická fakta české transformace*. 1. vyd. Brno: NC Publishing, a.s., 2007. 139 s. ISBN 978-80-903858-1-8.
- KLAUS, V. *Ekonomická teorie a realizace transformačních procesů*. 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a. s., 1995. 179 s. ISBN 80-85943-05-0.
- KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. 7. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství v Praze, 2005. 829 s. ISBN 80-7235-272-5.
- KOHOUT, P. *Vitamíny pro ekonomický růst*. 1. vyd. Praha: Ekopress, s.r.o., 2006. 384 s. ISBN 80-86929-17-5.
- MANKIW, G. N. *Zásady ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 768 s. ISBN 80-7169-891-1.
- NEDOMLELOVÁ, I.; KOCOUREK, A. *Makroekonomie I. - Repetitorium pro distanční a kombinované formy studia*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. 203 s. ISBN 978-80-7372-469-6.
- SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 18. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda a.s., 2008. 775 s. ISBN 80-205-0590-3.
- SIRŮČEK, P. et al. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*. 1. vyd. Slaný: MELANDRIUM, 2007. 511 s. ISBN 978-80-86175-53-9.

SPĚVÁČEK, V. *Makroekonomická analýza a prognóza*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1996. 96 s. ISBN 80-7079-055-5.

SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010. 170 s. ISBN 978-80-7372-663-8.

VALACH, M. *Svět na předělu - o hodnotové krizi demokracie*. 1. vyd. Praha: Grimmus, 2009. 324 s. ISBN 978-80-902831-5-2.

ŽÁK, M. *Učebnice hospodářské politiky*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1997. 261 s. ISBN 80-7079-057-1.

ŽÍDEK, L. *Transformace české ekonomiky 1989-2004*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 304 s. ISBN 80-7179-922-X.

ŽÍDEK, L. *Česká ekonomika v 90. letech*. 1. vyd. Brno: Olprint, 2004. 105 s. ISBN 80-210-3551-X.

Bibliografie

BARRO, J. R. *Macroeconomics: A Modern Approach*. 4th ed. Ohio: South-Western Pub, 2007. 512 s. ISBN 0324178107.

BLANCHARD, O. *Macroeconomics*. 5th ed. New Jersey: Prentice Hall International, 2009. 664 s. ISBN-13: 978-0-13-207829-0.

HIGGS, R. *Politická ekonomie strachu*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, s. r. o., společné s Liberálním institutem, 2006. 129 s. ISBN 80-86851-33-8.

GORDON, J. R. *Macroeconomics*. 11th ed. New Jersey: Prentice Hall International, 2009. 672 s. ISBN 0321485513.

KADERÁBKOVÁ, A. at. al. *Růst, stabilita a konkurenceschopnost IV*. 1. vyd. Praha: Linde nakladatelství s. r. o., 2008. 389 s. ISBN 978-80-86131-79-5.

Internetové zdroje

<http://www.cnb.cz>

<http://www.czso.cz>

<http://www.eurostat.com>

<http://www.finance.cz>

<http://www.hypindex.cz>

<http://www.kurzy.cz>

<http://www.mesec.cz>

<http://www.mfcr.cz>

<http://www.mmr.cz>

<http://www.mpo.cz>

<http://www.oecd.org>

<http://www.vlada.cz>

Ostatní zdroje

HÁJEK, M. Ekonomický růst v České republice a nových členských zemích Evropské unie v období 1995-2006. *Politická ekonomie*. 2008, č. 4, s. 435-448, ISSN 0032-3233
SPĚVÁČEK, V., VINTROVÁ, R., ŽDÁREK, V. Makroekonomický vývoj České republiky v letech 1996-2004. *Politická ekonomie*. 2006, č. 2, s. 147-169. ISSN 0032-3233
HEMMINGS, P. Economic surfy of the Czech Republic 2008. Ekonomický přehled České republiky 2008. Dostupný z WWW:
<http://www.oecd.org/document/62/0,3343,en_33873108_33873293_40473918_1_1_1_1,00.html>

Seznam příloh

Příloha 1 – Základní makroekonomické ukazatele 1995 – 2009	121
Příloha 2 – Podíl odvětví na hrubé přidané hodnotě 1995 – 2009	122
Příloha 3 – Vývoj státního dluhu ČR 1993 – 2009	123
Příloha 4 – Míra inflace v ČR 1989 – 2009.....	124
Příloha 5 – Míra registrované nezaměstnanosti 1990 – 2008.....	125
Příloha 6 – Zahraniční obchod ČR 1989 – 2008	126

Příloha 1 – Základní makroekonomické ukazatele 1995 – 2009

	Měrná jednotka	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hrubý domácí produkt, sezonně neobčísleno	běžné ceny, mil. Kč	1 466 522	1 683 288	1 811 094	1 996 483	2 080 797	2 189 169	2 352 214	2 464 432	2 577 110	2 814 762	2 983 862	3 222 369	3 535 460	3 688 997	3 625 865
Růst HDP (stálé ceny)	%	-	4,0	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1
HDP	mil. EUR (podle korunového kurzu EUR)	-	-	-	-	56 418	61 476	69 014	79 983	80 929	88 226	100 183	113 692	127 349	147 903	137 110
HDP	mil. PPS	111 096	119 311	121 768	123 070	127 323	133 950	142 020	147 095	155 198	165 965	174 535	187 007	205 906	210 338	202 131
HDP	mil. USD (podle korunového kurzu USD)	55 247	62 027	57 112	61 860	60 139	56 729	61 839	75 282	91 299	109 520	124 603	142 526	174 092	216 554	190 264
HDP (EU27 = 100)	%	73,2	75,1	73,0	70,3	69,6	68,3	70,2	70,3	73,1	74,9	75,8	76,9	79,8	80,3	80,3
Podíl soukromých subjektů na tvorbě HPH	%	65,90	71,20	73,20	74,00	74,10	78,20	80,30	79,90	79,40	80,00	79,80	78,90	79,70	-	-
Střední stav obyvatelstva	tis. osob	10 331	10 319	10 304	10 295	10 283	10 273	10 224	10 201	10 202	10 207	10 234	10 267	10 323	10 430	10 491
HDP na 1 obyvatele	běžné ceny, Kč	141 957	163 183	175 772	193 929	202 357	213 110	230 064	241 593	252 617	275 770	291 561	313 866	342 494	353 701	345 601
HDP na 1 obyvatele	EUR (podle korunového kurzu EUR)	-	-	-	-	5 487	5 985	6 750	7 841	7 933	8 644	9 789	11 074	12 337	14 181	13 069
HDP na 1 obyvatele	PPS	10 754	11 566	11 818	11 954	12 382	13 040	13 891	14 420	15 213	16 260	17 054	18 215	19 947	20 167	19 266
HDP na 1 obyv.	USD (podle korunového kurzu USD)	5 348	6 013	5 543	6 009	5 848	5 522	6 048	7 380	8 949	10 730	12 175	13 882	16 865	20 763	18 135
Korunový kurz EUR	Kč	-	-	-	-	36,88	35,61	34,08	30,81	31,84	31,90	29,78	28,34	27,76	24,94	26,45
Parita kupní síly vůči PPS	Kč	13,20	14,11	14,87	16,22	16,34	16,34	16,56	16,75	16,61	16,96	17,10	17,23	17,17	17,54	17,94
Korunový kurz USD 2)	Kč	26,55	27,14	31,71	32,27	34,60	36,59	38,04	32,74	28,23	25,70	23,95	22,61	20,31	17,04	19,06
Produktivita práce (na 1 odpracovanou hodinu)	běžné ceny, Kč	141,21	160,82	172,38	192,44	204,32	215,52	241,20	254,06	269,05	291,64	304,20	323,06	347,46	355,63	366,96
Produktivita práce (na 1 odpracovanou hodinu)	stálé ceny roku 2000, Kč	195,82	202,13	199,89	200,89	207,40	215,52	230,00	235,62	247,20	256,33	268,15	281,65	293,03	294,51	296,36

Zdroj: ČSÚ

Příloha 2 – Podíl odvětví na hrubé přidané hodnotě 1995 – 2009

	(v %)														
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A Zemědělství, myslivost, lesnictví	4,9	4,7	4,2	4,2	3,8	3,9	3,9	3,3	3,1	3,3	3,0	2,6	2,4	2,5	2,3
B Rybolov, chov ryb, přidružené činnosti	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
C Dobývání nerostných surovin	2,2	2,0	1,9	1,6	1,5	1,5	1,4	1,3	1,1	1,4	1,4	1,3	1,2	1,5	1,1
D Zpracovatelský průmysl	24,3	26,3	27,3	25,7	26,6	26,8	26,4	25,4	24,7	26,8	26,3	26,3	26,6	24,7	23,6
E Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	5,3	5,3	3,9	3,9	3,8	3,3	3,7	3,8	3,7	3,9	3,9	4,3	4,3	4,8	5,7
F Stavebnictví	6,6	8,3	7,5	8,1	7,0	6,5	6,3	6,2	6,4	6,5	6,3	6,3	6,4	6,6	7,4
G Obchod, opravy motor. vozidel a spotř. zboží	11,1	10,0	11,5	11,8	12,0	13,8	13,1	13,6	13,0	11,5	12,8	13,1	12,7	12,9	11,8
H Pohostinství a ubytování	2,8	2,6	2,7	2,5	2,2	2,2	2,0	2,0	2,1	2,2	2,0	1,8	1,7	1,8	1,9
I Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	10,4	10,1	10,5	10,6	10,4	9,8	10,5	11,3	11,7	10,7	10,0	10,7	10,5	10,5	10,5
J Peněžnictví a pojišťovnictví	3,2	3,2	2,9	3,8	3,5	2,8	3,2	3,1	3,6	3,5	3,0	3,1	3,6	3,7	3,9
K Nemovitosti, služby pro podniky, výzkum, vývoj	13,6	11,7	11,8	12,5	12,9	13,4	13,3	13,0	13,1	13,0	13,7	13,3	13,7	14,2	14,4
L Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení	5,4	5,5	5,3	5,3	5,6	5,4	5,5	5,6	5,9	5,6	5,8	5,7	5,5	5,5	5,8
M Školství	4,1	4,2	4,0	3,7	4,0	4,0	4,0	4,1	4,3	4,1	4,3	4,2	4,2	4,1	4,4
N Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,7	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0	3,8	4,0	4,2
O Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	2,5	2,6	2,6	3,0	3,3	3,1	2,9	3,2	3,4	3,3	3,3	3,4	3,3	3,1	3,2
P Domácnosti zaměstnávající personál	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdroj: ČSÚ

Příloha 3 – Vývoj státního dluhu ČR 1993 – 2009

	Celkem v mld. Kč	v tom:		Meziroční změna v mld. Kč	v tom:	
		domácí	zahraniční		domácí	zahraniční
1993	158,8	86,4	72,4	x	x	x
1994	157,3	90,2	67,1	-1,5	3,8	-5,3
1995	154,4	101,2	53,1	-2,9	11,0	-14,0
1996	155,2	110,9	44,3	0,9	9,7	-8,8
1997	173,1	134,8	38,3	17,9	23,9	-6,0
1998	194,7	170,0	24,6	21,6	35,2	-13,7
1999	228,4	207,1	21,2	33,7	37,1	-3,4
2000	289,3	269,6	19,7	60,9	62,5	-1,5
2001	345,0	336,2	8,8	55,7	66,6	-10,9
2002	395,9	386,7	9,2	50,9	50,5	0,4
2003	493,2	479,9	13,3	97,3	93,2	4,1
2004	592,9	522,6	70,3	99,7	42,7	57,0
2005	691,2	581,8	109,4	98,3	59,2	39,1
2006	802,5	680,9	121,6	111,3	99,1	12,2
2007	892,3	769,3	123,0	89,8	88,4	1,4
2008	999,8	814,3	185,5	107,5	45,0	62,5
2009	1 178,2	926,7	251,5	178,4	112,4	66,0

Zdroj: MFČR

Příloha 4 – Míra inflace v ČR 1989 – 2009

Název	Množství	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Míra inflace v %		1,4	9,7	56,6	11,1	20,8	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	1,0
Citelo konzumní krmivový	1 kg	2,80	4,40	6,59	7,69	9,60	10,22	11,29	15,74	16,20	15,82	14,54	14,80	14,71	14,48	15,56	16,26	15,06	17,00	23,20	22,67	18,77
Pečivo pšeničné bílé	1 kg	6,67	8,34	11,70	13,80	16,80	18,54	23,07	31,32	31,65	29,78	25,79	26,69	26,03	25,59	34,16	33,56	34,11	43,06	54,61	52,39	33,87
Pšeničná mouka hrubá	1 kg	3,80	5,00	6,57	8,06	9,45	9,00	8,44	10,94	10,33	9,37	7,80	7,90	8,67	8,37	9,07	8,68	7,14	7,25	11,21	12,03	9,09
Těstoviny vaječné	1 kg	10,40	13,78	20,94	22,04	24,54	24,58	24,40	26,72	27,54	28,44	27,52	27,58	26,93	26,84	25,66	26,37	25,85	25,79	29,48	31,12	31,24
Rýže loupáná dlouhozrna	1 kg	10,00	10,00	18,89	17,84	18,00	17,58	20,11	21,09	21,13	21,47	20,32	18,55	19,04	18,88	18,63	20,18	21,59	23,01	24,82	36,10	35,15
Konzumní brambory	1 kg	1,60	3,30	3,96	4,82	3,54	9,23	9,70	5,38	7,05	6,84	7,21	7,02	9,12	8,01	14,19	6,61	6,80	15,60	9,73	9,29	9,15
Hovězí maso přehřívá s kosti	1 kg	17,00	26,48	31,88	38,29	42,75	61,47	63,31	62,94	67,75	70,03	68,06	74,75	70,49	70,01	69,34	74,43	77,71	78,16	78,89	82,46	86,39
Hovězí maso zadní bez kosti	1 kg	46,00	56,95	63,76	78,68	85,42	115,93	127,14	128,68	134,63	139,38	139,25	153,66	143,08	144,36	144,71	153,73	160,42	167,41	169,66	176,17	177,85
Vepřoví pečené s kosti	1 kg	46,00	50,00	74,24	82,46	93,37	116,69	121,47	128,01	127,14	106,22	111,20	123,76	129,19	100,79	107,00	113,31	104,20	105,82	103,66	108,23	103,63
Vepřoví sůlček	1 kg	22,00	25,00	40,55	42,38	51,11	68,23	68,70	70,83	74,33	55,94	59,29	71,51	76,95	61,60	62,94	68,56	65,09	63,49	61,91	66,31	66,15
Kurata kuchaná celá	1 kg	30,00	31,00	39,46	47,74	50,75	56,27	48,85	59,37	65,27	52,90	46,49	61,65	60,55	46,23	53,60	51,80	51,60	44,30	61,47	58,99	56,19
Plíe mražené	1 kg	25,00	30,77	89,20	80,48	83,66	82,17	85,55	88,84	106,14	124,35	118,23	118,99	138,06	126,85	114,16	111,75	108,53	103,62	111,72	116,75	132,79
Šunka vepřová	1 kg	100,00	104,00	119,59	145,79	149,08	169,71	168,42	168,01	168,35	154,95	162,59	163,86	154,26	152,59	154,20	155,97	153,66	149,71	157,14	154,09	
Jemné pásky	1 kg	30,00	50,00	52,16	59,12	65,49	75,66	74,82	78,06	81,77	77,01	71,96	79,83	80,97	75,55	81,19	86,72	89,46	91,97	92,93	96,74	97,33
Másto destiče	1 kg	40,00	67,20	80,62	81,69	78,32	87,20	92,44	97,96	107,27	105,32	94,17	91,00	99,96	98,94	111,77	115,48	108,80	103,57	146,50	104,79	111,99
Vepřoví sádlo škvárlé	1 kg	16,80	25,20	28,08			53,38	49,53	51,93	51,24	49,93	47,41	55,10	56,92	52,62	48,43	54,67	53,50	53,90	47,53	52,81	53,92
Olje slunečnicový	l	28,00	28,73	36,35	36,95	36,62	43,03	43,20	41,94	42,31	46,53	44,87	42,43	41,06	38,81	35,72	34,06	32,94	32,99	42,97	47,89	41,37
Mléko polotučné	l	2,00	3,60	6,29	7,25	8,43	8,71	9,63	10,91	11,70	12,07	11,80	12,54	13,48	13,87	13,38	14,36	14,45	14,40	17,84	17,28	15,32
Eidamská chleba	1 kg	23,00	42,64	66,49	74,11	84,67	88,12	99,10	107,17	109,37	111,62	107,75	112,12	117,79	105,28	108,53	114,06	112,35	109,77	152,95	121,55	114,91
Vaječné sádlo destiče	1 ks	1,30	1,49	2,22	2,00	2,55	2,52	2,04	2,93	2,86	2,53	2,96	2,89	2,64	2,31	3,11	2,47	2,30	2,37	3,11	2,60	2,72
Kurá krystalový	1 kg	7,50	10,00	14,80	15,40	16,00	17,48	22,48	19,53	16,38	19,21	20,38	22,21	21,16	18,95	19,03	25,40	21,26	22,07	21,59	20,16	19,10
Káva zrnitá pražená	100 g	24,00	18,00	19,40	19,12	19,60	28,21	23,48	19,24	16,40	15,04	12,96	11,92	9,84	7,13	6,75	6,49	6,46	7,61	8,00	9,26	10,93
Čaj černý porocový	100 g	40,00	40,00	49,60	43,54	37,04	24,01	24,70	26,77	32,19	33,72	36,87	36,80	39,09	40,21	42,95	42,53	42,20	39,25	40,98	44,28	48,23
Čokolada mléčná tabulková	100 g	13,00	9,02	10,03	10,76	11,91	12,94	13,81	14,49	15,62	16,52	17,71	17,74	18,78	19,60	19,05	19,65	19,75	17,78	19,42	20,58	21,91
Uzobka konzumní	1 kg	7,00	8,50	12,00	14,60	10,80	14,26	22,39	21,50	20,32	18,68	18,54	15,51	23,61	17,78	21,62	20,57	20,57	23,27	29,14	24,83	21,68
Pivo 10° světlé lahve	0,5 l	2,50	2,50	4,04	4,81	5,80	5,94	6,19	6,52	6,88	7,20	7,59	7,61	7,79	8,41	8,60	8,48	8,41	8,32	8,74	9,13	9,10
Jakostní víno bílé	l	30,00	30,00	36,06	35,57	41,42	43,42	47,29	50,09	54,32	55,22	54,82	57,43	66,10	63,35	61,45	62,31	59,62	55,83	54,53	54,85	57,19
Tuzemský Imový (tuzemák)	l	100,00	100,00	104,78	122,22	130,72	136,80	138,59	140,67	140,61	160,87	158,78	165,49	166,77	166,86	169,45	176,65	186,13	185,62	188,93	198,25	201,47
Svítková na smetaně	1 porce	11,36	13,47	18,58	21,22	25,40	30,94	35,76	37,92	40,15	42,69	43,16	44,95	49,24	45,23	46,08	50,32	51,37	52,82	53,88	56,93	57,08
Housové knedlíky	1 porce	1,32	1,47	2,32	2,92	4,51	4,54	5,53	6,33	6,70	7,21	8,29	8,43	8,83	9,32	9,54	10,03	11,58	12,12	12,64	13,74	15,50
Mineralní voda v restauraci	0,33 l	1,01	0,70	1,71	2,13	2,85	3,62	3,99	4,45	4,70	5,32	5,27	5,59	12,84	13,12	13,94	15,64	16,10	16,47	17,21	18,87	19,11
Káva turecká	1 porce	3,35	3,40	3,88	4,48	5,10	6,17	8,12	8,96	9,78	10,71	11,17	11,56	12,88	12,86	13,73	15,47	16,22	17,18	17,90	20,03	20,75
Pivo 12° světlé sudové značkové	0,5 l	4,86	6,89	11,60	13,98	16,54	12,84	12,57	13,60	14,42	16,04	16,94	18,19	18,92	19,73	20,42	21,71	22,51	22,76	24,39	26,48	26,49
Cigarety Dámské	1 bal.	14,00	16,09	20,12	23,45	28,20	27,09	27,90	30,16	32,78	36,59	39,45	40,99	42,01	42,00	42,00	46,00	46,00	46,00	59,41	69,00	70,00
Amélie uni	100 kg	25,90	18,10	58,48	59,89	72,72	80,44	93,90	103,73	120,29	150,05	161,34	167,07	163,00	170,85	172,15	177,10	185,59	218,40	282,98	320,04	332,31
Černé uni	100 kg	39,40	30,00	92,78	97,09	117,41	164,35	171,51	182,83	203,34	241,97	256,10	264,45	299,88	344,59	373,42	387,96	398,65	417,92	441,84	569,38	538,49
Panský ošek	1 ks	966	1 240	1 871	2 289	3 023	3 178	3 527	3 992	4 471	4 643	4 829	4 943	4 879	4 848	5 081	4 923	5 048	4 742	4 880	5 261	4 925
Panské kalhoty	1 ks	366	379	539	614	761	814	931	1 045	1 146	1 187	1 207	1 260	1 215	1 221	1 233	1 198	1 192	1 125	1 119	1 162	1 119
Dámská halenka	1 ks	263	263	344	442	553	660	750	896	969	972	1 004	964	941	834	864	824	801	815	821	778	764
Dámský plášť zimní	1 ks	1 193	1 192	1 631	2 276	2 591	3 277	3 727	4 196	4 709	4 970	4 862	4 835	4 707	4 477	4 408	4 079	3 825	3 878	4 090	4 380	4 027
Dámské šaty letní	1 ks	293	332	505	568	833	975	1 191	1 375	1 509	1 635	1 521	1 450	1 420	1 259	1 221	1 150	1 088	1 007	1 139	1 035	948
Chopové kalhoty bavlněné	1 ks	185,00	188,03	240,41	276,94	306,93	336,94	378,92	394,97	425,44	449,05	464,93	469,77	549,85	591,77	526,46	522,96	508,49	443,86	475,45	478,85	483,19
Panská košile klasická	1 ks	122,89	191,19	238,78	272,05	294,50	301,32	329,92	382,63	442,44	509,06	493,05	493,60	499,54	495,30	511,59	537,98	493,53	481,39	487,27	501,89	506,24
Panská vesta	1 ks	277,63	316,55	369,87	483,97	557,81	593,62	679,40	754,73	846,29	937,27	869,73	879,10	903,18	871,00	882,35	841,01	835,95	793,31	817,95	766,31	806,84
Dámské punčochové kalhoty	1 ks	14,24	17,73	20,90	20,73	19,95	20,52	20,98	24,38	25,74	28,84	27,55	27,69	27,96	27,83	28,27	28,29	29,44	30,05	31,49	33,13	32,23
Panské ponožky bavlněné	1 pár	14,32	15,66	27,48	26,75	27,36	28,74	31,98	34,56	36,64	39,32	40,16	39,53	41,15	41,54	42,48	44,20	45,16	44,32	44,75	46,29	49,29
Panská vycházková obuv celoroční kožená	1 pár	348	351	601	637	751	870	980	1 085	1 209	1 305	1 332	1 327	1 422	1 480	1 456	1 389	1 427	1 412	1 399	1 426	1 420

Zdroj: ČSÚ

Příloha 5 – Míra registrované nezaměstnanosti 1990 – 2008

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004 ¹⁾	2005	2006	2007	2008
Česká republika	0,66	4,13	2,57	3,52	3,19	2,93	3,52	5,23	7,48	9,37	8,78	8,90	9,81	10,31	10,33	9,47	8,88	7,67	5,98	5,96
Praha	0,64	1,16	0,32	0,34	0,28	0,29	0,43	0,87	2,31	3,52	3,42	3,39	3,73	4,02	4,24	3,58	3,25	2,72	2,16	2,14
Středočeský	0,65	4,86	3,37	3,98	2,86	2,57	2,98	4,62	6,06	7,46	6,80	6,76	7,21	7,43	7,47	6,85	6,25	5,32	4,25	4,47
Jihočeský	0,77	4,52	2,47	3,03	2,24	1,99	2,51	3,95	5,75	6,89	5,82	6,03	6,65	6,96	7,24	6,59	6,69	5,68	4,47	4,83
Plzeňský	0,65	3,97	2,98	3,69	2,56	2,19	2,63	4,23	6,09	7,43	6,47	6,52	7,06	7,60	7,41	6,74	6,45	5,60	4,43	5,03
Karlovarský	0,32	2,32	1,44	2,03	1,68	2,12	2,72	4,64	6,85	9,04	8,02	8,71	10,07	10,62	11,60	10,75	10,28	9,20	7,32	7,62
Ústecký	0,67	4,47	3,58	5,23	5,24	5,79	7,05	10,00	13,18	15,92	16,15	15,83	17,13	17,94	16,93	15,85	15,41	13,77	10,96	10,28
Liberecký	0,53	3,76	1,97	2,82	2,36	2,45	3,00	5,16	6,98	7,77	6,44	7,35	8,68	9,48	9,06	8,22	7,73	7,04	6,05	6,95
Královéhradecký	0,68	4,02	1,90	2,58	2,23	1,99	2,61	4,04	6,06	7,54	5,89	6,30	7,30	7,89	8,28	7,67	7,33	6,32	4,70	4,81
Pardubický	0,59	5,17	3,44	3,87	2,80	2,66	3,38	4,71	6,62	9,03	7,87	7,93	8,66	9,42	9,62	8,94	8,35	6,91	5,43	5,95
Vysočina	0,77	6,73	4,36	5,10	3,85	3,39	3,99	5,66	7,51	9,16	7,48	7,02	8,32	9,20	9,38	8,85	8,23	7,10	5,63	6,27
Jihomoravský	0,71	5,36	3,60	5,28	3,20	2,92	3,40	5,37	7,92	9,85	9,35	9,73	11,20	11,45	11,56	10,69	10,21	8,82	6,92	6,83
Olomoucký	0,86	6,60	4,27	5,60	4,74	4,31	5,28	7,56	10,20	12,41	11,87	11,78	12,20	12,48	12,53	11,73	10,65	8,97	6,73	6,87
Zlínský	0,52	5,84	4,06	4,83	3,03	2,40	3,22	4,71	6,96	8,71	8,14	8,51	10,22	10,61	10,56	9,53	9,27	7,75	6,02	6,13
Moravskoslezský	1,27	6,30	4,06	6,63	5,99	5,07	5,67	7,85	11,45	14,94	15,13	15,11	15,89	16,84	16,85	15,66	14,23	12,58	9,62	8,46

Výpočet Registrované míry nezaměstnanosti

¹⁾ metodika platná do 30. června 2004

podíl počtu registrovaných uchazečů na pracovní síle

Pracovní síla

počet zaměstnaných v NH s jediným nebo hlavním zaměstnáním podle výsledků VŠPS (klouzávy průměr posledních čtyř čtvrtletí)

přesná evidence registrovaných, neumístěných uchazečů o zaměstnání, vedená úřady práce podle bydliště uchazeče (klouzávy průměr posledních 12-ti měsíců)).

²⁾ nová metodika platná od 1. července 2004

podíl počtu dosažitelných uchazečů k pracovní síle

Pracovní síla

počet zaměstnaných v NH s jediným nebo hlavním zaměstnáním podle výsledků VŠPS (klouzávy průměr posledních čtyř čtvrtletí)

počet pracujících cizinců ze třetích zemí s platným povolením k zaměstnávání, zaměstnaných občanů EU registrovaných ÚP (klouzávy průměr posledních 12-ti měsíců) a cizinců s platným živnostenským oprávněním (klouzávy průměr za poslední 2 pololetí)

přesná evidence registrovaných - dosažitelných*, neumístěných uchazečů o zaměstnání, občanů ČR a občanů EU(EHP), vedená úřady práce podle bydliště uchazeče (klouzávy průměr posledních 12-ti měsíců)).

* Za dosažitelné se nepovažují uchazeči o zaměstnání ve vazbě, ve výkonu trestu, na základní, náhradní nebo civilní vojenské službě, uchazeči, kteří jsou zařazeni na rekvalifikační kurzy, uchazeči, kteří pobírají peněžitou pomoc v mateřství a uchazeči v pracovní neschopnosti

Zdroj: ČSÚ

Příloha 6 – Zahraniční obchod ČR 1989 – 2008

	Obrat	Vývoz	Dovoz	Bilance	Změna proti předchozímu roku v %		Krytí dovozu vývozem v %
	v mld. Kč				vývoz	dovoz	
1989	427,5	216,5	211,0	5,5	-	-	102,6
1990	448,0	214,1	233,9	-19,8	-1,1	10,9	91,5
1991	442,4	233,6	208,8	24,8	9,1	-10,8	111,9
1992	541,5	248,1	293,4	-45,3	6,2	40,5	84,6
1993	847,7	421,6	426,1	-4,5	69,9	45,2	98,9
1994	957,2	458,8	498,4	-39,4	8,8	17,0	92,1
1995	1 231,9	566,2	665,7	-99,5	23,4	33,6	85,0
1996	1 356,3	601,7	754,6	-153,0	6,3	13,3	79,7
1997	1 569,0	709,3	859,7	-150,4	17,9	13,9	82,5
1998	1 748,7	834,2	914,5	-80,3	17,6	6,4	91,2
1999	1 882,0	908,8	973,2	-64,4	8,9	6,4	93,4
2000	2 363,0	1 121,1	1 241,9	-120,8	23,4	27,6	90,3
2001	2 653,7	1 268,1	1 385,6	-117,0	13,1	11,6	91,5
2002	2 580,6	1 254,9	1 325,7	-70,8	-1,2	-4,3	94,7
2003	2 811,6	1 370,9	1 440,7	-69,8	9,3	8,7	95,2
2004	3 471,8	1 722,7	1 749,1	-26,4	25,7	21,4	98,5
2005	3 698,6	1 868,6	1 830,0	38,6	8,5	4,6	102,1
2006	4 249,4	2 144,6	2 104,8	39,8	14,8	15,0	101,9
2007	4 870,5	2 479,2	2 391,3	87,9	15,6	13,6	103,7
2008	4 880,2	2 473,7	2 406,5	67,2	-0,2	0,6	102,8

Zdroj: ČSÚ, MPO